खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना

(२०७७/७८-२०८१/८२)

खाँडाचक्र नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

कालिकोट

२०७७

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना (२०७७/७८-२०८१/८२)

दस्तावेज	खाँडाचक्र नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना (२०७७/७८-२०८१/८२)
आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग	युनिसेफ नेपाल समाज जागरण केन्द्र (स्याक) नेपाल
मिति:	२०७७

खाँडाचक्र नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कालीकोट
कर्णाली प्रदेश

नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३, धारा ३५ को उपधारा ४ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले आफ्नो क्षेत्रभित्रका नागरिकहरुलाई खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तहलाई प्रदत्त कानूनी भूमिका र जिम्मेवारीलाई मनन गर्दै, सबैको लागि स्वच्छ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सुविधा उपलब्ध गर्ने प्रमुख लक्ष्य यस नगरपालिकाले राखेको छ । दिगो विकास लक्ष (लक्ष नं. ६) बमोजिम सन् २०३० भित्रमा सबैको लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाको दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने कुरामा नगरपालिका प्रतिवद्धताका साथ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाको दिगोपनालाई आधारभूत मानव अधिकारको रुपमा स्वीकार गर्दै आएको छ । यसका लागि स्थानीय स्तरको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खास्वस) योजना तर्जुमा गरि योजनाबद्ध तवरले अगाडी बढनु अपरिहार्य भएको हुदा यो योजना निर्माण गरिएको हो । खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रका सेवाहरु निरन्तर रुपमा प्राप्त भईरहने, भेदभावरहित तथा आर्थिक एवं विधिक रुपले सबैको सहज पहुँचयोग्य हुनु अनिवार्य भएको हुदा यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको खास्वस योजनाले समावेशी र सहभागितात्मक प्रक्रियाबाट क्षेत्रगत समुदायहरुको आधारभूत आवश्यकताहरुलाई योजनावद्ध रुपमा सम्बोधन गर्दै जाने विश्वास समेत लिएको छु ।

यसर्थः खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको दिगो व्यवस्थापन प्रयोजनको लागि खाँडाचक्र नगरपालिकाले दीर्घकालीन सोंच, उद्देश्य र रणनीति तय गर्दै स्थानीय साधन र स्रोतहरुको अधिकतम परिचालन गर्ने गरी यो योजना लागु गरिने छ । यो योजना निर्माणमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने युनिसेफ नेपाल र कार्यक्रम साझेदार संस्था समाज जागरण केन्द्र (स्याक) नेपाल, सुर्खेत प्रती विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । त्यसै गरि यस कार्यमा प्रत्यक्ष–अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग गर्ने सम्पूर्ण संस्था, व्यक्ति र खाँडाचक्र न.पा.का कर्मचारी, वडा प्रतिनिधि एवं नागरिक समाजलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै यस योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य तथा उपलब्धिहरु हासिल गर्न नगरपालिकामा कार्यरत सम्पूर्ण सरकारी निकायहरु, गैरसरकारी संस्थाहरु, विकास साझेदार संस्थाहरु तथा कर्मचारीहरुबाट पूर्ण सहयोगको अपेक्षा राख्दै यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा नगरपालिकाको तर्फबाट प्रतिवद्धता समेत व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

धन्यवाद !!!

जसी प्रसाद पाण्डे
नगर प्रमुख
खाँडाचक्र नगरपालिका, कालीकोट

खाँडाचक्र नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कालीकोट
कर्णाली प्रदेश

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रको विकासको लागि स्थानीय तहले आ-आफ्नो क्षेत्र भित्र खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताको मौजुदा अबस्था विश्लेषण गरी सन् २०३० सम्ममा दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्ने उदेश्यले खासस्व क्षेत्रको आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने सन्दर्भमा यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको स्थानीय भू–सान्दर्भिक तथ्यगत तथ्याङ्कको आधारमा पालिकास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तर्जुमा गरेको छ। नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ को मौलिक हक र कर्तव्यको धारा ३५ को उपधारा ४ अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक हुने व्यवस्था गरेको छ र खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाहरु समानतामा आधारित विभेदरहित, सहभागितामूलक, सूचनामूलक तथा उत्तरदायित्वमूलक भए मात्र मानव अधिकारको मर्म वमोजिम भएको मानिन्छ।

यसै सन्दर्भमा यस पालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको समग्र विकासको लक्ष्य तथा उद्देश्य निर्धारण गरी सो प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक नीति, रणनीति, प्राथमिकता पहिचान गरी यस क्षेत्रमा नगरपालिकाको मार्गचित्र तयार गर्नका लागि यो योजना तर्जुमा गर्ने कार्य गरिएको हो। यस कार्यमा नगरपालिकालाई विभिन्न क्षेत्रबाट आर्थिक, प्राविधिक, परामर्श तथा रायसुझाव प्राप्त भएको छ र जसको परिणामस्वरुप यो योजना तयार गर्न नगरपालिका सफल भएको छ। आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गरी यस कार्यलाई सफल पार्न योगदान गर्ने युनिसेफ नेपाल तथा कार्यक्रम साझेदार संस्था समाज जागरण केन्द्र (स्याक) नेपाल, सुर्खेत प्रति नगरपालिका परिवार हार्दिक आभार प्रकट गर्दछ। यसैगरी विभिन्न तहका छलफल कार्यमा सहजिकरण गर्ने परामर्शदाता टोलि र तथ्यांक संकलन गर्नुहुने गणकहरु प्रति म धन्यवाद दिन चाहन्छु। यो योजना निर्माणको क्रममा प्रारम्भिक प्रतिवेदन लेखन, पुनरावलोकन, नपुग तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण, नगर तथा वडास्तरीय छलफलमा सहभागी भई अन्तिम योजना प्रतिवेदन तयारीमा सहयोग गर्नु हुने परामर्शदाता श्री ललित जंग शाही र खाँडाचक्र नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना सम्बन्धी अध्ययन तथा योजना निर्माण कार्यमा सहभागी भई रचनात्मक सुझाव र सहयोग गर्नु हुने सम्पुर्ण महानुभावहरूलाई धन्यवाद सहित हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहान्छु। साथै, यस योजनाले खाँडाचक्र नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवाक्षेत्रको समग्र विकासमा सहयोग पुऱ्याउनुको साथै स्थानीय शासन व्यबस्थालाई थप जनमुखि, सेवामुखि, जनउत्तरदायी र पारदर्शी तुल्याई शुसासनको प्रत्याभूति दिलाउन सहयोग गर्ने छ र यस योजनाले निर्दिष्ट गरेका भावी कदमको सफल कार्यन्वयनमा सरकारी निकायहरु, गैरसरकारी संस्थाहरु तथा विकास साझेदार संस्थाहरुबाट पूर्ण सहयोगको अपेक्षा राख्दै यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा नगरपालिकाको तर्फबाट प्रतिवद्धता समेत व्यक्त गर्न चाहन्छु।

धन्यवाद !!!

बिजया बिष्ट
नगर उप-प्रमुख
खाँडाचक्र नगरपालिका, कालीकोट

खाँडाचक्र नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, कालीकोट
कर्णाली प्रदेश

नेपालको संविधानले आधारभूत स्तरको खानेपानी र सरसफाई सुविधालाई नागरिकको आधारभूत अधिकारको रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ। हालका दिनमा स्वच्छ खानेपानीको उपलब्धता र सरसफाइको दायरा फराकिलो भइ प्रतिष्ठा, स्वास्थ्य, विकास निर्माण, जनजीविका, सामाजिक सशक्तिकरण र समृद्धिको आधारस्तम्भको रुपमा विस्तारित भई स्वच्छ खानेपानी र सरसफाईलाई राष्ट्रिय विकासको अभिन्न अंगको रुपमा लिन थालिएको छ। यस सदर्भमा यस नगरपालिकामा खानेपानीका विद्यमान श्रोतहरु, मौजुदा खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धि संरचना सुविधाहरुको लगत संकलन गरि अभिलेखीकरण गरि स्थानीय तह क्षेत्रभित्रका सेवा वंचीत पहुँच वाहिरका समुदायमा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवा प्रवाहको निश्चितता सहित अल्पकालीन र दिर्धकालीन रणनैतिक योजना तयार पारि कार्यक्रमहरु संचालन गर्न वाञ्छनीय भएकाले यो पन्च वर्षीय खास्वस योजना निर्माण भएको छ। विशेष गरी यस नगरपालिकाले आफ्नो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको कार्ययोजना तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गर्न यो योजना तर्जुमा गरेको हो। आगामी दिनहरुमा यस नगरपालिकाद्वारा संचालन हुने खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता संग सम्बन्धित हरेक क्रियाकलाप सेवाग्राही मैत्री बनाउन यस दस्तावेजले सघाउने अपेक्षा गरेको छु। यस नगरपालिका भित्र सम्पन्न हुने खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रका जुनसुकै प्रयास वा कार्यक्रमकोमा निर्विभेद, सशक्तीकरण, सहभागिता, जवाफदेही र कानुनी प्रावधान जस्ता मानव अधिकार निर्दिष्ट सर्त अवलम्बन गरि सेवा प्रदान गर्न यस दस्तावेजले नगरपालिकालाई सहयोग गर्ने विश्वास लिएको छु।

यो कार्य सम्पादनको लागि यस नगरपालिका क्षेत्र भित्रको सुरक्षित खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको आधार रेखा तथ्याङ्क सहितको मापदण्ड तयार पार्न खानेपानी मन्त्रालयबाट तयार भई उपलब्ध भएको NWASH APPS प्रयोग गरि तथ्यांक संकलन गरिएको छ र यसै सिलसिलामा तथ्यांक संकलकको भूमिकामा रहनुभएका सम्पूर्ण गणकहरु प्रति म धन्यवाद दिन चाहन्छु। साथै आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गरी यस कार्यलाई सफल पार्न योगदान गर्ने युनिसेफ नेपाल तथा कार्यक्रम साझेदार संस्था समाज जागरण केन्द्र (स्याक) नेपाल, सुर्खेत प्रति नगरपालिका परिवार हार्दिक आभार प्रकट गर्दछ। अन्त्यमा यो योजना दस्ताबेजिकरणमा सहकार्य गर्ने विभिन्न कार्यालयका सम्पूर्ण महानुभावहरु, तथ्यांक संकलकहरु प्रति हार्दिक आभार व्यक्तगर्दछु र यस दस्तावेज अनुरुप आगामी दिनमा थाल्ने कार्यक्रम तथा योजनाहरु कार्यन्वयनमा सहकार्य, समन्वय र सहयोग गर्न नागरिक समाज, समुदाय लगायत सबैमा सरोकारवालाहरुमा अपिल समेत गर्दछु।

धन्यवाद !!!

खड्क प्रसाद उपाध्याय
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
खाँडाचक्र नगरपालिका, कालीकोट

विषयसूची

परिच्छेद १: ४
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको परिचय ४
१.१ पृष्ठभूमि ४
१.२ औचित्य ५
१.३ खासस्व योजना तर्जुमा गर्नुका उद्देश्य ६
१.४ दायरा र समयावधि ६
१.५ सिमितता/ सिमा ७
१.६ योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया ७
परिच्छेद २: १०
पालिकाको वस्तुगत विवरण १०
२.१ नगरपालिकाको संक्षिप्त भौगोलिक अवस्थिति र बनोट १०
२.२ भू–उपयोग सम्बन्धी विवरण १०
२.३ पहुंच ११
२.४ आधारभूत जानसाँख्यिक चरित्र १२
परिच्छेद ३: १७
पालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति १७
३.१ खाँडाचक्र नगरपालिकाको खानेपानी स्थितिको पुनरावलोकन १७
३.२ संस्थागत (शैक्षिक संस्था र स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी सुविधा २२
३.३ शैक्षिक संस्थाहरुमा खानेपानी सुविधाको अवस्था २३
३.४ सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था २५
परिच्छेद: ४ .... ३०
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकास योजनाको अवधारणा ३०
४.१ पृष्ठभूमि ३०
४.२ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको परिकल्पना ३०
४.३ समष्टिगत लक्ष्य ३०
४.४ समष्टिगत उद्देश्यहरु ३०
४.५ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका निर्देशक सिद्धान्तहरु ३१
४.६ नगर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका विषयगत क्षेत्रहरु ३२
४.७ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका आधारहरु ३३
४.८ राष्ट्रिय लक्ष्य, अवधि र रणनीति (क्षेत्रगत सुधार योजना) संगको अन्तरसम्बन्ध ३५
परिच्छेद: ५ .... ३७
योजनाको क्षेत्रगत सोच तालिका, रणनीति, कार्ययोजना तथा वित्तीय श्रोत विश्लेषण ३७

५.१ क्षेत्रगत समस्या, चुनौतीहरु तथा समाधान उपयोगी रणनीति ३७
क्षेत्र : १: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा र सुरक्षित खानेपानी ३७
खासस्व योजनाका क्षेत्र ३७
५.२ क्षेत्रगत योजना सोच तालिका रणनीति, कार्ययोजना तथा वित्तीय श्रोत विश्लेषण **३९**
५.२.१: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा र सुरक्षित खानेपानी **३९**
क) क्षेत्रगत योजना सोच तालिका ३९
ख) समष्टिगत रणनीतिहरु: ४०
ग) क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका ४०
घ) क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण: ४१
घ) सामान्य मर्मत संभार गर्नु पर्ने योजनाहरुको प्राथामिकता क्रम ४३
ङ) ठुलो मर्मत संभार तथा विस्तार गर्नु पर्ने योजनाहरुको प्रथामिकता क्रम ४४
च) पुन निर्माण तथा विस्तार गर्नु पर्ने योजनाहरुको प्रथामिकता क्रम ४४
छ) क्षेत्रगत आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन ४४
५.२.२: पूर्ण सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रबर्द्धन ४५
क) क्षेत्रगत योजना सोच तालिका ४५
ख) समष्टिगत रणनीतिहरु: ४६
ग) क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका: ४६
घ) क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण: ४७
ङ) क्षेत्रगत आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन ४८
५.२. ३ : संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता ४९
क) क्षेत्रगत योजना सोच तालिका ४९
ख) समष्टिगत रणनीतिहरु: ६०
ग) क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका: ६०
घ) क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण: ६२
ङ) क्षेत्रगत आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन ६४
५.२. ४ : जलवायु परिवर्तन, असर न्यूनीकरण र खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा ६५
क) क्षेत्रगत योजना सोच तालिका ६५
ख) समष्टिगत रणनीतिहरु: ६५
ग) क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका: ६५
घ) क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण: ६६
ङ) क्षेत्रगत आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन ६७
५.२. ५ : संस्थागत तथा क्षमता विकास ६८
क) क्षेत्रगत योजना सोच तालिका ६८
ख) समष्टिगत रणनीतिहरु: ६८
ग) क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका: ६९
घ) क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण: ७०

ङ) क्षेत्रगत आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन ७०
परिच्छेद–६ .... ७१
संस्थागत संरचना, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन बिधि ७१
६.१ पालिकाको संगठन र खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन संयन्त्रको पहिचान तथा विश्लेषण ७१
६.२ खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमनका लागि आवस्यक मानव श्रोतको व्यवस्था ७२
६.३ अनुगमन योजना ७२
६.३.१ नतिजामा आधारित अनुगमन ढाँचा अनुसार वार्षिक समीक्षा ७२
६.३.२.अनुगमनको विधी ७३
६.३.३. अनुगमनको तहः ७४
६.३.४. सूचक ७४
६.३.५. नतिजामूलक अनुगमन खाँका ७४
६.४: निष्कर्ष तथा भावी कार्यदिशा ७५
अनुसूचीहरु : ७७
अनुसूची १ तथ्याङ्क प्रमाणिकरण तथा मस्यौदा योजनामाथि छलफल कार्यशालाका सहभागीहरुको उपस्थिति तथा प्रतिवद्धता ७७
अनुसुचि २: वडागत रुपमा खानेपानीको सेवाको स्तर विवरण ७८
अनुसुचि ३: मौजुदा खानेपानी आयोजनाको विवरण ७९
अनुसुचि ४: विद्यालय,खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि सूचकगत विवरण ८०
अनुसुची ५: स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानीको अवस्था ८१
अनुसुची ६: स्वास्थ्य संस्थाको शौचालयको सरसफाईको अवस्था ८२
अनुसुची ७: स्वास्थ्य संस्थाको फोहोर व्यवस्थापन ८३

परिच्छेद १:
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको परिचय

१.१ पृष्ठभूमि
नेपालको संविधानको भाग ३ को मौलिक हक र कर्तव्यको धारा ३५ को उपधारा ४ मा प्रत्येक नागरिकलाई खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक हुने व्यवस्था गरिएको छ । नेपाल सरकारले सबैलाई सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइको पहुँचको निश्चितता गर्न जुन सुकै समयमा, जो सुकैलाई र जहाँसुकै ठाउंमा प्राप्त हुने गरि पर्याप्त, सुलभ, सुरक्षित, स्वीकार्य र खर्च बहन गर्न सक्ने सामर्थ्य योग्य खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवा प्रदान सुधार गर्ने प्रमुख लक्ष्य राखेको छ । यो लक्ष्य प्राप्तीमा योगदान गर्न नेपाल सरकारले खासस्व क्षेत्रगत विकास योजना पनि तयार गरेको छ । यसै अनुरुप स्थानीय तहहरुमा पनि आ–आफ्नो क्षेत्रमा स्थानीय स्तरको खास्वस योजना तर्जुमा गरि योजनाबद्ध तवरले अगाडी बढनु अपरिहार्य भएको छ । अत: स्थानीय सरकारहरुले खानेपानी र सरसफाइको लक्ष्य प्राप्ति र दिगो व्यवस्थापनका लागि अहिले सम्म गरिएका प्रयत्नहरुमा अझ तीब्रता दिनुका साथै संरचनागत सुदृढिकरण तथा क्षमता अभिबृद्दि गर्नु अपरिहार्य देखिन्छ । यसै सन्दर्भमा, संयुक्त राष्ट्र संघ द्वारा प्रतिपादित दिगो विकास लक्ष्य नं ६ को १ र २ मा सन् २०३० सम्ममा विश्वका सम्पूर्ण जनतालाई स्वच्छ दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने उल्लेख गरिएको छ र नेपाल सरकारले पनि यो दिगो लक्ष्य कार्यान्वयनका लागि प्रतिवद्धता जनाएको छ । यसका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा सबै नागरिकको पहुँच निश्चितता गर्दै निर्विभेद, सशक्तीकरण, सहभागिता, जवाफदेही र कानुनी प्रावधान जस्ता मानव अधिकारका निर्दिष्ट सर्त अवलम्बन गरिनु स्थानीय तहको प्रमुख दायित्व हो । खानेपानी तथा सरसफाइ सेवामा सबै नागरिकको पहुँच वृद्धिका लागि स्थानीय सरकारको संरचनागत सुदृढिकरण तथा क्षमता अभिबृद्दि गर्नु अपरिहार्य छ । यस क्रममा स्थानीय निकायहरुलाई स्थानीय सरकारका रुपमा संस्थागत गर्ने दिशामा स्थानीय सरकार संचालन

सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन-२०७४ ले सबैभन्दा महत्वपूर्ण योगदान गरेको छ। यस ऐनले हरेक स्थनीय निकायले क्षेत्रगत योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने र सोको आधारमा वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्नुपर्ने स्पष्ट व्यवस्था गरेको छ। योजनाबद्ध रुपमा सम्पूर्ण जनतामा सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्धन कृयाकलाप संचालनका लागि वर्तमान खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था, सम्भावित श्रोतहरु, सार्वजनिक तथा संस्थागत खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था समुदायको स्वच्छता आनिबानि सम्वन्धमा सर्वेक्षण, अध्ययन छलफल गरी उपलब्ध तथ्यहरु र सूचनाहरुका आधारमा खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागको क्षेत्र विकास योजना २०७४-२०८७ संग तादाम्यता मिलाएर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्व्चछताका कार्यक्रमको प्राथमिकीकरणर गरि बजेट समेत आंकलन गरी यस नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तयार गरिएको छ। यस पालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको समग्र विकासको लक्ष्य तथा उद्देश्य निर्धारण गरी सो प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक नीति, रणनीति, प्राथमिकता पहिचान तथा परिभाषित गरी यस क्षेत्रमा पालिका को मार्गचित्र तयार गर्नका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तर्जुमा गर्ने कार्य गरिएको छ।

अतः स्थानीय तहमा उपलब्ध नागरिक संस्थाहरूको साझेदारीमा स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकासको निरन्तरताको लागि प्रभावकारी रुपमा संस्थागत क्रियाशीलता, स्तरिय सेवा प्रवाह, नतिजामूलक सचेतना अभिबृद्धी, व्यापक सामाजीकरण, सामूहिक सशक्तिकरण र स्व-अनुगमन सम्बन्धि क्रियाकलापहरुको नियमित कार्यान्वयन जरुरी रहेको छ। यसै सिलसिलामा यस पालिकाको क्षेत्रगत अनुभव, स्थानीय तहका सरोकारवालाहरुको पृष्ठपोषण, योजना तर्जुमा कार्यशालाको सुझाव, पालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको कार्यान्वयनको वर्तमान अवस्था विश्लेषण र विज्ञहरुका राय सुझाव एवं नीतिगत आधारहरुलाई मध्यनजर गर्दै यस पालिकाको प्रत्यक्ष सहजीकरण र समन्वयमा यो योजना तयार पारिएको छ।

१.२ औचित्य

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवालाई मनाव अधिकारको रूपमा दृष्टिगत गरी सुदृढ र प्रभावकारी बनाउन स्थानीय तहका सबै अंगलाई आ-आफ्नो कामका लागि सक्षम बनाउनु आवश्यक पर्छ। पूर्वाधार एवं सेवा सुविधाको सहज उपलब्धतामा कमी हुनुले स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको वास्तविक उपभोगको प्रत्याभूति सेवाग्राहीले गर्न नसकेको अवस्था विद्यमान छ। यस पालिकाका सबै नागरिकले समावेशी, मर्यादित र समतामूलक आधारमा वास्तविक अर्थमा निर्वाध रुपमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा उपभोग गर्न सक्ने स्थिति तयार गरि सेवाग्राही सेवा अधिकारका बाहक हुन भन्ने संस्कृतिको विकास र कर्तव्यका बाहकहरुमा वाञ्छित मात्रामा हुन नसक्नु एवं खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाका अन्य चुनौतीहरुको स्थानिय स्तरमा सम्बोधन गर्न यो योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन अपरिहार्य देखिएको छ। संयुक्त राष्ट्र संघले पनि खानेपानी तथा सरसफाइलाई मानवको आधारभुत अधिकारको रुपमा मान्यता दिई दिगो विकास लक्ष्यका विविध परिसूचकहरु मध्ये सरसफाइलाई पनि एक महत्वपूर्ण परिसूचकको रुपमा समावेश गरेको छ। संयुक्त राष्ट्र संघ द्वारा प्रतिपादित दिगो विकास लक्ष्य नं ६ को १ र २ मा सन् २०३० सम्ममा विश्वका सम्पूर्ण जनतालाई स्वच्छ दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने उल्लेख गरिएको छ। नेपाल सरकारले संयुक्त राष्ट्र संघद्वारा प्रतिपादित दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनका लागि प्रतिवद्धता जनाई सकेको सन्दर्भमा स्थानीय सरकारहरुले दिगो र व्यवस्थित खानेपानी तथा सरसफाइको सुनिश्चितताका लागि योजनाबद्ध तवरले अगाडी बढनु अपरिहार्य भएको छ। खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा यस पालिकाको क्षमता, वास्तविक अवस्था र भावी योजनाहरु तय गर्नका लागि यो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको आवश्यकता महसुस गरि निर्माण गरिएको हो। खानेपानी तथा सरसफाइ नागरिकको नैसर्गीक अधिकारको रुपमा नेपालको संविधानले व्यवस्था

गरेको हुदा यस नगर क्षेत्रका जनतालाई सर्वसुलभ, सुरक्षित र दिगो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि सेवाको पहुँचमा अभिवृद्दि गर्नु पालिकाको कर्तव्य तथा जिम्मेवारी हो। योजना विना गरिने हरेक स्थानीय निकायको विकासले खानेपानी र सरसफाइको पहुँचका क्षेत्रमा आशातित सफलता नहुने हुदा स्थानीय भू–सान्दर्भिक तथ्यगत तथ्याङ्क र वस्तुगत आधारमा समुदायसंगको छलफल र स्विकार्यतालाई समेत मध्य नजर गरी सेवाबाट बन्चितिमा परेका समुदायहरुलाई प्राथमिकतामा राखेर योजना बनाई खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा विकास गर्न खासस्व योजना अति आवश्यक दस्तावेज भएकोले यो योजना निर्माण र र कार्यान्वयन अपरिहार्य छ।

१.३ खासस्व योजना तर्जुमा गर्नुका उद्देश्य

यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तर्जुमा गर्नुको मुख्य उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्ः

१. यस पालिकाको खानेपानीका विद्यमान श्रोतहरु र मौजुदा खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धि संरचना सुविधाहरुको लगत संकलन गरि अभिलेखीकरण गर्ने।

२. खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छतासंग अन्तरसंबन्धित विषयवस्तुहरु स्वास्थ्य, शिक्षा र आय आर्जनका अवसरहरु सहित यसबाट प्राप्त गर्न सकिने प्रतिफलहरुको परिचालन, प्राथामिकरण र प्रबर्द्धनको योजना तयार गर्ने।

३. स्थानीय तहमा सेवाबाट वंचीत, पहुँच वाहिरका मुदायमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा प्रवाहको निश्चितता सहित अल्पकालीन र दिर्धकालीन रणनैतिक योजना तयार पार्ने।

४. स्थानीय तहको सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको आधार रेखा तथ्याङ्क सहितको मापदण्ड तयार गरि उपरोक्त सेवा विस्तार निश्चित समयावधिमा सतप्रतिसत पुरा गर्न प्रतिवद्धता सहितको अवधारणा तयार पार्ने।

५. खासस्व योजना संग अन्य विषयगत योजनाहरुलाई एकिकृत गर्नको निम्ति स्थानीय सरकारलाई सहजिकरण गर्ने।

१.४ दायरा र समयावधि

यस खासस्व योजनाको समयावधि नेपाल सरकार खानेपानी मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागको नेपाल खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास योजना २०७४-२०८७ संग सामन्जस्यता हुने गरी पाँच वर्ष सम्मको हुनेछ। प्रत्येक योजनाको पाँच वर्षको समय समाप्ति संगै नयाँ योजमामा प्रवेश गर्दा यस पालिकाको खासस्व योजना अद्यावधिक र पुनरावलोकन गरिने छ। स्थानीय तहमा यस योजनाले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका क्रियाकलापलाई व्यवहारमा प्रभावकारी कार्यान्वयन र प्रबर्द्धन गर्ने दष्टिले तपसिलमा उल्लेखित तीन चरणका विकास प्रयासको माध्यमबाट स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको योजना कार्यान्वयनका सामाजिक उपलब्धिहरु तय गरेको छ :

१. **आधारभूत तह:** सेवा प्रदायक संस्था/निकायहरुले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासका प्रयास मार्फत सेवाग्राहीलाई प्रत्यक्ष सेवा र सहयोग पुऱ्याई तत्काल आवश्यकता पुरा हुने क्रियाकलाप संचालनको मापदण्ड तय गरेको छ।

२. **मध्यम तह:** स्थानीय तहमा सेवा प्रदायक संस्था/निकायहरुले ज्ञान, सिप, चेतनाको माध्यमबाट क्षमता र सशक्तिकरणको विकासका प्रयासबाट खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रका सेवाग्राहीको वर्तमान अवस्थामा सुधार ल्याउले क्रियाकलाप संचालनको मापदण्ड तय गरेको छ।

३. **विकसित चरण:** स्थानीय तहमा सेवा प्रदायक संस्था/निकायहरुले सेवाग्राहीको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको आधारभुत आवश्यकता सूनिश्चितताको लागि पहुँच विहिन समुदायको पक्षमा नीति तथा संरचनागत व्यवस्थामा सुधार ल्याउन आवश्यक क्रियाकलापको संचालनको मापदण्ड तय गरेको छ।

१.५ सिमितता/ सिमा

साधन, श्रोत, समय, लागत, सूचना लगायत अन्य विषय वस्तुहरुको सिमितताका कारण योजना तर्जुमा प्रक्रिया केही निश्चित सीमा भित्र बाँधिएको हुन्छ, यो खासस्व योजना निर्माण कार्य नेपाल सरकार, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभाग द्वारा प्रस्तावित ढाँचा अनुसार तयार गरिएको NWASH Apps वाट प्राप्त हुन सक्ने तथ्याङ्कलाई नै यो योजना निर्माण प्रक्रियाको मुख्य सिमाक्षेत्र मानिएको छ। यस पालीकाको खासस्व अवस्थाको मौजुदा स्थितिको आधार रेखा तयार पार्नको लागि NWASH Apps को प्रयोग गरिएको हो र यस Apps मा समावेस गरिएका बाह्र NWASH/MIS Based Apps मा समाबेस गरिएका प्रश्नहरुको माध्यमबाट तथ्याङ्कहरु संकलन गरिएको हो। यस Apps अन्तर्गत तथ्याङ्क तथा आवश्यक सूचनाहरु यस पालिकाका निर्वाचित पदाधिकारीहरु, कार्यरत कर्मचारीहरु, विद्यालय शिक्षक तथा स्वास्थ्य केन्द्रका कमंचारीका अलावा महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविकाहरुसंग छलफल गरी संकलन गरिएको हो। घरधुरी तहको सरसफाइ र स्वच्छताको वर्तमान अवस्थाको सूचनाहरु संकलन गर्न सम्पूर्ण घरपरिवारमा नै गई सूचनाहरु संकलन गर्न नसकिएकोले नमुना पद्धति अपनाई १० प्रतिशतको अन्तरालमा नमुना संकलन विधिबाट सम्बन्धित घरधुरीमा गई गणकहरुद्वारा सूचनाहरु संकलन गरि प्राप्त तथ्यहरुलाई यस योजनामा सामान्यिकरण गरिएको छ। तथ्याङ्कहरु संकलनका लागि स्थानीय प्राविधिक तथ्याङ्क संकलकको अभाव भएकोले कतिपय प्राविधिक सूचनाहरु समेत गैर प्राविधिक तथ्याङ्क संकलकहरुको माध्यमबाट संकलन गरिएको हो।

१.६ योजना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

यो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना तयारीमा तपसिलका प्रक्रियाहरु अवलम्वन गरिएको छ;

१.६.१ खासस्व योजनाको ढांचा, सर्वेक्षण औजार र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन

नेपाल सरकार, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा प्रस्तावित ढाँचा अनुरुप विषय वस्तु तयारीका लागि फिल्ड सर्वेक्षणका अनु-सूची र प्रश्नावलीहरुको पुनरावलोकन गरिएको थियो। यस पालिकाको खासस्व योजना प्रक्रिया अन्तर्गत सर्वेक्षण औजार तयार गर्दा ऐन, नियम र निर्देशिकामा भएका व्यवस्थाको समेत उपयोग गरी निम्न विधि र प्रक्रिया पुरा गरी आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्थापन गरिएको थियो;

- ऐन, नियम, निर्देशिका तथा प्रतिवेदन अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो;
- खासस्व योजना तर्जुमा सम्बन्धी पालिकाको सोचमाथि छलफल र निर्माणको लागि पालिका स्तरीय निर्णय गरिएको थियो;
- खासस्व योजना तर्जुमाका लागि संलग्न हुने संघीय अथवा प्रादेशिक सरकारी निकाय वा विकास साझेदार संस्थाहरुसंगको वार्ता, परामर्श र छलफल तथा निर्णय सहित समझदारी र सहमती गरिएको थियो;
- सेवा प्रदायक संस्थाहरुको छनौट उनीहरुका लागि अभिमुखिकरण, तालिम (NWASH MIS Operation Training) र परिचालनका क्रियाकलाप संचालन गरिएको थियो;
- पालिका स्तरमा अवधारणा पत्रको प्रस्तुती तथा दुरदर्शीता र परिदृश्य निर्माण कार्यशाला संचालन गरिएको थियो;

समग्रमा यस पालिकाको खासस्व योजन तर्जुमाका लागि सेवा प्रदायक संस्थाका तर्फबाट- खासस्व योजना विज्ञ (टोली नेता) १ जना, सामाजिक परिचालक/ गणक /सब इञ्जिनियर (प्रति वार्ड कम्तिमा एकका दरले) ५–३३ जना, इञ्जिनियर (IT/GSI) विज्ञ १ जना र दस्तावेजीकरण विज्ञ १ जनाको व्यवस्था गरिएको थियो।

१.६.२ नगरपालिका स्तरीय अभिमुखिकरण गोष्ठी तथा सहमति निर्माण

यस पालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योगना तर्जुमा सम्बन्धमा भएका निर्णय, योजना तर्जुमा संबन्धी कार्यनिर्देश तथा योजना तर्जुमा निर्देशिका बमोजिम नगरपालिका स्तरीय अभिमुखिकरण गोष्ठी तथा सहमति निर्माण कार्यशाला गोष्ठी मिति २०७६ साल कार्तिक ३० गते सम्बन्धित सबै पक्षबीच आपसी सरसल्लाह र समझदारी कायम गरी योजना तर्जुमा प्रक्रियालाई अगाडि बढाईएको थियो। उक्त कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना पालिकाले गरेको थियो भने सहजिकरण सम्बन्धित विषय विज्ञद्वारा गरिएको थियो। गोष्ठीमा विद्यमान अवस्थामा योजनाको आवश्यकता, योजना तर्जुमा प्रक्रिया, सरोकारवालाको भूमिका तथा योजना निर्माणका लागि आवश्यक तथ्यांकबारे छलफल गरी योजना तर्जुमा कार्यतालिका समेत तयार गरी छलफल गरिएको थियो। खासस्व योगना तर्जुमा कार्यमा सहयोग तथा समन्वयको लागि सोहि अभिमुखिकरण गोष्ठीमा पालिका स्तरीय पाँच सदस्यीय कार्यदल र संयोजक (सम्पर्क व्यक्ति) मनोनयन गरिएको थियो।

१.६.३ तथ्याङ्क संकलन तथा लेखाजोखा

विषयगत तथ्याङ्क संकलनका लागि NWASH Apps को प्रयोग गरिएको थियो र यस Apps मा समावेस गरिएका बाह्र NWASH/MIS Based Apps मा समाबेस आवश्यक चेकलिष्ट तथा प्रश्नावली अनुसार फिल्ड सर्वेक्षण तथा विभिन्न निकाय, संघ-संस्था र विषयगत क्षेत्रबाट आवश्यक तथ्याङ्क संकलन गराइएको थियो। यस क्रममा अपुग तथा पर्याप्त हुन नसकेका तथ्यांक तथा सूचनाका लागि परामर्शदातृ संस्थाका विज्ञ टोलीले संबन्धित कार्यालय र संघ-संस्थामा भेटघाट गरी सम्बन्धित पदाधिकारी र कर्मचारीहरुसँग छलफल गरी आवश्यक तथ्यांक संकलन गरिएको थियो। फिल्ड सर्वेक्षणको माध्यमबाट तथ्याङ्क/सूचना संकलनका लागि गणकहरुलाई NWASH MIS सम्बन्धि तीन दिने प्रशिक्षण दिइएको थियो। यो प्रशिक्षणमा NWASH MIS मा प्रयोग हुने १२ वटा Apps को गणकलाई व्यावहारिक अभ्यास पनि गरीएको थियो। NWASH MIS मा प्रयोग हुने १२ वटा Apps हरु मध्ये प्रमुख एउटा NWASH Inventory पूर्ण प्राविधिक भएकोले यसका प्रशिक्षार्थी गणकहरु पनि प्राविधिक पृष्ठभूमिकै छानिएको थियो र आवश्यक सूचना र तथ्याङ्कहरु संकलन गरिएको थियो।

१.६.४ तथ्याङ्ढ प्रशोधन, विश्लेषण र मस्यौदा तयारी

विभिन्न माध्यमबाट संकलित सूचना र तथ्याङ्कहरुको पुनरावलोकन गरि तथ्याङ्कहरुको संहिता र प्रारम्भिक फिल्ड प्रतिवेदन तयार पारिएको थियो र विज्ञहरुको सहयोगमा प्रशोधन तथा विस्तृत बिश्लेषण गरि यस नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति वर्तमान स्थितिको मौजुदा स्थितिको पहिचान गरि आधार रेखा तयार पारिएको छ। तत्पश्चात, वार्ड स्तरीय छलफल र परामर्श गोष्ठीबाट प्रमाणीकरण भएको तथ्याङ्क र सूचनाको आधारमा खासस्व योजना तर्जुमा खाँका अनुसार मस्यौदा खासस्व योजना तयार पारिएको थियो। यो मस्यौदा यस पालिका जनप्रतिनिधि, कार्यपालिका, कार्यकारी, प्राविधिकहरु, कार्यदल सहित स्थानीय तहमा कार्यरत खासस्व क्षेत्रका सरोकारवाला संस्थाका प्रतिनिधिहरु सहित उपस्थित एक दिने गोष्ठीको आयोजना गरि सो मस्यौदा योजना प्रस्तुत गरिएको थियो। सो गोष्ठीमा खासस्व योजनाको बुँदागत छलफल गरि उपस्थित सहभागीहरुको सुझाव,

पृष्ठपोषण प्राप्त गरी मस्यौदा योजनामा समावेश गरीएको थियो । साथै, वार्ड स्तरमा प्राप्त अल्पकालिन, मध्यकालिन, दीर्घकालिन आयोजनाहरुलाई प्राथमीकीकरणका लागि सो गोष्ठीमा सहजीकरण गरिएको थियो । प्रथामीकीकरणमा परेका ती आयोजनाहरुलाई कसरी आगामी योजनाम्मा कसरि समावेश गर्ने भन्ने वारे गोष्ठीबाट सुझाव ग्रहण गरी ती सबै सुझाव र गोष्ठीको कार्य विवरणको अभिलेखिकरण गरी योजना प्रतिवेदनमा संलग्न गरिएको छ । अत: पालिका स्तरीय गोष्ठीबाट प्राप्त सुझाव, पृष्ठपोषण र आयोजनाहरुको प्राथमीकीकरणको आधारमा यस पालिकाको पहिलो खासस्व योजनाको रुपमा तयार गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.६.५ खासस्व योजना प्रमाणीकरण गोष्ठी

यो योजना तर्जुमाका विभिन्न चरण तथा प्रक्रियाबाट प्राप्त उपलब्धीलाई अन्तिम रुप दिन पालिका स्तरीय योजना प्रमाणीकरण कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना गरिएको थियो । गोष्ठीमा आवधिक तर्जुमाको दिशानिर्देश गर्ने विषयगत प्रतिनिधि, विषयगत निकायका प्रतिनिधि, संघ-संस्थाका प्रतिनिधि, नीजि क्षेत्र, लक्षित वर्गको सक्रिय सभागिता रहेको थियो । गोष्ठीमा प्रस्तावित खानेपानी तथा सरसफाइका दुरदृष्टि, परिलक्ष्य, लक्ष्य, रणनीति, अन्य विकासका साझेदारहरुको संलग्नता, पालिकाको खासस्व कार्यक्रमहरुको बजेट, जलवायु परिवर्तनका असर र अनुकुलन योजना, विपद व्यवस्थापनका योजना, संस्थागत क्षमता सम्बन्धि छलफलका अलावा प्राप्त सूचना र तथ्याङ्कहरुको पुष्टिकरण गर्ने कार्य गरिएको थियो । यो योजना दस्तावेजको वैधानिक आधारका लागि सरोकार निकायबाट प्राप्त सुझाव र पृष्ठपोषणलाई समायोजन गरी योजना विज्ञ टोलीद्वारा यो योजना दस्तावेजलाई अन्तिम रुप प्रदान गरिएको छ ।

१.६.६ खासस्व योजना तयारी तथा सार्वजनिकिकरण

यो खासस्व योजना यस पालिकाको बैठकबाट कार्यान्वयनको प्रतिबद्धता सहित स्वीकृत गरी आगामी सभाबाट पास गर्ने गरी प्रमाणीकरण र सार्वजनिकिरण गरिएको छ । यसका साथै खासस्व क्षेत्रको यो योजनामा आधारित भई यस पालिकाको बार्षिक नीति, कार्यक्रम र बजेट तर्जुमा गरी यो योजना कार्यान्वयन गरिनेछ । ऐन नियम तथा नीतिगत व्यवस्था तथा निर्धारित ढाँचा अनुसार खासस्व योजनाको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याकंन गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने तथा सिकाईको अभिलेखन तथा योजना अद्यावधिक कार्यमा प्रयोग गरिनेछ ।

परिच्छेद २:
पालिकाको वस्तुगत विवरण

२.१ नगरपालिकाको संक्षिप्त भौगोलिक अवस्थिति र बनोट

कर्णाली प्रदेशको कालिकोट जिल्लामा पर्ने नौ स्थनीय तह - सात गाउँपालिका र दुई नगरपालिका मध्य यो खाँडाचक्र नगरपालिका एक हो। नेपालको मध्यपश्चिम क्षेत्रमा अवस्थित यो नगरपालिकाको सिमानामा पूर्वमा तिलागुफा न. पा., पश्चिममा नरहरिनाथ गा.पा., उतरमा पचालझरना र सन्नीत्रिवेणी गा.पा. र दक्षिणमा कालिका र महबौ गा.पा. पर्दछन्। भौगोलिक क्षेत्र र वनौटको हिसावले यो नगरपालिका पहाडी क्षेत्रमा पर्दछ। संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम गाउँ विकास समितिलाई बिस्तार गरेर बनाइएको नेपालको नयाँ निर्मित स्थानीय प्रशासनिक एकाईको आधारमा यो खाँडाचक्र नगरपालिका साबिकका मान्म, दांहा, पांखा, भर्ता र बदालकोट गाविसका वडाहरु समाबेस गरि बनेको हो र यसमा ११ नगरका वडा संख्या रहेका छन्। यस नगरपालिकाको प्रशासनिक बिभाजन तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

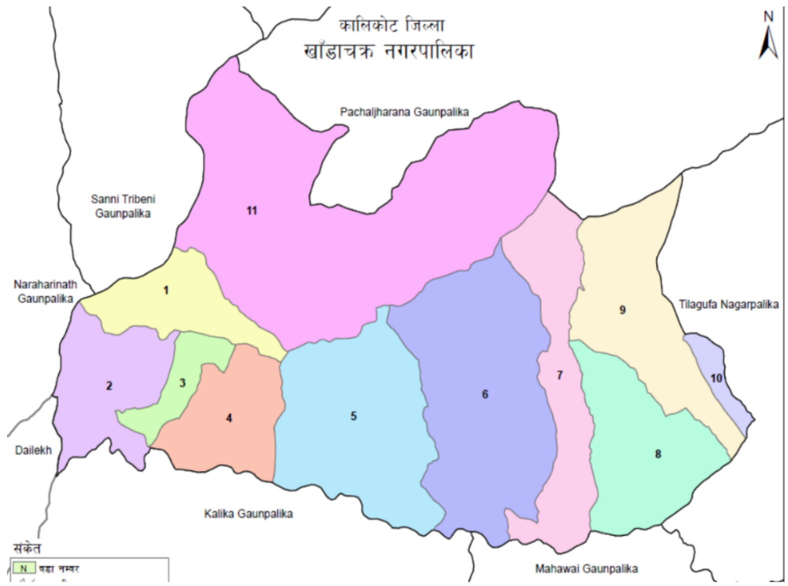

नक्शा १ इलाका र वडा विभाजन देखिने नगरपालिकाको नक्शा

तालिका नं २.१: नगरपालिकाको वडा बिभाजन विवरण

वडा नं	साविक गा.वि.स. हरु र वाड नं	वडा नं	साविक गा.वि.स. हरु र वाड नं
१	मान्म ५	७	दांहा ८ र ९
२	मान्म १ देखि ४ र भर्ता ८	८	पांखा १ देखि ४
३	मान्म ८ र ९	९	पांखा ५ देखि ७
४	मान्म ६ र ७	१०	पांखा ८ र ९
५	दांहा १ देखि ३	११	बदालकोट १ र ३
६	दांहा ४ देखि ७		नगरका वडा संख्या: ११

श्रोत: नगरपालिका प्रोफाईल, २०७५

२.२ भू–उपयोग सम्बन्धी विवरण

यो खाँडाचक्र नगरपालिकाको भू–क्षेत्र विवधतायुक्त छ। नगरको लेख खण्ड केहि पहाडी भू–भागमा हिउँ पर्ने देखि कर्णाली नदी किनारमा वेशीहरु पनि रहेका छन्। यसनगरपालिकाको भू–क्षेत्र भिरालो रहेको देखिन्छ। यस नगरपालिकाको अधिकांश भू–भाग चट्टानले ढाकेको छ भने केहि भू–भाग घाँसे भीरपाखा तथा चरन क्षेत्रको रुपमा रहेको छ। यस नगरपालिकामा खेतीयोग्य जमिनको

अभाव छ। प्राकृतिक श्रोत साधन विशेष गरी बहुमुल्य तथा प्रशिद्ध जडिबुटी, र सांस्कृतिक तथा धार्मिकस्थल पन्चदेवल मन्दिर यस नगरपालिकाकाको विकासका संभाव्य श्रोतहरु हुन् र यी क्षेत्रहरुको विकास र व्यवस्थापनमा लगानी गरेर मात्र नगरको विकासलाई गति दिन सकिन्छ। खाँडाचक्र नगरपालिकाको भू–उपयोगको स्थिति तलको तालिकाबाट प्रष्ट पर्न सकिन्छ।

२.३ पहुंच

२.३.१ प्रमुख बजार केन्द्रहरु

यस खाँडाचक्र नगरपालिकाका प्रमुख बजार केन्द्र र अवस्थाको विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं २.२: बजार सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	प्रमुख बजार केन्द्रहरु	बजारको अबस्था
१.	मन्म	सेवामा आधारीत उद्यमविकास तुलानात्मक रुपमा राम्रो भएको, कृषिमा आधारीत उद्यम (तरकारी, बाखा, मौरी, स्याउ, खुसार्नि पाउडर, च्याउ, सिमि, भौसि/गाई पालन) ब्याबसायले उचित बजार पाएको
२.	पीली	सेवामा आधारीत उद्यम विकास तुलानात्मक रुपमा राम्रो भएको,कृषि आधारीत उद्यम (तरकारी, बाखा, स्याउ,खुसार्निपाउडर, च्याउ, सिमि, भौसि/गाई पालन) ब्याबसायलेउचित बजार पाएको
३	जिते खुलालु	सेवामा आधारीत उद्यमविकास तुलानात्मक रुपमा राम्रो भएको,कृषि आधारीत उद्यम (तरकारी, बाखा, स्याउ, खुर्सानिपाउडर, च्याउ, सिमि, भैसि/गाई पालन) ब्याबसायले उचितबजार पाएको
४	पादमघाट	कृषि र बनमा आधारीत उद्यम बढि र सेवामा आधाित उद्यम कमभएको उद्यम विकास ब्यावसाहिक नभएमाको तथा उत्पादीत वस्तुले पनि उचित बजार नपाएको

श्रोत: नगरपालिका प्रोफाईल, २०७५

२.३.२. नगरपालिका भित्रका बजारको अवस्था

यस खाँडाचक्र नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका बजारको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका नं. २.३ बजार सम्बन्धी विवरण

वस्ती	नजिकको स्थायी किसिमको वजार		वार्ड भित्र लाग्ने हाट वजार		
	वजार रहेको स्थान	वस्ती देखि दूरी	बजार लाग्ने ठाउँको नाम	वजार लाग्ने दिन (वार)	वस्ती देखि दूरी
चौखेखोला	ताडी	१ (कि.मी.)	ताडी बजार		१ (कि.मी.)
	चौखेखोला बजार	३ (कि.मी.)	चौखेखोला		
	तेसौबाटा	१ (कि.मी.)			
	मोल्फा	१(कि.मी.)			
	विहानी	१ (कि.मी.)			
मान्मा	मान्मा	३ (कि.मी.)	जिल्ला समन्वय समिति	सानिबजार	३ (कि.मी.)
पाखा	बसन्तपुर	सगैजोडीएको	बसन्तपुर	नियमित	०
दुम्र	मोल्फा	७(कि.मी.)			
सेरा	मोल्फा	५ (कि.मी.)			

श्रोत: नगरपालिका प्रोफाईल, २०७५

२.३.३ स्वामित्वको आधारमा घरकोविवरण

यस नगरपालिकाका ८८.२४ प्रतिशतको संख्या निजि घरमा बसोबास गर्दै आएका छन् भने जम्मा १०.८२ को घरधुरी संख्या घर भाडामा बसेको पीएको छ । यस बाहेक वडागतरुपमा स्वामित्वको आधारमा घरपरिवार संख्या ट सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं.२.४ स्वामित्वको आधारमा बसोवास गर्ने घरको प्रकार

वडा	घ.धु सं	निजि		भाडामा		संस्थागत	अन्य	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	संख्या	प्रतिशत
१	९६३	५७९	६०.१२	३८२	३९.६७	०	२	०.२१
२	५९६	५८४	९७.९९	५	०.८४	०	८	१.३४
३	२२६	२२६	१००.००	०	०.००	०	०	०.००
४	२६७	२६५	९९.२५	१	०.३७	०	१	०.३७
५	३६८	३६२	९८.३७	५	१.३६	०	१	०.२७
६	३७२	३७२	१००.००	०	०.००	०	०	०.००
७	१३१	१३०	९९.२४	१	०.७६	०	०	०.००
८	२६७	२४८	९२.८८	१	०.३७	०	१८	६.७४
९	२०१	१९६	९७.५१	०	०.००	०	५	२.४९
१०	१५९	१५९	१००.००	०	०.००	०	०	०.००
११	१६५	१५८	९५.७६	७	४.२४	०	०	०.००
जम्मा	**३७१६**	**३२७९**	**८८.२४**	**४०२**	**१०.८२**	**०**	**३५**	**०.९४**

श्रोत: नगरपालिका प्रोफाईल, २०७५

२.४ आधारभूत जानसाँख्यिक चरित्र

२.४.१ घरधुरीको आधारमा जनसंख्या विवरण

आधारभुत सुचना तथा नगरको घरधुरी सर्भेक्षण २०७५ का अनुसार यस नगरको कूल २२४८५ जनसंख्या मध्ये ११६७० पुरुष र १०८१५ महिला रहेका छन् । कूल घरधुरी ३७१६ मध्ये सबै भन्दा बढी घरधुरी वडा नं. ०१ मा घ.धु. संख्या ९६३ रहेको छ। जस्मा पुरुष घरमुली संख्या ८७९ र महिला घरमुली संख्या ८४ रहेको छ। त्यसै गरी सबै भन्दा कम घरधुरी वडा नं. ०७ मा घ.धु. संख्या १३१ रहेको छ । यस नगरपालिकाको औसत परिवारको आकार ५.५ रहेको पाइन्छ । यस जनसंख्या सम्बन्धी थप विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका नं २.५: घरधुरीको आधारमा जनसंख्या विवरण

वडा नं.	घरधुरी	जनसंख्या- घरधुरी सर्भेक्षण २०७५				परिवारको आकार	लैंगिक अनुपात	घरमुली अनुसार घरधुरी	
		महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत			महिला	पुरुष
१	९६३	२२५८	२४४७	**४७०५**	२०.९३	४.५	१०८.३७	८४	८७९

वडा नं.	घरधुरी	जनसंख्या- घरधुरी सर्भेक्षण २०७५				परिवारको आकार	लैंगिक अनुपात	घरमुली अनुसार घरधुरी	
		महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत			महिला	पुरुष
२	५९७	१८११	१९५०	**३७६१**	१६.७३	५.२	१०७.६८	१२१	४७६
३	२२६	७२०	७७७	**१४९७**	६.६६	४.८	१०७.९२	२०	२०६
४	२६७	८६४	८९९	**१७६३**	७.८४	५.४	१०४.०५	१५	२५२
५	३६८	११०२	११६९	**२२७१**	१०.१०	५.६	१०६.०८	४९	३१९
६	३७२	११४६	१३९६	**२५४२**	११.३१	५.८	१२१.८२	६७	३०५
७	१३१	४२६	४२९	**८५५**	३.८०	६.४	१००.७०	४१	९०
८	२६७	८२६	९१८	**१७४४**	७.७६	६.४	१११.१४	४२	२२५
९	२०१	६१७	६४०	**१२५७**	५.५९	६.३	१०३.७३	४१	१६०
१०	१५९	५१६	५२८	**१०४४**	४.६४	७.९	१०२.३३	१४	१४५
११	१६५	५२९	५१७	**१०४६**	४.६५	६.२	९७.७३	३३	१३१
जम्मा	**३७१६**	**१०८१५**	**११६७०**	**२२४८५**	१००.००	**५.५**	**१०७.९१**	**५२७**	**३१८८**

श्रोत: नगरपालिका प्रोफाईल, २०७५

२.४.२: उमेर तथा लिङ्गका आधारमा जनसंख्याको विवरण

उमेर समुहगत रुपमा हेदा यस नगरपालिकामा १६–६० वर्ष समूहको जनसंख्या कूल जनसंख्याको ५४.७९ प्रतिशत रहेको छ। त्यसै गरी क्रमसः १४.७५ प्रतिसत ६ देखि १० वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या, १३.७१ प्रतिसत ११ देखि १५ वर्ष उमेर समूहको जनसंख्यारहेको छ भने ५ वर्ष भन्दा कम उमेरका समूहको करिब १२.५१% रहेको छ। यसै गरी ज्येष्ठ नागरिकको रहेका ६१ वर्ष भन्दा माथिको जनसंख्या करिब ४.२३% रहेको छ भने ज्येष्ठ नागरिक अन्तर्गत पनि विशेष संरक्षणको आवश्यता पर्ने उमेर समूह ७५ वर्ष भन्दा माथिको जनसंख्या करिब ०.४८ % रहेको छ। उमेर तथा लिङ्गका आधारमा जनसंख्याको थप विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं २.६: विभिन्न उमेरगत जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	५ बर्ष सम्मका जम्मा			६–१० बर्षका जम्मा			११–१५ बर्षका जम्मा			१६–२४ बर्षका जम्मा		
	वालक	वालिका	जम्मा	वालक	वालिका	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा
१	२६९	२०४	**४७३**	३७१	२९९	**६७०**	३०५	३०७	**६१२**	४६०	४९२	**९५२**
२	२५७	२२८	**४८५**	३११	२६८	**५७९**	२९९	२६२	**५६१**	३५७	३६२	**७१९**
३	१०५	९६	**२०१**	९९	९२	**१९१**	९६	८४	**१८०**	१७६	१६६	**३४२**
४	१२८	१२७	**२५५**	१४३	१५४	**२९७**	१२६	११८	**२४४**	१७३	१४८	**३२१**
५	१५६	१४०	**२९६**	१९४	१३९	**३३३**	१६८	१६८	**३३६**	२०१	२२६	**४२७**
६	१९७	१३४	**३३१**	१९८	१८२	**३८०**	१९७	१६१	**३५८**	२६९	२१८	**४८७**
७	४५	४२	**८७**	६३	६२	**१२५**	५५	५९	**११४**	८६	८०	**१६६**
८	१४२	१२०	**२६२**	१४०	११३	**२५३**	११४	११४	**२२८**	१७८	१६७	**३४५**

वडा नं.	५ बर्ष सम्मका जम्मा			६–१० बर्षका जम्मा			११–१५ बर्षका जम्मा			१६–२४ बर्षका जम्मा		
	वालक	वालिका	जम्मा	वालक	वालिका	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा
९	८६	८०	१६६	८८	८५	१७३	९१	७३	१६४	१३७	१३२	२६९
१०	६४	६५	१२९	८५	८६	१७१	७६	६१	१३७	९९	११४	२१३
११	६५	६३	१२८	७१	७३	१४४	७४	७५	१४९	१०८	११०	२१८
जम्मा	१५१४	१२९९	२८१३	१७६३	१५५३	३३१६	१६०१	१४८२	३०८३	२२४४	२२१५	४४५९
प्रतिसत	६.७३	५.७८	१२.५१	७.८४	६.९१	१४.७५	७.१२	६.५९	१३.७१	९.९८	९.८५	१९.८३

वडा नं.	२५–४५ बर्षका जम्मा			४६–६० बर्षका जम्मा			६१–७५ बर्षका जम्मा			७६ बर्ष माथि जम्मा			जम्मा संख्या		
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
१	८२१	७९६	१६१७	१८१	११८	२९९	३८	४०	७८	२	२	४	२४४७	२२५८	४७०५
२	४७९	४७४	९५३	१७९	१५२	३३१	६४	५८	१२२	४	७	११	१९५०	१८११	३७६१
३	१८३	१७३	३५६	८२	६६	१४८	३१	४०	७१	५	३	८	७७७	७२०	१४९७
४	२०७	१९८	४०५	७५	६८	१४३	४२	४५	८७	५	६	११	८९९	८६४	१७६३
५	२७३	२६२	५३५	१०२	१०८	२१०	६६	५१	११७	९	८	१७	११६९	११०२	२२७१
६	३३६	३०१	६३७	१३२	११३	२४५	५७	३१	८८	१०	६	१६	१३९६	११४६	२५४२
७	११७	११९	२३६	३४	४०	७४	२४	२१	४५	५	३	८	४२९	४२६	८५५
८	२०२	१९८	४००	८९	७०	१५९	४६	३७	८३	७	७	१४	९१८	८२६	१७४४
९	१३३	१४२	२७५	६८	७३	१४१	३२	२८	६०	५	४	९	६४०	६१७	१२५७
१०	१२७	११३	२४०	४८	४३	९१	२४	३३	५७	५	१	६	५२८	५१६	१०४४
११	१२९	१५८	२८७	५०	३०	८०	१८	१७	३५	२	३	५	५१७	५२९	१०४६
जम्मा	३००७	२९३४	५९४१	१०४०	८८१	१९२१	४४२	४०१	८४३	५९	५०	१०९	११६७०	१०८१५	२२४८५
प्रतिसत	१३.३७	१३.०५	२६.४२	४.६३	३.९२	८.५४	१.९७	१.७८	३.७५	०.२६	०.२२	०.४८	५१.९०	४८.१०	१००

श्रोत: नगरपालिका प्रोफाईल, २०७५

२.४.२ जातियताको आधारमा जनसंख्याको विवरण

यस नगरपालिकाको जातजाति समूह अनुसार जनसंख्या वितरण विष्लेषण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं.२.७: वडागत रुपमा जातजाति अनुसार जनसंख्या

वडा नं.	पहाडी दलित	मधेशी दलित	पहाडी जनजाती /आदीबासी	मधेशी जनजाती/ आदीबासी	पहाडी बाह्मण क्षेत्री/ठकुरी/ सन्यासी	मधेशी बाह्मणक्षेत्री/ राजपुत मुस्लिम	पहाडी अन्य	मधेशी अन्य	जम्मा
१	१२३५	८	९	७	३४३७	२	१	६	४७०५
२	२१२४	१	३	३	१६२८	२	०	०	३७६१

वडा नं.	पहाडी दलित	मधेशी दलित	पहाडी जनजाती /आदीबासी	मधेशी जनजाती/ आदीबासी	पहाडी बाह्मण क्षेत्री/ठकुरी/ सन्यासी	मधेशी बाह्मणक्षेत्री/ राजपुत मुस्लिम	पहाडी अन्य	मधेशी अन्य	जम्मा
३	१५	०	०	३	१४७८	१	०	०	१४९७
४	१११२	०	०	०	६४९	०	१	०	१७६२
५	५२२	०	०	१	१७४१	५	१	१	२२७१
६	६२६	०	०	०	१९१५	१	०	०	२५४२
७	४३	०	०	०	८०९	३	०	०	८५५
८	५१५	०	०	१	१२२७	१	०	०	१७४४
९	२७५	०	०	१	९८०	१	०	०	१२५७
१०	३२३	२	१	१	७१६	१	०	०	१०४४
११	२४४	०	०	०	८००	१	०	१	१०४६
जम्मा	**१२३५**	**८**	**९**	**७**	**३४३७**	**१८**	**३**	**८**	**२२४८४**
प्रतिशत	३१.२८	०.०५	०.०६	०.०८	६८.४०	०.०८	०.०१	०.०४	१००

श्रोत: नगरपालिका प्रोफाईल, २०७५

२.४.३: भिन्न शारिरीक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिहरुको जनसंख्याको विवरण

यस नगरपालिकाको अपांगताको आधारमा जनसंख्याको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। शारिरीक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिहरुको जनसंख्यानगरको कुल जनसंख्याको ०.८४ प्रतिशत रहेको छ। जसमा शारिरीक अपाङ्गता भएकाहरुको संख्या सवै भन्दा वढी १०७ रहेको छ भने क्रमसःस्वर वोलाई वा वोल्न नसक्नेको संख्या २८, श्रवण दृष्टिविहिनको संख्या २१, दृष्टिविहिन र न्यून दृष्टिविहिनको संख्या १५, सुस्त श्रवणको समस्या भएका व्यक्तिको संख्या १२ र वौद्धिक अपांग सुस्त मनस्थिति भएकाको संख्या ६ रहेको छ। विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. २.८: अपाङ्गताको प्रकार अनुसार जनसंख्या विवरण

वडा नं	शारीरिक अपांग/ विकलाङ्ग			दृष्टिविहिन र न्यून दृष्टिविहिन			स्वर वोलाई वा वोल्न नसक्ने			सुस्त श्रवण			वौद्धिक अपांग सुस्त मनस्थिति			श्रवण दृष्टिविहिन			जम्मा		
	पु	म	ज	पु	म	ज	पु	म	ज	पु	म	ज	पु	म	ज	पु	म	ज	पु	म	ज
१	८	५	१३	४	४	८	२	३	५	१	२	३	०	०	०	४	७	११	१९	२१	४०
२	६	४	१०	०	०	०	१	१	२	२	०	२	०	०	०	१	०	१	१०	५	१५
३	१०	६	१६	०	०	०	१	०	१	१	१	२	१	०	१	०	१	१	१३	८	२१
४	१	५	६	१	१	२	२	४	६	०	०	०	१	०	१	१	३	४	६	१३	१९
५	८	९	१७	०	१	१	१	०	१	०	३	३	०	०	०	१	१	२	१०	१४	२४
६	३	५	८	०	२	२	१	१	२	०	०	०	०	१	१	०	०	०	४	९	१३
७	३	०	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०	४	०	४
८	४	६	१०	०	१	१	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४	८	१२
९	३	७	१०	०	०	०	४	६	१०	०	०	०	०	०	०	१	१	२	८	१४	२२

वडा नं	शारीरिक अपांग/ विकलाङ्ग			दृष्टिविहिन र न्यून दृष्टिविहिन			स्वर वोलाई वा वोल्न नसक्ने			सुस्त श्रवण			वौद्धिक अपांग सुस्त मनस्थिति			श्रवण दृष्टिविहिन			जम्मा		
	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज
१०	२	०	**२**	०	१	**१**	०	०	**०**	०	०	**०**	१	०	**१**	०	०	**०**	३	१	**४**
११	५	७	**१२**	०	०	**०**	०	०	**०**	२	०	**२**	०	१	**१**	०	०	**०**	७	८	**१५**
जम्मा	५३	५४	**१०७**	५	१०	**१५**	१२	१६	**२८**	६	६	**१२**	४	२	**६**	८	१३	**२१**	८८	१०१	**१८९**

श्रोत: नगरपालिका प्रोफाईल, २०७५

परिच्छेद ३:
पालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति

३.१ खाँडाचक्र नगरपालिकाको खानेपानी स्थितिको पुनरावलोकन

३.१.१ पानीको प्राथमिक श्रोतहरु

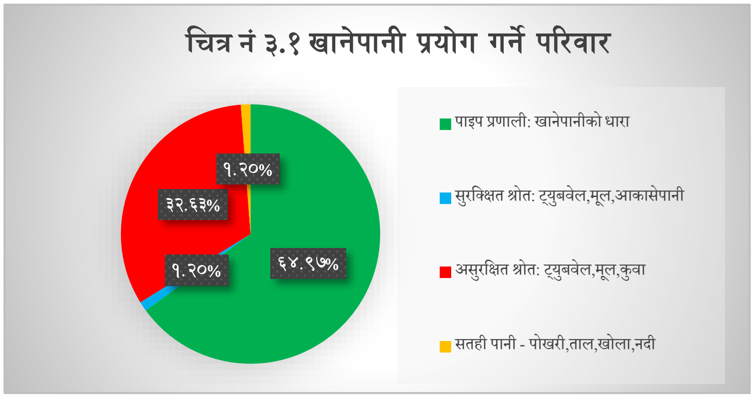

यस नगरपालिकामा गरिईएको कूल ३११ नमुना घरधुरी सर्वेक्षण -२०७६ अनुसार कुल ६४.९७ प्रतिशत घरपरिवामा खानेपानी प्रणालीको धारा अर्थात् पाइपबाट वितरित खानेपानीको पहुँच पुगेको देखिन्छ जम्मा १.२० प्रतिसत मात्र जनसंख्या सुरक्षति श्रोतको पानी प्रयोग गर्ने गरेको पाईएको छ। पाइपबाट वितरित धाराको पानी उपलब्ध नभएका करिब ३२.६३ प्रतिसत घरपरिवारले असुरक्षित खानेपानीका प्राथमिक श्रोतहरु जस्तैः खोला, कूलो र अन्य श्रोतको पानी प्रयोग गर्ने गरेको पाईएको छ। विभिन्न पानीको श्रोत प्रयोग गर्ने तथा पाइपबाट वितरित पानीमा पहुँच भएका परिवारको विवरण माथि दिएको बार ग्राफ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

३.१.२ खानेपानीका चालु योजनाहरु

खाँडाचक्र नगरपालिका क्षेत्रका शत प्रतिशत जनसंख्यालाई आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवा पु-याउन एकीकृत तथा वडा गत योजना संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ। वडा अनुसार खानेपानीका चालु योजनाहरुको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएकोछ।

तालिका नं ३.१ मौजुदा खानेपानी प्रणालीहरुको विवरण

सि.न.	खानेपानी योजनाको नाम	वडा नं.	लाभान्वित घरधुरी	लाभान्वित जनसंख्या
१	रुता धैनेडी खा.पा	१	१५	११४
२	मुग्रापाल्त खा.पा	१		०
३	मान्म खाडााचक खा.पा	१	१६८	१६३२
४	जडेलो (माथिल्लो सेरी) खा.पा.	२	१०	६१
५	रुता धैनेडी खा.पा	२	२०	१४८
६	औल डाँडा कायगडा खा.पा	२	४	४०
७	खडी खोला गैरीकाप्ले	३	१५	९१
८	खडी खोला जनजीवन	३	२०	२००
९	खडीखोला खा.पा	३	१४	७०
१०	भेरा कन्देखोला खा.पा	३	२०	१६०
११	अडीपहडा खोपा खा.पा	३		२८७
१२	खडीखोला खा.पा	३	१२	७०
१३	रिडारी खा.पा	४	१२	१२०
१४	कट्ने खेत खा.पा	४	२०	२४१
१५	इमिल्या खा.पा	४	१२	९६
१६	मुलखोला खा.पा.	८	०	३००

१७	मटला खा.पा.	५	१३९	११८०
१८	दाहा खा.पा.	५	२४५	१४७४
१९	विहानी खा.पा	५	१३	११६
२०	वर्म खा.पा	५	८	८६
२१	सितु खा.पा	५	१९	१९२
२२	गर्से खोला खा.पा.	६	२२	२१०
२३	तल्लो नाउली खा.पा.	६	६३	७४९
२४	मेजर पाखा खा.पा.	७	९७	८९०
२५	भेरा खोला तलसेरा खा.पा.	७	४४	४४२
२६	घट्ट गाढ खा.पा.	८	५०	६२०
२७	चुली आरु मुला खा.पा.	८	१९	१२८
२८	बोहरा खा.पा.	८	३२	३५७
२९	बजेडीमेल घर खा.पा	८	१	४
३०	बजेडी सेरावाडा खा.पा	८	१८	१८०
३१	मुलखोला खा.पा	४	२२	१३२
३२	भिडदेव चिमगाँउ खा.पा	८	१०	८५
३३	छाडेगाडा ओलिमुल स्कील	९	५०	४११
३४	डीमु धाराखा .पा.	१०	५०	५००
३५	खिराउले खा.पा	१०	१४१	१३८६
३६	राहदेव खा.पा	१०	१९	२२५
३७	पानीखोला (जिम्जेडी) खा.पा	११	६	५६
३८	मालागाडा खा.पा.	११	३१	१९१
३९	वजेडी खा.पा	११	६	२७
४०	बदालकोट खा.पा	११	४	३०
४१	बर्बेडी खा.पा	११	२१	१०६
४२	राथाडाब खा पा	५	२८	२८१
	जम्मा		१२१४	१३६८८

३.१.३ खानेपानीको सेवाको पहुँच

यस पालिकाको क्षेत्रगत खानेपानी सेवाको पहुचको अवस्थालाई वडागतरुपमा खानेपानीको श्रोत र सेवा प्राप्त गर्ने घरधुरी तथा जनसंख्याको विवरण तलको तालिकामा विश्लेषणका गरिएको छ । नगरपालिकाको कूल ३७१६ घरपरिवार मध्ये सबै परिवारमा पाइपबाट वितरित खानेपानीको पहुँच पुगेको देखिदैन। यस नगरपालिकामा ३११ घरधुरीमा दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा गरिईएको नमुना घरधुरी सर्वेक्षण -२०७६ को अनुसार खानेपानीको स्तर तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.२ खानेपानीको स्तर (दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा)

खानेपानीको स्तर	सुरक्षित व्यवस्थित सेवा	आधारभूत सेवा	सीमित सेवा	सेवा छैन	जम्मा
प्रतिशत	०%	६४%	१०%	२६%	**१००%**
घरधुरी	०	१९९	३१	८१	**३११**
जनसंख्य	०	१८६३	३३७	७२७	**२९२९**

सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०७६ अनुसार यस नगरपालिकामा खानेपानीको गुणस्तरमा समेत सुधार ल्याउन निर्माण हुने नयाँ आयोजनामा समेत खानेपानीको गुणस्तरलाई मध्यनजर गरी आयोजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ। वर्तमान अवस्थामा यस नगरपालिकाको खानेपानी सेवा स्तरको प्रतिसत विवरण तल चित्र ३.२ मा देखाईएको छ भने क्षेत्रगत रुपमा दैनिक खानेपानीको प्रयोग र पर्याप्तताको स्थिति चित्र ३.३ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

चित्र ३.२ खानेपानी सेवाको स्तर

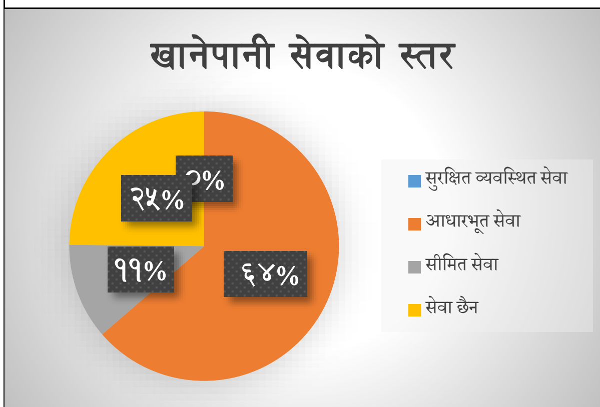

चित्र ३.३ खानेपानीको पर्याप्तता

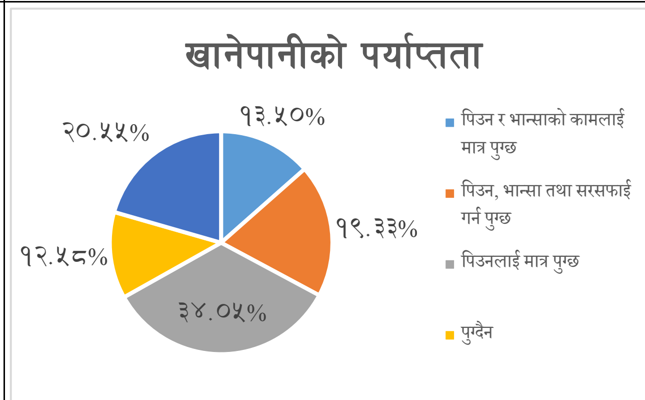

३.१.४ पानीको गुणस्तर

चित्र ३.४ खानेपानीको शुद्धिकरण गर्ने घरघुरी

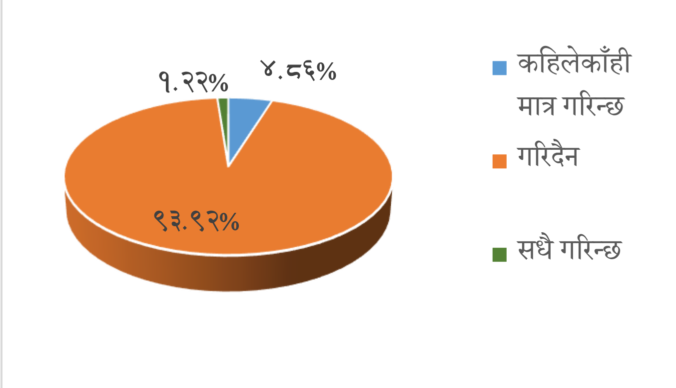

यस नगरपालिकामा गरिएको सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०७६ अनुसार, खानेपानीको शुद्धिकरण नगरी उपभोग गर्ने घरघुरी ९३.९२ प्रतिसत देहिएको छ। त्यसैले, यस नगरपालिकामा पानी शुद्धिकरणका उपायहरु अवलम्बन र पानी शुद्दिकरण गरी उपभोग गर्नेको संख्या जम्मा १.२२% देखिन्छ। सबै मानिसको पहुँचमा मुहानको पानी उपलब्ध नहुने हुँदा अधिकांश सर्वसाधारणले सुरक्षित खानेपानी पिउन पाएका छैनन्, मानव स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष असर गर्ने खानेपानी नै शुद्ध नहुदा मानिसका लागि अत्यावश्यक शुद्ध पानीको समस्या अहिले चिन्ता र चासोको विषय बनेको छ।

३.१.५ हाल सम्म खानेपानी पहुँच नपुगेका बस्तीहरुको विवरण

खाँडाचक्र नगरपालिकाका ११ वडा मध्ये हाल सम्म खानेपानी सहज पहुँच नपुगेका समुदाय अनुसार जातिगत घरधुरी सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.३: खानेपानीको पहुँच नपुगेका बस्ती र घरधुरीको विवरण

समुदायको नाम	जम्मा घरधुरी	दलित धरधुरी	जनजाती घरधुरी	ब्राह्मण/क्षेत्री	अन्य
बदालकोट डाँडा	३०	०	०	३०	०
दलित टोल	५०	५०	०	०	०
आदिपहाड	२०	०	०	२०	०
रेंगिल	३५	०	०	३५	०
जिम्जेडी	१२	१	०	११	०
आसीकर्ने	७०	४०	०	३०	०
गैरीगाँउ	७०	४०	०	३०	०
घैनेडी	२००	१००	०	१००	०
नरे पोरीपल्ली	६०	६०	०	०	०
पोरीपल्ली	३०	३	०	२७	०
दर्जि टोल	१५	१५	०	०	०
सियाला	५२	१	०	५१	०
पलौना	२५	०	०	२५	०
पोरीवाडा	७	०	०	७	०
भाउरुकुना	८	०	०	८	०
सिरुगाडा	१५	०	०	१५	०

श्रोत : NWASH, सर्बेक्षण,२०७६

३.१.५ खानेपानी योजनाहरुको सुचारुपन/कार्यक्षमता

मौजुदा खानेपानी प्रणालीहरुको कार्यक्षमता तथा सुचारुपन

यस नगरपालिकामा गिएको मौजुदा खानेपानी प्रणालीहरुको कार्यक्षमता तथा सुचारुपन सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०७६ अनुसार, निर्माण सम्पन्न र निर्माणाधिन सम्पूर्ण आयोजनाहरुमा संचालन तथा मर्मत सम्भारका लागि कोषको आभावका कारण खासै पहल भएको देखिदैन। तसर्थ यी खानेपानी आयोजनाको मर्मत सम्भार कोषको स्थापना गरि आवश्यक खानेपानी आयोजनाको दिगोपनामा जोड दिनु पर्ने देखिएको छ। यस नगरपालिका क्षेत्रभीत्र कुल ४२ मौजुदा खानेपानी आयोजना/प्रणालीहरु छन्। यी आयोजना संचालनको शुरुवाती अवस्थामा उपभोक्ता समितिहरु सक्रिय हुने र केहि समय पश्चात् समितिहरु निष्कृय हुने अवस्थाले आयोजनाको संचालन तथा मर्मत सम्भारका लागि समितिहरुबाट कुनै पहल नभएको देखिन्छ। सुचारुपनका लागि जोखिमको स्तरीकरण तथा सुचारुपनको प्राप्ताकंका आधारमा यस नगरपालिकामा रहेका आयोजनाको दिगोपनाका वर्गिकरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.४: प्राप्ताकंका आधारमा योजनाहरुको दिगोपनाका वर्गिकरण

जम्मा प्राप्ताक	सुचारुपनका लागि जोखिमको स्तर	योजना संख्या / वटा
७० भन्दा बढि	कम जोखिम वा जोखिममा छैन	३०
६० देखि ७०	केहि जोखिम	३
६० भन्दा कम	बढि जोखिम	३२

श्रोत: सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०७६

नगरपालिका क्षेत्रभीत्रका मौजुदा खानेपानी आयोजना प्रणालीहरुको सम्पुर्ण संरचनाहरु र पाइपलाइन समेतको भू–सान्दर्भिक सूचना तथा तथ्यांक संकलनको लागि गरिएको सर्वेक्षण २०७६ अनुसार जोखिमको स्तरीकरणको प्राप्तांक सहित वडागत खानेपानी योजनाको नामहरु तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.५: जोखिमको स्तरीकरण सहित वडागत खानेपानी योजनाको नाम

सि.नं.	खानेपानी योजनाको नाम	वडा नं.	प्राप्तांक	कैफियत
१	रुता धैनेडी खा.पा	१	३९	बढि जोखिम
२	मुग्रापाल्त खा.पा	१	४०	बढि जोखिम
३	मान्म खाडााचक खा.पा	१	५८	बढि जोखिम
४	जडेलो (माथिल्लो सेरी) खा.पा.	२	४२	बढि जोखिम
५	रुता धैनेडी खा.पा	२	३४	बढि जोखिम
६	औल डाँडा कायगडा खा.पा	२	७५	
७	खडी खोला गैरीकाप्ल	३	४२	बढि जोखिम
८	खडी खोला जनजीवन	३	८२	
९	खडीखोला खा.पा	३	४२	बढि जोखिम
१०	भेराकन्देखोला खा.पा	३	८२	
११	अडीपहडा खोपा खा.पा	३	९६	
१२	खडीखोला खा.पा	३	८२	
१३	रिडारी खा.पा	४	७५	
१४	कट्ने खेत खा.पा	४	७५	
१५	इमिल्या खा.पा	४	७७	
१६	मुलखोला खा.पा.	८	१७	बढि जोखिम
१७	मटला खा.पा.	५	८२	
१८	दाहा खा.पा.	५	३०	बढि जोखिम
१९	विहानी खा.पा	५	६२	
२०	वर्म खा.पा	५	३०	बढि जोखिम
२१	सितु खा.पा	५	७२	
२२	गर्से खोला खा.पा.	६	३५	बढि जोखिम
२३	तल्लो नाउली खा.पा.	६	७२	
२४	मेजर पाखा खा.पा.	७	८२	
२५	भेरा खोला तलसेरा खा.पा.	७	७२	
२६	घट्ट गाढ खा.पा.	८	३५	बढि जोखिम
२७	चुली आरु मुला खा.पा.	८	७५	
२८	बोहरा खा.पा.	८	७५	
२९	बजेडीमेल घर खा.पा	८	७५	
३०	बजेडी सेरावाडा खा.पा	८	३५	बढि जोखिम
३१	मुलखोला खा.पा	४	४२	बढि जोखिम
३२	भिडदेव चिमगाँउ खा.पा	८	३५	बढि जोखिम
३३	छाडेगाडा ओलिमुल स्कील	९	२०	बढि जोखिम
३४	डीमु धारा खा.पा.	१०	८९	

सि.नं.	खानेपानी योजनाको नाम	वडा नं.	प्राप्तांक	कैफियत
३५	खिराउले खा.पा	१०	८९	
३६	राहदेव खा.पा	१०	९६	
३७	पानीखोला (जिम्जेडी) खा.पा	११	७२	
३८	मालागाडा खा.पा.	११	६५	केहि जोखिम
३९	वजेडी खा.पा	११	७२	
४०	बदालकोट खा.पा	११	७२	
४१	बर्बेडी खा.पा	११	७२	
४२	राथाडाब खा पा	५	८२	

श्रोत: सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०७६

३.२ संस्थागत (शैक्षिक संस्था र स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी सुविधा

३.२.१ स्वास्थ्य संस्थाहरुमा खानेपानी सुविधाको अवस्था

यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र अवस्थित स्वास्थ्य संस्थाहरुको खासस्व अवस्थाको मौजुदा स्थिति आंकलन सर्वेक्षण २०७६ अनुसार नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध भए नभएको विवरण स्वास्थ्य संस्थाको नाम सहित तला प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं ३.६: स्वास्थ्य संस्थाहरुमा खानेपानी सुविधाको अवस्था

श्रोत: सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि घरधुरि सर्वेक्षण २०७६

वडा नं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको	२४ सै घण्टा खानेपानीको उपलब्धता
१	बिस्ट मेडिकल एण्ड स्वास्थ किल्निक	छ	हुन्छ
२	गुराँस मेडिकल हल	छ	हुँदैन
३	चन्खेली फार्मा अथवा स्वास्थ किलिनिक	छ	हुँदैन
४	जिल्ला अस्पताल	छ	हुन्छ
५	शाही मेडिकल हल	छ	हुँदैन
६	आधारभूत स्वास्थ केन्द्र	छैन	
७	दाहा स्वास्थ्य चौकी	छ	हुन्छ
८	आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ कार्यालय, पिली	छ	हुन्छ
९	स्वास्थ्य चौकी पांखा	छैन	
१०	आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ कार्यालय चौकी	छैन	
११	स्वास्थ्य चौकी पांखा	छैन	
१२	आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ कार्यालय चौकी	छ	हुन्छ
१३	सामुदायिक स्वास्थे ईकाइ बदालकोट	छ	हुँदैन

३.३ शैक्षिक संस्थाहरुमा खानेपानी सुविधाको अवस्था

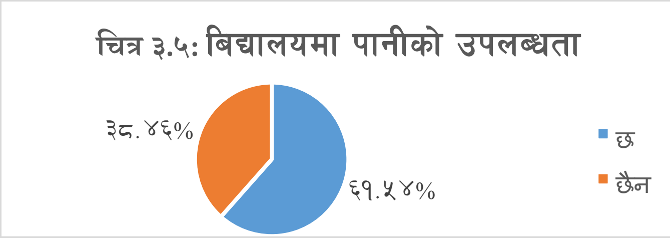

यस नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सार्वजनिक, संस्थागत वा अन्य विद्यालयहरुमा पानीको उपलब्धताको मौजुदा अवस्थाको सर्वेक्षण २०७६ को तथ्यांक अनुसार जम्मा ६१.५४ प्रतिसत विद्यालयहरुमा खाने पानीको उपलब्ध भएको र बाँकि ३८.४६ प्रतिसतमा पानीको उचित रुपमा उपलब्धता नभएको देखिन्छ।

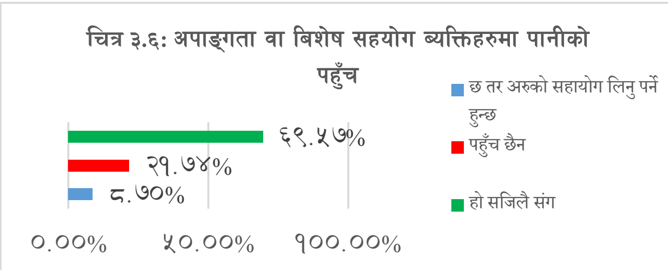

पानीको उपलब्धता भएका विद्यालयहरुमा पनि सबैको पहूँच सहितको पिउने र सरसफाइका लागि सुरक्षित र पर्याप्त पानीको उपलब्ध नभएको देखिन्छ । यस नगरपालिका अन्तर्गतका विद्यालयहरुमा अपाङ्गता वा बिशेष सहयोग चाहिने ब्यक्तिहरुमा पानीको पहुँचको उपलब्धताको मौजुदा अवस्थाको सर्वेक्षण २०७६ को तथ्यांक अनुसार जम्मा ६९.५७% ले मात्र सजिलै संग पहूँच भएको देखिन्छ भने पहुँच नहुनेको संख्या २१% रहेको छ र अरुको सहयोग लिई पहुचमा रहेकाको संख्या ८.७०% रहेको छ। यस नगरपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको वडा गत विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.७: नगरपालिकामा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको वडा गत विवरण

	विद्यालय विवरण			तह				
वडा न	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	वाल शिक्षा मात्र	आभारभुत तह (कक्षा ८ सम्म)	मावि तह	क्याम्पस/कलेज	जम्मा
१	४	२	६	०	५	१	०	६
२	५	०	५	०	५	०	०	५
३	३	१	४	०	२	१	१	४
४	२	०	२	०	२	०	०	२
५	५	०	५	०	४	१	०	५
६	४	०	४	०	३	१	०	४
७	३	०	३	०	१	२	०	३
८	३	०	३	१	०	२	०	३
९	२	०	२	१	०	१	०	२
१०	१	०	१	०	१	०	०	१
११	४	०	४	०	२	२	०	४
जम्मा	३६	३	३९	२	२५	११	१	३९

यस नगरपालिका क्षेत्र भित्र भएका १३ वटा स्वास्थया संस्थामा नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.८: स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानीको अवस्थाको विवरण

सि. नं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार	वडा नं	नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको	२४ सै घण्टा खानेपानीको उपलब्धता	सुरक्षित श्रोतको खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको
१	बिस्ट मेडिकल एण्ड स्वास्थ किल्निक	हेल्थ केयर क्लिनिक	१	छ	हुन्छ	छ
२	गुराँस मेडिकल हल	हेल्थ केयर क्लिनिक	१	छ	हुँदैन	छ
३	चन्खेली फार्मा अथवा स्वास्थ किलिनिक	हेल्थ केयर क्लिनिक	१	छ	हुँदैन	छ
४	जिल्ला अस्पताल	हस्पिटल	१	छ	हुन्छ	छ
५	शाही मेडिकल हल	हेल्थ केयर क्लिनिक	१	छ	हुँदैन	छ
६	आधारभूत स्वास्थ केन्द्र	प्राइमरी हेल्थ केयर सेन्टर	२	छैन		छैन
७	आधारभूत स्वास्थ्य इकाइ	हेल्थ पोस्ट	३	छ	हुन्छ	छ
८	आधारभूत स्वास्थ सेवा केन्द्र	प्राइमरी हेल्थ केयर सेन्टर	४	छैन		छैन
९	दाहा स्वास्थ्य चाौकी	हेल्थ पोस्ट	५	छ	हुन्छ	छ
१०	आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाई कार्यालय, पिली	प्राइमरी हेल्थ केयर सेन्टर	७	छ	हुन्छ	छ
११	स्वास्थ्य चौकी पांखा	हेल्थ पोस्ट	९	छैन		छैन
१२	आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ कार्यालय चौकी	हेल्थ पोस्ट	१०	छैन		छैन
१३	सामुदायिक स्वास्थे ईकाइ बदालकोट	प्राइमरी हेल्थ केयर सेन्टर	११	छैन		छैन

सि. नं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार	पिउनका लागि शुद्धिकरण गरिएको	खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण गरिएको	अपांगता भएको व्यक्तिहरुलाई खानेपानीको सुबिधा भएको	खानेपानी भण्डार सुबिधा भएको	खानेपानी नियमित सेवा नभए बैकल्पीक श्रोतको पहिचान भएको
१	बिस्ट मेडिकल एण्ड स्वास्थ किल्निक	हेल्थ केयर क्लिनिक	गरिदैन	गरेको छैन	छैन	छैन	छैन
२	गुराँस मेडिकल हल	हेल्थ केयर क्लिनिक	गरिदैन	गरेको छैन	छैन	छैन	छैन
३	चन्खेली फार्मा अथवा स्वास्थ किलिनिक	हेल्थ केयर क्लिनिक	गरिदैन	गरेको छैन	छैन	छैन	छैन
४	जिल्ला अस्पताल	हस्पिटल	संधै गरिन्छ	गरेको छैन	छ	छ	छैन
५	शाही मेडिकल हल	हेल्थ केयर क्लिनिक	गरिदैन	गरेको छैन		छैन	छैन
६	आधारभूत स्वास्थ केन्द्र	प्राइमरी हेल्थ केयर सेन्टर				छैन	
७	आधारभूत स्वास्थ्य इकाइ	हेल्थ पोस्ट	कहिले काहींमात्र गरिन्छ	थाह छैन	छैन	छैन	छैन
८	आधारभूत स्वास्थ सेवा केन्द्र	प्राइमरी हेल्थ केयर सेन्टर				छैन	
९	दाहा स्वास्थ्य चाौकी	हेल्थ पोस्ट	संधै गरिन्छ	गरेको छ	छ	छ	छैन

१०	आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाई कार्यालय, पिली	प्राइमरी हेल्थ केयर सेन्टर	संधै गरिन्छ	गरेको छ	छ	छैन	छैन
११	स्वास्थ्य चौकी पांखा	हेल्थ पोस्ट				छैन	
१२	आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ कार्यालय चौकी	हेल्थ पोस्ट				छैन	
१३	सामुदायिक स्वास्थे ईकाइ बदालकोट	प्राइमरी हेल्थ केयर सेन्टर				छैन	

३.४ सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था

३.४.१ घरयासी सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था

जम्मा ३११ घरधुरीमा गरिएको घरायसी सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था सर्वेक्षण २०७६ को तथ्यांकको आधारमा प्रक्षेपण गर्दा कुल घरधुरीको ७.८३ प्रतिसत घरधुरीमा सौचालय नभएको देखिएको छ भने पक्कि र कच्ची चर्पीको उपलब्ध भएका घरधुरी ९२.१७ प्रतिशत रहेको छ। चर्पीको किसिम अनुसार घरधुरी विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.९: चर्पीको किसिम अनसार घरधुरी विवरण

वडा नं.	घरधुरी	नमुना घरधुरी सर्वेक्षण (३११)अनुसार				नमुना घरधुरी सर्वेक्षण (३११) अनुसार प्रतिशत			जम्मा घरधुरीमा प्रक्षेपण गर्दा			
		सौचालय नभएको	कच्चि शौचालय	पक्कि शौचालय	जम्मा	सौचालय नभएको	कच्चि शौचालय	पक्कि शौचालय	सौचालय नभएको	कच्चि शौचालय	पक्कि शौचालय	जम्मा
१	९६३	१	३	२८	३२	३.१३	९.३८	८७.५०	३०	९०	८४३	९६३
२	५९७	१०	६	२७	४३	२३.२६	१३.९५	६२.७९	१३९	८३	३७५	५९७
३	२२६	१	२	२२	२५	४.००	८.००	८८.००	९	१८	१९९	२२६
४	२६७	७	१५	९	३१	२२.५८	४८.३९	२९.०३	६०	१२९	७८	२६७
५	३६८	०	२४	६	३०	०.००	८०.००	२०.००	०	२९४	७४	३६८
६	३७२	०	१९	३	२२	०.००	८६.३६	१३.६४	०	३२१	५१	३७२
७	१३१	०	१०	१५	२५	०.००	४०.००	६०.००	०	५२	७९	१३१
८	२६७	१	६	१७	२४	४.१७	२५.००	७०.८३	११	६७	१८९	२६७
९	२०१	६	२२	१	२९	२०.६९	७५.८६	३.४५	४२	१५२	७	२०१
१०	१५९	०	०	१७	१७	०.००	०.००	१००.००	०	०	१५९	१५९
११	१६५	०	३३	०	३३	०.००	१००.००	०.००	०	१६५	०	१६५
जम्मा	३,७१६	२६	१४०	१४५	३११	६.०७	३२.७१	३३.८८	२९१	१३७३	२०५२	
		८.३६	४६.६	४५	१००				७.८३	३६.९५	५५.२२	१००.००

श्रोत: नगरपालिका प्रोफाईल, २०७४ तथा घरायसी सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था सर्वेक्षण २०७६

यस नगरपालिकाको घरायसी सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था सर्वेक्षण २०७६ को तथ्यांक अनुसार महिनावारी हुँदा महिला/किशोरीहरुले चर्पी प्रयोगको आवस्था, दिसा ब्यवस्थापनको स्थिति, घरेलु ठोस पदार्थ व्यवस्थापन, घर वरीपरीको सरसफाइ स्थिति, हात धुने सुविधा भए नभएको तथा सरसफाइको स्तर (दिगो विकाशं लक्ष्यको आधारमा) को विवरण विवरण देहायका वृतचित्रहरुमा प्रस्तुत गरिएको छ।

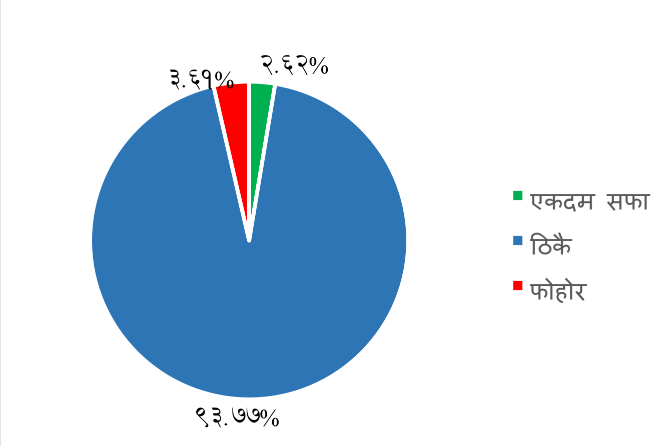

चित्र ३.७: घर वरीपरीको सरसफाईको अवस्था

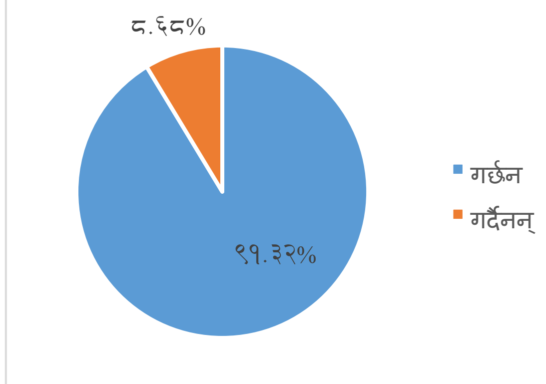

चित्र ३.८: महिनावारी हुँदा चर्पीको प्रयोग

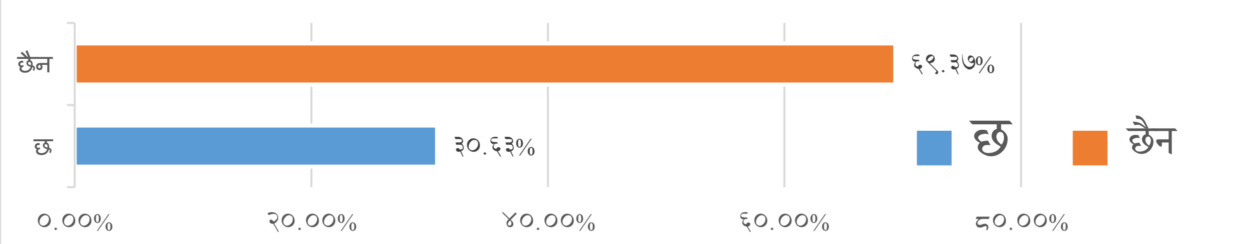

चित्र ३.९: साबुन पानीले हात धुने सुविधा

सार्वजनिक र सामुदायिक शौचालय

यस नगरपालिकाका महत्वपूर्ण सार्वजनिक क्षेत्रमा सार्वजानिक शौचालयहरुको निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्नु अतिआवश्यक रहेको छ। नगरपालिका क्षेत्रका प्रमुख बजार तथा व्यापारिक स्थलहरुको सरसफाइको लागि थप सार्वजानिक शौचालयहरुको निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ। यस नगरपालिकाको वडा नं १, बजार क्षेत्र जिरो पोइन्टमा रहेको सार्बजनिक शौचालयको अवस्था विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ३.१०: सार्वजनिक र सामुदायिक शौचालय विवरण

सार्वजनिक शौचालय कसले संचालन गरिरहेको छ?	नगर/गाउँ पालिका
सार्वजनिक शौचालय कहाँ अवस्थीत छ?	राजमार्ग/मूल बाटो छेउ
सार्बजनिक शौचालयमा कतिवटा कमोड अथवा प्यान छन्?	६
सार्बजनिक शौचालय प्रयोगमा छ?	छ
औसतमा दैनिक कतिजनाले सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्छन?	१०
सार्वजनिक शौचालयमा पानीको उपलब्दता छ?	निरन्तर छैन
पानी कसरी उपलब्द भईराखेको छ ?	अन्य सुविधा भएको (बाल्टी, ड्रम वा अन्य कुनै सामग्रीमा जम्मा गरेको)
हात धुने स्थान छ ?	छैन
हताधुने स्थानमा साबुनको व्यवस्था छ ?	छैन

शौचालयमा चुकुल लगाउने व्यवस्था उचित छ?	छ
शौचालयमा ग्यास पाइप (भेण्टिलेशन) जडान गरेको छ ?	छैन
सार्वजनिक शौचालयमा सरसफाइको अवस्था कस्तो छ?	सहन सकिने खाल्को दुर्गन्ध
के शौचालय लैंगिक मैत्री छ?	छ
महिलाको लागी छुट्टै पिसाब घरको (urinal) व्यवस्था छ ?	छैन
पुरुषका लागी छुट्टै पिसाब घरको (urinal) व्यवस्था छ ?	छ
के शौचालय अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुले सहजै प्रयोग गर्न सक्छन?	सक्दैनन्
के शौचालय बालबालिकाहरुले सहजै प्रयोग गर्न सक्छन?	सक्छन
महिनावारी हुँदा प्रयोग हुने महिनावारी सामाग्री व्यबस्थापन गर्न के उपलब्ध छ?	छैन
के शौचालयमा महिनावारी हुँदा प्रयोग हुने प्याड उपलब्ध छ?	छैन
शौचालयको कनेक्सन कहाँ छ?	सेप्टिक ट्यांकीमा
दिसाजन्य लेदो पदार्थ बेवस्था गर्नु भन्दा पहिले प्रसोधन गर्ने ब्यावस्था छ?	छैन
मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था छ?	छैन
शौचालय प्रयोग गर्दा सुल्क तिर्नु पर्छ ?	पर्छ
शौचालय छेउमा पसल राख्ने स्थान छ?	छ
के पसल संचालनमा छ?	छ

घरायसी दिसाजन्य पदार्थ सरसफाइको अवस्था

घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अन्तर्गत फोहोरमैला विसर्जन विधि अनुसार कुहिने र नकुहिने वर्गीकरण गरी घरभित्र विसर्जन गर्ने ९८५ (२७%) घरधुरी संख्या रहेको छ भने निर्धारित स्थानमा फाल्ने घरधुरी संख्या २९१५ (७८%) रहेको छ। औसतमा प्रति परिवार प्रतिदिन विसर्जन हुने फोहोरमैला १.७३ केजी रहेको छ र अन्य फोहोरमैला विसर्जन विधि अपनाउनेको संख्या ८% रहेको छ। सरसफाइ तथा स्वच्छताका सम्वन्धमा गरिएको सर्वेक्षण २०७६ को तथ्यांक अनुसार घरायसी दिसाजन्य पदार्थ सरसफाइको अवस्था सम्वन्धी विस्तृत विवरण देहायको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ।

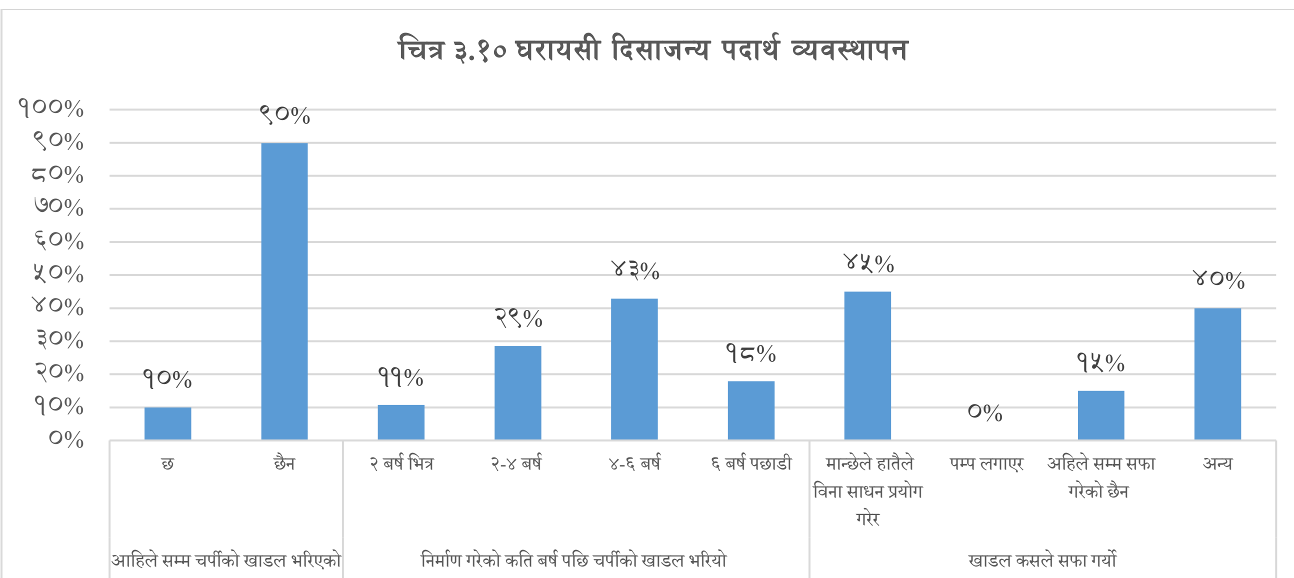

३.४.२ शैक्षिक संस्थाहरुमा सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था

सरसफाइ तथा स्वच्छतासँग सम्बन्धित विभिन्न विषयहरु चर्पीको समुचित प्रयोग, व्यक्तिगत सरसफाइ, न्यूनतम आवश्यक तथा सुरक्षित पानीमा पहुँच तथा प्रयोग, सफा र स्वच्छ विद्यालय, ठोस तथा तरल फोहोरको व्यवस्थापन, ढल तथा मानव मलमुत्रीय फोहोर व्यवस्थापन, वातावरणीय सरसफाइ आदिलाई सुरक्षित विद्यालय वा शैक्षिक संस्थाको अवधारणाले समेट्नु पर्दछ। शिक्षा आर्जन गर्ने ठाउँमा सरसफाइ तथा स्वच्छताको आवस्था राम्रो हुनुले वहुपक्षीय प्रभाव राख्छ। मानिसको अधिकांश शारिरिक र मानसिक बृद्दि विकाश बाल्य अवस्थामा नै हुने भएकोले बालबालिकालाई सुरक्षित राख्न स्वस्थ विद्यालय, सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्थालाई ध्यान दिनु अपरिहार्य देखिन्छ। सरसफाइ, स्वच्छ खानेपानी, पानी सहितको शौचालयको व्यवस्था, स्वच्छ पानीले बालबालिकामा गुणस्तरीय शिक्षाका लागि प्राप्त गर्ने वातावरण बनाउँने भएकोले शैक्षिक संस्थाहरुमा सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासमा जोड दिन अतिआवश्यक रहेको छ । यस नगरपालिका भित्र रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको संस्थागत सरसफाइ तथा स्वच्छताका सम्वन्धमा गरिएको सर्वेक्षण २०७६ को तथ्यांक तल प्रस्तुत गरिएको छ।

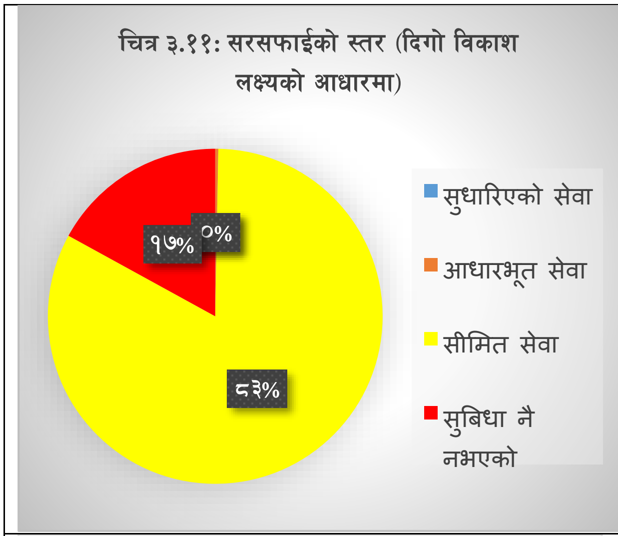

चित्र ३.११: सरसफाईको स्तर (दिगो विकाश लक्ष्यको आधारमा)

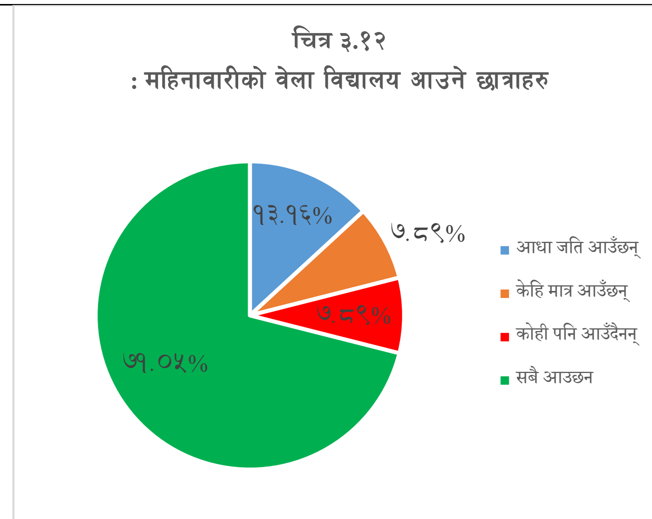

चित्र ३.१२ : महिनावारीको वेला विद्यालय आउने छात्राहरु

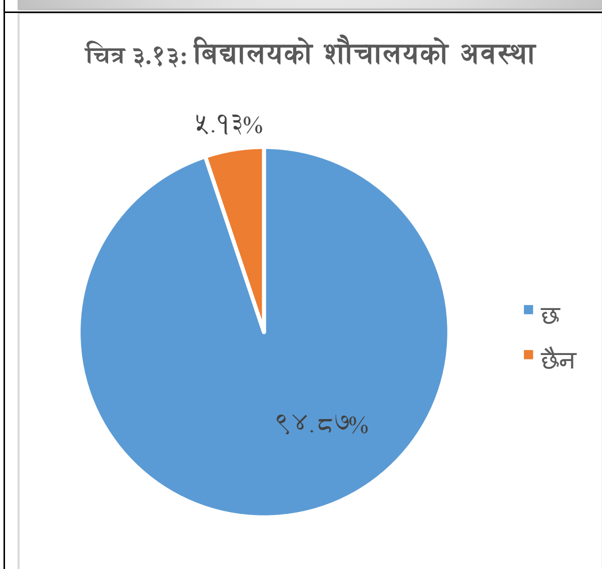

चित्र ३.१३: बिद्यालयको शौचालयको अवस्था

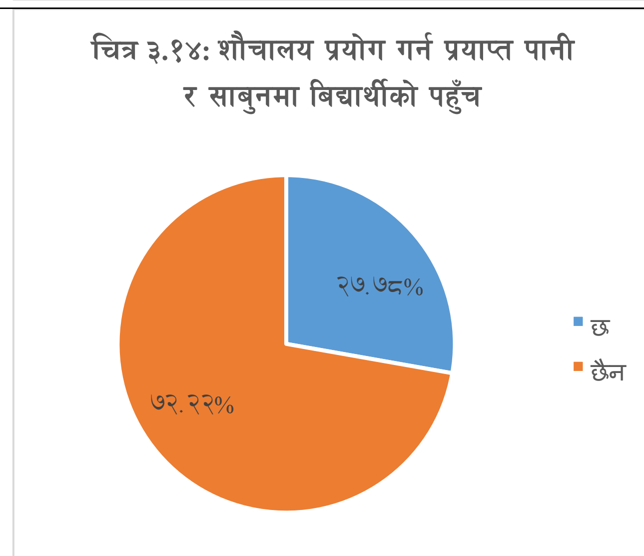

चित्र ३.१४: शौचालय प्रयोग गर्न प्रयाप्त पानी र साबुनमा बिद्यार्थीको पहुँच

३.४.३ स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था

यस खाँडाचक्र नगरपालिका भित्र पर्ने स्वास्थ्य संस्था (अस्पताल, स्वास्थ्यकेन्द्र आदी) का शौचालयहरुमा पानीको उपलब्धता, शौचालयको पर्याप्तता, सावुनपानी र हातधुने सुविधा, महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन, ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन आदि अवस्थाको मौजुदा स्थिति आंकलन गर्न सम्पन्न गरिएको सर्वेक्षण २०७६ को तथ्यांकको विवरण यहाँ चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चित्र ३.१५: शौचालयको प्रयोगको अवस्था

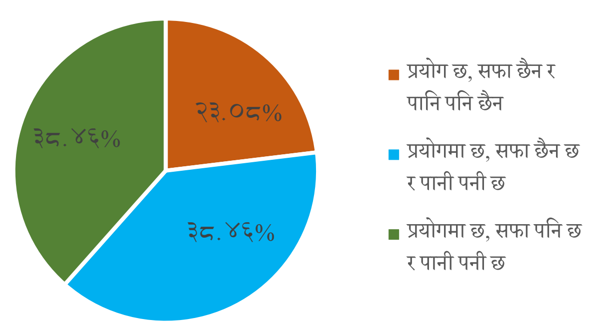

चित्र ३.१६: हात धुने सुविधा

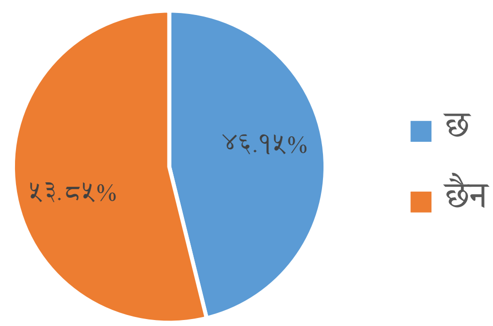

चित्र ३.१७: अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुमा शौचालयको पहुँच

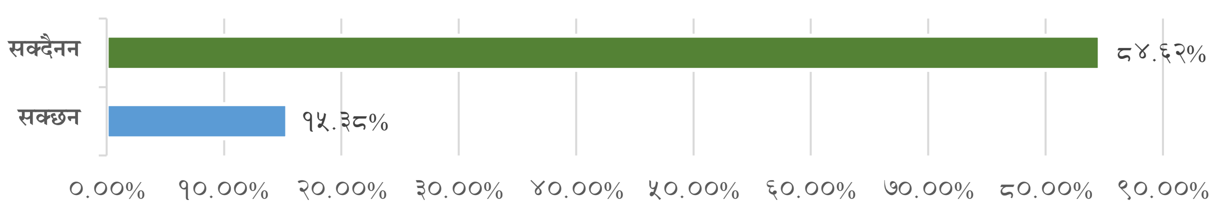

परिच्छेद: ४
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकास योजनाको अवधारणा

४.१ पृष्ठभूमि

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासको अवधारणाले मूलतः स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यको सम्बर्द्धन, संरक्षण, सम्मान र पालनाको लागि दिशानिर्देश गरेको हुन्छ। यो अवधारणा स्थानीय तहका वहुपक्षिय सरोकारवाला (राजनीतिक, बौद्धिक, विषयगत, निजी क्षेत्र, गैर सरकारी तथा नागरिक समाज, लक्षित वर्ग तथा नीतिगत तहका प्रतिनिधिहरु) को सहभागितामा साझा सहमतिको दस्तावेजको रुपमा तयार भएकोछ। यस अवधारणा अनुरुप स्थानीय तहको नेतृत्व तथा स्थानीय सरोकारवालाहरुको प्रतिवद्धता तथा सहभागिता बमोजिम खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको आवधिक योजना तयार गरिएकोछ। अत: यो योजना स्थान र विषय क्षेत्रगत विशेषताहरुमा आधारित एकीकृत सहमतिको दस्तावेज हो। जुन स्थानीय तहमा क्रियाशील सबै प्रमुख सरोकारवालाको सहभागिता र सहयोगमा तयार पारिएको छ। यसले नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको दर्घिकालिन सोच, समष्टिगत लक्ष्य तथा उद्देश्य निर्धारण गरी सो प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक नीति, रणनीति, प्राथमिकता पहिचान तथा परिभाषित गरी स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासको भविष्यको मार्गचित्रण तयार गर्दछ। यस प्रक्रियामा स्थानीय विकासका साझेदार एवं सरोकारवालाको पहिचान भई प्रभावकारी परिचालनको आधार तयार हुन्छ। स्थानीय निकायहरुको अगुवाईमा यो योजना तर्जुमा कार्य कानुनतः बाध्यात्मक र व्यवहारतः जनताका आकांक्षा एवं समुदाय/बस्तीको सम्भावना तथा आवश्यकताका आधारमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासकाको पहिचान, कार्यक्रम निर्धारण एवं श्रोत साधनको विनियोजन गर्न उत्प्रेरणा जगाउने, उत्साह बढाउने, विश्वास दिलाउने र विकासन्याय स्थापित गर्ने महत्वपूर्ण उपाय हो। सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता मानवजीवन विकासको प्रखुम आधार भएकोले यसमा सबैको पहुँच हुनु आवश्यक हुन्छ।

४.२ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको परिकल्पना

यस नगरपालिकाका आम नागरिकहरुको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको आधारभूत आवश्यकतालाई पुरा गर्नको लागी तर्जुमा गरिएको यो योजनाको परिकल्पना निम्नानुसार रहेका छ;

" दिगो, स्वच्छ-सुरक्षित खानेपानी र संस्थागत विकास, हाम्रो सान।
पूर्ण सरसफाइयुक्त समुन्नत समाज निर्माण, खाँडाचक्रको पहिचान "

४.३ समष्टिगत लक्ष्य

यस नगरपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको लक्ष्यहरु देहाय अनुसार रहेकोछ।

नगरवासी आम नागरिकलाई २०८३ (सन २०२६) सम्ममा ४०% मध्यम र २५% उच्च स्तरको खासस्व सेवा प्रदान गर्ने।

४.४ समष्टिगत उद्देश्यहरु

यस योजनाले लिइएको उद्देश्य देहाय अनुसार रहेका छन्;

- १. नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका मौजुदा खानेपानी आयोजनाहरुको सुधार विस्तार तथा नियमित मर्मत सम्भार गर्दै खानेपानी सुरक्षा योजना लागु गरि नगरवासी सबै जनसंख्यालाई सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच वृद्धि गर्ने।

- २. सहभागितात्मक पद्धतिको माध्यमबाट समुदाय तथा नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा अपनत्वभावको विकास गराई पूर्ण सरसफाइयुक्त घर, समुदाय, वडा तथा नगरपालिकाको विकास भगर्ने।
- ३. समन्वयात्मक तथा एकीकृत कार्य पद्धती अपनाई विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुको खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको सुधार गरि पूर्ण सरसफाइको नमूना स्थलको रुपमा विकास गर्ने।
- ४. पानीका मूलहरुको संरक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कनद्वारा भौतिक निर्माणलाई व्यवस्थित गर्दै जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण गर्नुको साथै विपदमा प्रभावकारी खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाका लागि ब्यवस्थापन गर्ने।
- ५. नगरपालिका र वडास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवालाई प्रभाबकारी र दिगोपनको लागि संस्थागत क्षमता विकास गर्ने।

४.५ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका निर्देशक सिद्धान्तहरु

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको दीगो विकास र योजनाको दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मूख हुन एवं उद्देश्य / लक्ष्यमा अधिकतम योगदान पुऱ्याउनका लागि गरिने योजनाबद्ध प्रयासहरु सञ्चालन गर्दा तल उल्लेखभएका निर्देशक सिद्धान्तहरु अपनाईने छन्

नागरिक संलग्नता र जनकेन्द्रीत खासस्व सेवाको विकास

- खासस्व क्षेत्रको सामाजिक परिचालनमा महिला, वालवालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र पिछडिएको वर्ग एवं समुदायको सशक्तिकरणलाई माध्यम बनाइनेछ।
- खास्स्व क्षेत्रमा समुदायमा आधारित तथा नागरिक समाजका संस्थाहरुको संस्थागत क्षमता विकासको माध्यमबाट खासस्व क्षेत्रको विकास प्रक्रियमा नागरिक तथा समुदायको संलग्नता बृद्धि गरिनेछ। खासस्व क्षेत्रमा स्थानीय श्रोत, साधन, प्रविधि, ज्ञान, सीप र क्षमताको अधिकतम उपयोग गरी दीगोपनामा टेवा पुर्याईनेछ।

वातावरण सन्तुलन तथा खासस्व क्षेत्रको दीगो विकास

- जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न समस्या निराकरण तथा जोखिम न्यूनिकरण तथा स्थानीय अनुकूलनको उपायहरु अवलम्बन गरी जनकेन्द्रीत खास्स्व सेवा विकासको अवसरमा बृद्धि गरिनेछ।
- खासस्व क्षेत्र विकास प्रक्रियामा वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रणालीलाई समाहित गरी खासस्व सेवाको कार्यलाई वातावरणमैत्री तथा दीगो बनाइनेछ।

स्थानीय संस्थागत क्षमता विकास

- वडा कार्यालय, वडा नागरिक मंच, नागरिक सचेतना केन्द्र, विद्यालय तथा स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति, लगायत अन्य समुदायमा आधारित समूह र सञ्जालहरुको खासस्व सम्बन्धि क्षमता अभिबृद्धि गरी उनीहरुलाई यस क्षेत्रमा अझ बढी क्रियाशील र प्रभावकारी बनाईनेछ।
- स्थनीय निकायमा खासस्व क्षेत्रको संरचनागत सुधार र क्षमता विकासको माध्यमबाट स्थानीय शासन प्रक्रियामा महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक तथा पछाडि पारिएका वर्गको सम्लग्नता सुनिश्चित, अर्थपूर्ण र प्रभावकारी बनाईनेछ।
- स्थानीय स्तरमा खासस्व क्षेत्रमा संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमलाई दीगो, नतिजामुलक, पारदर्शी र प्रभावकारी बनाईनेछ।

लैगिंक, सामाजिक समावेशीकरण तथा अवसरमा समता

- योजना तर्जुमा, सञ्चालन तथा अनुगमन प्रक्रियालाई समावेशी र सहभागिमुलक बनाई उपलब्ध श्रोत साधनको अधिकतम परिचालन गरी दीगो र सन्तुलित खासस्व सेवामा जोड दिईनेछ।
- खासस्व क्षेत्रको संस्थागत विकास र सुदृढ गरी समावेशी र समानता मैत्री वातावरण निर्माण गरिनेछ।
- खासस्व सेवा तथा सुविधा आम नागरिक तथा सेवाग्राहीहरुको पहुँच बृद्धि गरी स्थानीयस्तरमा प्रवाहित सेवा तथा सुविधाहरु अधिकारमा आधारित, सहज, सर्वसुलभ, गुणस्तरीय बनाइनेछ।

- समावेशीकरण नीति अन्तर्गत खासस्व क्षेत्र अन्तर्गतका कार्यक्रम खास गरि सेवाबाट वञ्चित समुदाय, क्षेत्र र जनसंख्या (महिला, दलित, आदिबासी–जनजाती, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक तथा अन्य पछाडी पारिएका वर्ग) को समुचित सेवामा बढी लक्षित हुनेछ ।
- खासस्व योजना कार्यान्वयनको शिलशिलामा निर्माण हुने सम्पूर्ण खानेपानी तथा शौचालयका संरचनाहरू महिला, वालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिक प्रयोगकर्ता मैत्रि निर्माण गरिनेछ ।
- सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सबै कार्यक्रम र क्रियाकलापहरुमा लैङ्गिक संवेदनशीलतालाई आत्मसात गरिनेछ ।
- स्थानीय तहका सहजकर्ता लगायत सबै तहका समन्वय समितिहरुमा कम्तिमा पनि एक तिहाइ सदस्य सहित प्रमुख वा उपप्रमुख पदहरु महिला हुनुपर्ने प्रावधानलाई सुनिश्चित गरिनेछ । सल्लाहकार समुहमा समेत समुचित ढङ्गले लैङ्गिक सन्तुलन कायम गरिनेछ । यसैगरी क्षमता अभिवृद्धि सम्वन्धी सबै तालिम/कार्यशालाहरुमा पनि सहभागीहरुको लैङ्गिक सन्तुलन मिलाइनेछ ।

मानव अधिकार र सामाजिक न्याय

- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा सरकारी, गैर सरकारी, सामुदायिक संस्थाको संस्थागत संरचनामा विपन्न एवं सिमान्तकृत वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितालाई सुनिश्चित गर्दै लैंगिक समानताको अवधारणा लाई अवलम्बन गरिनेछ ।
- समाजमा पिछडिएको वर्ग, दलित, जनजाति, जेष्ठ नागरिक, महिला तथा बालबालिकाको लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि लक्षित वर्ग कार्यक्रमका साथै अन्य विशेष कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

समुदाय, निजी क्षेत्र एवं गैसस साझेदारी

- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको कक्षेत्रमा सेवा प्रवाह तथा पूर्वाधार विकास कार्यमा सार्वजनिक, निजी, सामुदायिक तथा सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणा अवलम्वन गरिनेछ ।
- समुदाय, निजी क्षेत्र तथा गैसस जस्ता साझेदारहरु बीच अन्तरक्रिया छलफल र वहसका माध्यमवाट खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा विस्तार कार्यलाई अझ वढी समन्वयात्मक, सहभागितामूलक र प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अन्तर्गतका कार्यक्रमको पारदर्शिता, प्रभावकारिता र जवाफदेहिता अभिबृद्धिका लागि उपलब्ध कानूनी व्यवस्था अनुसार सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, नागरिक अनुगमन तथा निगरानीको औजार प्रयोग गरी सुधारका प्रतिवद्धताको पालना गरिनेछ ।

नतिजा मूलक व्यवस्थापन प्रणाली

- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा नतिजामूलक योजनाको खाँकामा सूचकको आधारमा गरिनेछ ।
- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको नतिजा मूलक अनुगमन खाँका अनुसार सहभागिता मुलक र तेश्रो पक्षद्धारा समीक्षा गरिने छ ।
- आयोजना तथा कार्यक्रमको तेश्रो पक्षद्वारा अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिने छ र कार्य सम्पादनको आधारमा राम्रो काम गर्ने संघ, संस्था तथा निकायलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

४.६ नगर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका विषयगत क्षेत्रहरु

नगर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रबर्द्धनका ५ वटा विषयगत क्षेत्रहरु र सो अन्तर्गतका उपक्षेत्रहरु देहाय अनुसार निर्धारण गरी विषयगत क्षेत्र योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ ।

विषयगत क्षेत्र	विषय क्षेत्रगत प्राथमिकता
१: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा र सुरक्षित खानेपानी	• सुरक्षित खानेपानीको सेवामा पहुँच र आपूर्ति • पानीका मूल/श्रोतको संरक्षणमा वातावरण अनुकुलन • मौजुदा खानेपानी योजनाको उचितरुपले मर्मत सम्भार र विस्तार • नयाँ योजनाको निर्माण • उपभोक्ता र ब्यबस्थापन समितिहरुको क्षमता अभिबृद्धि

विषयगत क्षेत्र	विषय क्षेत्रगत प्राथमिकता
२: पूर्ण सरसफाइ	• सहभागितात्मक पद्धतिको माध्यमबाट समुदाय तथा नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रर्वद्धन; • सुरक्षित चर्पीको समुचित प्रयोग; • घरायसी फोहरको समुचित ब्यवस्थापन तथा व्यक्तिगत सरसफाइ सम्बन्धी बानी व्यवहारको विकास; • पानीको शुद्धिकरण गरि सुरक्षित पानीको प्रयोग; • ठोस फोहरको समुचित ब्यवस्थापन • वजार क्षेत्रमा सरसफाइ सामग्रीहरुको सहज आपूर्ती
३: संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता	• विद्यालयहरुमा प्रयोगकर्ता मैत्री शैचालय र खानेपानी तथा सरसफाइको ब्यवस्थापन तथा प्रयोग • स्वास्थ्य संस्थाहरुमा प्रयोगकर्ता मैत्री शैचालय र खानेपानी तथा सरसफाइको ब्यवस्थापन तथा प्रयोग • संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको एकीकृत विकास वातावरणीय सरसफाइ तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन सेवामा वृद्धि • विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुका खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाहरूको मर्मत, सम्भार
४: जलवायु परिवर्तन, असर न्यूनीकरण र खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा	• वन तथा भूसंरक्षण तथा जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण • खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा विपद जोखिम न्युनिकरण, विपदको पूर्वतयारी, व्यवस्थापन तथा उद्धार • अनुकुलन पद्धतिको मुल प्रवाहिकरण र सेवा ब्यवस्थापन
५: संस्थागत तथा क्षमता विकास	• नगरपालिका स्तरीय समन्वय समितिहरुको संस्थागत विकास • खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा स्थानीय विकासका सरोकारवालाको क्षमता तथा संस्थागत विकास • स्थानीय श्रोत तथा वाह्य श्रोत परिचालनमा अभिबृद्धि

४.७ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका आधारहरु

क्र.स	योजनाका आधार क्षेत्र	विरण/ आधारहरु
१	**नेपालको संविधान २०७२**	• धारा ३० मा स्वच्छ वातावरणमा वस्न पाउने हक • धारा ३५ (४) ले मौलिक अधिकारको रुपमा व्याख्या गरेको छ।
२	**दीगो विकास लक्ष्यको लक्ष्य ६**	• ६.१ सन् २०३० सम्म सबैलाई सुरक्षित खानेपानी सेवामा सबैको न्योचित पहुँच भएको हुने: सुरक्षित किसिमले व्यवस्थापन भएको खानेपानी सवै घरधुरीमा सुरक्षित खानेपानी, चाहिएको वेला उपलब्ध, गुणस्तरयूक्त • ६.२ सन् २०३० सम्ममा सुधारिएको सरसफाइ सुबिधामा सबैको सुलभ तथा न्योचित पहुँच र खुला दिसामुक्त अवस्था भएको हुने छ। • सुरक्षित किसिमले व्यवस्थापन भएको सरसफा: (सबै घरमा शौचालय सुबिधा भएको, (मानव बिर्सजित फोहर तथा फिकल सलजको उचित ब्यवस्थापन)
३	**१५ औं विकास योजनाको आधारपत्र**	• साझा आकांक्षा: सम्वृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली साझा राष्ट्रिय आकांक्षा • सोचः स्वच्छ, सुरक्षित, सर्वसुलभ र दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा • उद्देश्यहरुः १. खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको उपलब्धताबाट जनस्वाथ्यमा सुधार ल्याउने सवै नागरिकलाई आधारभूत स्तरको सरसफाइ सेवामा पहुँच तथा मानव मलमुलत्र र फोहोरको उचित व्यवस्थापन गर्ने २. जलवायू परिवर्तन अनुकुल तथा विपद व्यवस्थापन मैत्री खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुनिश्चित् गर्ने ३. खानेपानी तथा सरसफाइको दिगो सेवा प्रवाहमा संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको भूमिका सवलीकरण गर्दै क्षमता अभिवृद्धि गर्नु

क्र.स	योजनाका आधार क्षेत्र	विरण/ आधारहरु
४	**स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४**	ऐनको परिच्छेद ३, दफा ११ अन्तर्गत गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत देहायका कामहरु तोकिएको छ; • स्थानीय तहमा विषयगत स्थानीय तथ्यांक संकलन र अभिलेख संकलन गर्ने; • आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ सम्बन्धि कार्यहरु संचालन गर्ने गराउने; • स्थानीय वजार व्यवस्थापन, वातारण संरक्षण र जैविक विविधिता सम्बन्धि कार्यहरु संचालन गर्ने गराउने; • खानेपानी, साना जलविधुत सम्बन्धि कार्यहरु संचालन गर्ने गराउने;
५	**खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत विकास योजना (२०७३–२०८७)**	• क्षेत्रगत सुशासन र प्रभावकारितामा सुधारका माध्यमबाट “वास” सेवाहरूलाई सबैको पहुँचमा वृद्धि गर्दै सेवाको स्तरमा सुधार ल्याउने। • विद्यमान क्षेत्रगत मुद्दाहरू एवम् भविष्यमा बिकसित हुन सक्ने परिदृश्यहरूको सम्बोधन गर्ने। • यस क्षेत्रको प्रभावकारी कार्यक्रम निर्माण एवम् सुसङ्गत र सामञ्जस्सीय ढङ्गले कार्यान्वयन गर्नाका लागि क्षेत्रगत प्राथमिकता र रणनीति स्पष्ट गर्दै क्रमश: क्षेत्रगत एकत्रीकरण गर्ने। • राष्ट्रिय प्राथमिकताहरू, रणनीतिहरू, मानकस्तरहरू एवम् कार्यविधिहरूका तह सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूलाई प्रभावकारी “वास”सेवा प्रवाहको कार्यक्रम निर्माण एवम् व्यवस्थापनका लागि मार्गनिर्देशन तथा अभिप्रेरित गर्ने। • सबै नेपाली नागरिकहरूसम्म सुचारु र दिगो “वास” सेवाहरूको पहुँचको सुनिश्चितता गर्न यस क्षेत्र विकास योजनासंग तादात्म्य हुने गरी सक्षमकारी नीति, कानुनी एवम् नियमनकारी खाका, सेवा प्रवाहको लागि स्पष्ट संस्थागत संयन्त्र, वित्तीय प्रबन्धहरू, क्षमता अभिवृद्धि, परिष्कृत समन्वय र कार्यसम्पादन अनुगमन पद्धति लागू गर्नु।

६	**पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन,२०७३**	• पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन,२०७३ ले सन् २०३० सम्म सबैको लागि र सधैको लागि पूर्ण सरसफाइको अवस्था हासिल गर्नेतर्फ उन्मुख हुने लक्ष्य लिएको छ। उक्त लक्ष्यलाई ३ चरणमा विभाजन गरी कार्यान्वयन हुदै आइरहेको छ। तह १: सन् २०२२ सम्म १५ प्रतिशत गाउपालिका र १० प्रतिशत न.पा.; तह २: सन् २०२७ सम्म ५० प्रतिशत गाउपालिका र ४० प्रतिशत न.पा.; र तह ३: सन् २०३० सम्म १०० प्रतिशत गाउपालिका र १०० प्रतिशत न.पा.)
		• पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन अनुसार पूर्ण सरसफाइको उद्धेश्य निम्नानुसार छन् ;
		  ○ खुला दिसामुक्त अवस्थाको दिगोपना कायम गर्ने।
		  ○ सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी बानी व्यवहार विकास गर्ने।
		  ○ घरायसी तथा संस्थागत तहमा सरसफाइ र स्वच्छताका सुविधाको समुचित प्रयोग,मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नती गर्ने।
		  ○ सुरक्षित खानेपानीको सेवा सुनिश्चित गर्ने र घरायसी तथा सस्थागत तहमा पानी शुद्धीकरणको प्रवद्र्धन समेत गर्ने।
		  ○ फोहोरमैला तथा मानव मलमूत्रीय फोहोरको सम्भव भएसम्म पूनःप्रयोग गर्ने वा तोकिएको मापदण्डका आधारमा विसर्जन गर्ने।
		  ○ पोखरी तथा साना जलाशय र खोला¬ खोल्सीहरुको संरक्षण गरी स्वच्छता तथा सुन्दरता कायम राख्ने।
		• पूर्ण सरसफाइका दुई चरण: सफा र स्वच्छ चरण, पूर्ण सरसफाइ उन्मुख चरणमा विभाजन गरी कार्यान्वयन गर्ने र सम्पूर्ण चरणहरु पश्चात् पूर्ण सरसफाइयुक्त गाउँ,बस्ती,टोल र समुदाय घोषणा गर्ने ब्यबस्था यस मार्गदर्शनमा उल्लेख छ।

		कार्यविधि,२०७४ को लक्ष्य:

क्र.स	योजनाका आधार क्षेत्र	विरण/ आधारहरु
७	**विद्यालय खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यविधि,२०७४**	• विद्यालयमा दिगो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवद्र्धन गरी शैक्षिक उपलब्धि बढाउन अनुकूल वातावरणको सिर्जना गर्ने रहेको छ • कार्यविधिको उद्देश्यहरु विद्यालयमा सबै बालबालिकाहरुका लागि अनुकूल हुने गरी खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका सूचकएवम् मापदण्ड तयार गर्ने,तयार गरिएको मापदण्ड कार्यान्वयनका लागि विधि, प्रक्रिया र पध्दतिका विषयमा सहजीकरण गर्ने र विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्थापन, सरसफाइका सुविधा र स्वच्छ वातावरण तयार गर्नका लागि उपलब्ध स्रोत साधनको उपयोगमा विभिन्न निकायहरुको भूमिका पहिचान एवम् समन्वयका लागि सहजीकरण गर्ने रहेको छ। • यस कार्यविधिले बिद्यालय स्वमुल्याङ्कनको मापदण्ड जस्तै सबै विद्यालयहरुमा पानी, शौचालय, वातावरणीय सरसफाइ, हरियाली वातावरण, स्वच्छता सुविधा, स्वच्छता शिक्षा, महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन, संस्थागत व्यवस्था र दिगोपना, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा जवाफदेहिताका आधार तय गरी यसै मापदण्डका आधारमा विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका अवस्थालाई मूल्याङ्कन गरेर वर्गीकरण गर्न तारा पद्धतिलाई आधार मानिएको छ।
८	**स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी मापदण्ड,२०७५**	• स्वास्थ्य संस्थाहरु, विस्तारित सेवा, घुम्ती शिविर स्वास्थ्य संस्थाको तह र स्वास्थ्य संस्थाको बर्गिकरण सम्बन्धी मापदण्ड; • वितरण गरिने पानीको गुणस्तर सम्बन्धी मापदण्ड; • स्वास्थ्य संस्थाहरुका लागि सरसफाइको मापदण्ड • स्वास्थ्य संस्थाको लागि स्वच्छता मापदण्ड; • स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि निश्चि मापदण्ड

४.८ राष्ट्रिय लक्ष्य, अवधि र रणनीति (क्षेत्रगत सुधार योजना) संगको अन्तरसम्बन्ध

यस नगरपालिका खासस्व योजनाले नेपाल सरकार, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा तयार पारिएको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास २०७३ - २०८७ का सिद्धान्त, लक्ष्य तथा रणनीतिहरुलाई अंगिकार गरेको छ। त्यसैले यसमा प्रस्ताव गरिएका खानेपानी तथा सरसफाइका योजनाहरुको निर्माण नेपाल सरकारको क्षेत्रगत विकास योजनामा परिलक्षित गरेको अवधि लक्ष्य र सिद्धान्तमा समेत तादाम्यता मिलाई सोहि बमोजिम कार्ययोजनाहरु तय गरी कार्यान्वयन गर्दै जाने लक्ष्य लिएको छ। सोहि क्षेत्रगत विकास योजनाले परिभाषित गरेको ५० प्रतिशल जनताले उच्च स्तरको खानेपानी सेवा र बांकी ५० प्रतिशत जनताहरुले मध्यम स्तरको खानेपानी सेवा सन २०३० सम्म प्राप्त हुने गरी योजना बनाइन कार्यान्वयन योजना बनाईएको छ।

तलिका नं . ४.१: क्षेत्रगत सुधार योजनाको अवधि र लक्ष्यहरु

अवधि	लक्ष्यहरु
तात्कालिन चरण (सन २०१६ देखि २०२०)	• सवैको आधारभूत खासस्व सेवामा पँहुच • सेवाको स्तरमा सुधार (मध्यम २५% र उच्च १५%) जनता
मध्यकालिन चरण (सन २०२१ देखि २०२५)	• सेवाको स्तरमा सुधार (मध्यम ४०% र उच्च ३०%) जनता • कार्यक्षमता र दिगोपनामा सुधार
दिर्घकालिन चरण (सन २०२६ देखि २०३०)	• सेवाको स्तरमा सुधार (मध्यम ५०% र उच्च ५०%) जनता • प्रभाव लेखाजोखा

तलिका नं ४.२: खानेपानी सेवा स्तरको वर्गिकरण

परिमितिहरु		सेवाको स्तर			
		निम्न	**आधारभूत**	**मध्यम**	**उच्च**
आवश्यकता	परिमाण (एल.पि.सि.डी)	२५-४५	४५-६५	६५-१००	१००-१५०
	स्वच्छता	नभएको	सबै आधारभूत व्यक्तिगत र खाद्य स्वच्छता संभव, कपडा धुन नुहाउन अपुग	सबै आधारभूत व्यक्तिगत र खाद्य स्वच्छता सुनिश्चित, कपडा धुन र नुहाउन पनि सुनिश्चित	सबै स्वच्छताका आवश्यकताहरु पुरा हुने
गुणस्तर		पिउन योग्य	राष्ट्रिय गुणस्तर मानक (ग्रामिण मापदण्ड) पुरा गर्छ	राष्ट्रिय गुणस्तर मानक पुरा गर्छ	राष्ट्रिय गुणस्तर मानक पुरा गर्छ
शुलभ पहुँच		२५% भन्दा कम उपभोक्ताले निजि धारा जडान	२५% भन्दा बढि उपभोक्ताले निजि धारा जडान गरेको	१००% उपभोक्ताले निजि धारा जडान गरेको	१००% उपभोक्ताले निजि धारा जडान गरेको
विश्वसनियता	**वितरण अवधि घण्टा/दिन**		८ घण्टा (अधिक माग समयमा)	१२ घण्टा दिनको समयमा	२४ घण्टा
	निरन्तरता		एक महिनामा एक पटकसम्म सेवा अवरुद्ध	तिन महिनामा एक पटकसम्म सेवा अवरुद्ध	बाह्र महिनामा एक पटकसम्म सेवा अवरुद्ध
लचकता			अबरुद्ध सेवा २ दिन भित्र सुचारु हुने	अबरुद्ध सेवा १ दिन भित्र सुचारु	अबरुद्ध सेवा १ दिन भित्र सुचारु
अधिक माग धान्ने क्षमता				अचानक १०% अधिक माग धान्ने	अचानक १०% अधिक माग धान्ने
सेवा सन्तुष्टि स्तर		नगरेको	नगरेको	७५%	९०%

परिच्छेद: ५

योजनाको क्षेत्रगत सोच तालिका, रणनीति, कार्ययोजना तथा वित्तीय श्रोत विश्लेषण

५.१ क्षेत्रगत समस्या, चुनौतीहरु तथा समाधान उपयोगी रणनीति

यस नगरपालिकाको खासस्व योजनाको क्षेत्रगत सोच तालिका, रणनीति र कार्ययोजना बनाउनको लागि स्थानीय तहको मौजुदा अवस्थालाई विश्लेषण गर्नु अति आवश्यक हुन्छ। समुदायमा रहेका खासस्व सम्बन्धि जोखिम समस्याहरु, त्यसका कारक तत्व, सम्भावनाहरु, विशेषता र महत्वका कुराहरुको तथ्यको आधारमा नगरपालिकाको भाबी योजना निर्माण गर्नु पर्ने हुदा यस नगरपालिकाको खासस्वको क्षेत्रगत समस्या, चुनौतीहरु तथा समाधानका उपयोगी रणनीति सम्बन्धि परिवेश विश्लेषण निम्नानुसार गरिएको छ।

खासस्व योजनाका क्षेत्र	क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरु	उपयोगी रणनीति
क्षेत्र : १: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा र सुरक्षित खानेपानी	यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु स्वच्छ खानेपानी उपभोगको पहुँचमा कमी, मुहानको संरक्षण तथा व्यवस्थापन नहुनु, पानीको मुहान संरक्षण नहुनु, मुहान वरीपरी वन जंगल कटानी हुनु, आर्थिक स्रोतकोलागि दातृनिकायसँग बढी निर्भरता हुनु, जवाफदेहिता नहुनु, आयोजना मर्मत सम्भारमा कमी हुनु, सामाजिक अपनत्वको कमी हुनु, अनुगमन-मुल्याङ्कन र निरीक्षणमा कमी हुनु, नीति निययको परिपालना नहुनु, उपभोक्ता समितीहरुमा अर्थिक पारदर्शिता नहुनु, सरोकारवालाहरु वीच समन्वयमा कमी हुनु, प्राकृतिक प्रकोपका कारण खानेपानी आयोजना क्षतीग्रस्त हुनु, आयोजनाहरु दीगो नहुनु, खानेपानी उपभोक्ता समिति सक्रिय नहुनु, पानीको नियमित रुपमा गुणस्तर परीक्षण नहुनु आदि रहेकाछन। यी क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरुको कारण उपभोक्ताको सुरक्षित खानेपानीमा पहुँचमा कमिहुनु, आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षामा ह्रास आउने, निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको सूचारुपना ह्रास आउने, समतामुलक रुपमा सुरक्षित खानेपानीको पहुँचमा बृद्धि हुन नसक्ने जस्ता असर देखापरेका छन्।	आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा प्रर्वद्धन को माध्यमबाट खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको उपलव्धतामा सुरक्षित खानेपानीको पंहुचमा वृद्धि गर्ने। खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवामा सीमान्तकृत र जोखिमा रहेका समुदायको पहुँच बृद्धि गर्न सेवालाई सुलभ र सहज र अनूकुल बातावरण तथा भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्ने।
खासस्व योजनाका क्षेत्र	**क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरु**	**उपयोगी रणनीति**
क्षेत्र : २: पूर्ण सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रबर्द्धन	प्रत्येक घरधुरी, संघ संस्थाहरुमा आवश्यकता अनुसार सार्वजनिक स्थानहरुमा चर्पी निर्माण नहुनु; धुवा रहित चुल्होको प्रयोगमा कमि हुनु; पूर्ण सरसफाइको मापदण्ड अनुसार चर्पी निर्माण नहुने र निर्माणाधीन चर्पीको समुचित प्रयोग नहुनु, आधारभूत स्तरको सुरक्षित पानीमा सबैको पहुँच तथा प्रयोगकर्ता मैत्री नबन्नु, , व्यक्तिगत, घरायसी, वातावरणीय सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि समुदायमा सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी न्यून चेतनास्तर रहनु। घरायसी ठोस तथा तरल फोहोरको उचित व्यवस्थापन नहुनु जस्ता समस्या तथा चुनौतीहरुको कारण व्यक्तिगत तथा संस्था सरसफाइ प्रबर्द्धनका क्रियाकलापमा अबरोधको स्थिति सिर्जना हुने, पूर्ण सरसफाइ सबैको पहुँच तथा प्रयोगकर्ता मैत्री नहुने र घरायसी एवं संस्थागत सरसफाइको समुचित व्यवस्थापनमा अबरोध आयोउने जस्ता आसर यस क्षेत्रमा देखा परेका छन्।	पूर्ण सरसफाइ प्रर्वद्धन मार्फत समुदाय तथा नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवामा सबै नागरिकको पंहुच तथा उपयोग सुनिश्चित गर्ने र सेवा व्यवस्थामा सुधार गर्ने। चेतना अभिवृद्धि; आवश्यक बजेट बिनियोजन; प्रारम्भिक घरदैलो सर्वेक्षण; मर्मत, संभार, पून निर्माण; शिक्षा, तालिम तथ्याङ्क संकलन
खासस्व योजनाका क्षेत्र	**क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरु**	**उपयोगी रणनीति**

खासस्व योजनाका क्षेत्र	क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरु	उपयोगी रणनीति
क्षेत्र : ३ : संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता	विद्यालय वास सम्बन्धी स्वीकृत कार्यवीधिअनुसार नहनु, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी तथा शौचालयको ब्यवस्थापन नहुनु; सरसफाइ तथा स्वच्छताका मापदण्ड अनुरुप भौतिक पूर्वाधार निर्माणको कमि हुनु; विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाहरुको स्थानीय तहबाट हुनु पर्ने पहमा कमिहुनु, फोहरको उचित रुपमा संकलन तथा व्यबस्थापन अन्हुनु, निर्मलिकरण तथा ब्यवस्थापन प्रणालीको विकास नहुनु; घर, आंगन एवं विद्यालय, संघ संस्थाबाट निस्कने फोहोरपानीको सुरक्षित निस्कासन नहुनु, विद्यालयमा सेनिटरी प्याड उपलब्ध नहुनु र त्यसतर्फ ध्यान नदिनु, विद्यालयहरुमा जोखीमपूण अवस्थामा साबुन पानीले हातधुन ब्यवस्था तथा आनीबानीमा परिवर्तनको विकास नहुनु जस्ता समस्याको कारण घर, विद्यालय, संघ संस्था भित्र तथा बाहिर फोहोर ब्यवस्थापनमा समस्या देखिएको छ।	संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था)मा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको एकीकृत रुपमा संस्थागत विकास गरि वातावरणीय सरसफाइ तथा फोहोर मैला व्यवस्थापन सेवा सुविधामा वृद्धि गर्ने। तिनतारे सिद्धान्तलाई प्रभावकारी रुपमा लागु गर्ने। विद्यालय तथा स्वास्थ्यका सरोकारवालाहरुको सरसफाई सम्बन्धि चेतना अभिबृद्धि गर्ने।
खासस्व योजनाका क्षेत्र	**क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरु**	**उपयोगी रणनीति**
क्षेत्र : ४ : जलवायु परिवर्तन, असर न्यूनीकरण र खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा	यस विषगत क्षेत्रको मूल समस्याको रुपमा जलवायु परिवर्तनको कारण वातावरणीय प्रभाव, असर न्यूनीकरण तथा विपदमा प्रभावकारी भौतिक निर्माणलाई व्यवस्थित गर्न नसक्नुले खानेपानी तथा सरसफाइ सेवामा समस्या देखिएको छ। जलवायु परिवर्तनका असर तथा सोको न्यूनीकरण सम्बन्धि कार्यक्रम संचलान नहुनु, ; खानेपानी आयोजनाहरुको निर्माण गर्दा जोखीमको न्यून प्रभाव हुने गरी वातावरणमैत्री नहुनु; प्रकोप संभावित क्षेत्रहरुको नक्शांकन तथा व्यवस्थापन योजना निर्माण नहुनु, मुहान तथा जलाधार संरक्षणको कमीका कारण मुहान सुक्दै जानु; जलवायु परिवर्तनको कारण हुने जोखीम न्यूनीकरण कार्यक्रमका लागि वजेट तथा कार्यक्रमको आभव हुनु, भूक्षय तथा पहिरोका कारण अधिकांश खानेपानी आयोजनाहरु प्रभावित भई खानेपानी तथा सरसफाइ सेवामा अबरोध शृजना हुनु; जलवायु परिवर्तनका कारण हुने भू–क्षय, पहिरो, बाढी, किराको प्रकोप र खडेरी आदिका कारण मुहानहरु सुक्दै जानु जस्ता समस्या देखिएका छन्।	खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा विपद जोखिम न्युनिकरण, विपदको पूर्वतयारी, व्यवस्थापन तथा उद्धार र अनुकुलन पद्धतिलाई मुल प्रवाहमा ल्याई सेवा ब्यवस्थापन गर्ने। विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि निति निर्माण गरी विभिन्न विपद् जोखिम न्यूनिकरण व्यवस्थापन समिति गठन गरी वास्तविक कार्य गर्ने।
खासस्व योजनाका क्षेत्र	**क्षेत्रगत समस्या तथा चुनौतीहरु**	**उपयोगी रणनीति**
क्षेत्र : ५ : संस्थागत तथा क्षमता विकास	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको प्रभाबकारी र दिगोपनको लागि संस्थागत क्षमता विकासको अभाबमा आवश्यकता अनुरुप गुणस्तरीय सेवा प्रदान गर्न नसक्नु आजको प्रमुख समस्याव रहेको छ। स्थानीय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता विकासका लागि राजनीतिकरुपमा साझा सहमति हुननसक्दा यस क्षेत्रमा हुनुपर्ने भौतिक संरचनामा लगानी हुन सकेको छैन। खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकिकरण गरी सोही अनुसार श्रोत परिचालन गर्ने प्रवृत्तिको थालनी हुन नसकेको अवस्था छ।	खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा स्थानीय विकासका सरोकारवालाको क्षमता तथा संस्थागत विकास गरि स्थानीय श्रोत तथा वाह्य श्रोत परिचालनमा अभिबृद्धि गर्ने।

५.२ क्षेत्रगत योजना सोच तालिका रणनीति, कार्ययोजना तथा वित्तीय श्रोत विश्लेषण

५.२.१: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा र सुरक्षित खानेपानी

क) क्षेत्रगत योजना सोच तालिका

	मापनका सूचकहरु						
क्र.सं	**सूचक**	**इकाई**	**२०७७/७८ वर्तमान अवस्था**	**२०७९/८१ मध्यम अवस्था**	**२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य**	**पुष्ट्याईका आधारहरु**	**पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष**
१	**नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सम्पूर्ण घरधुरीमा सुरक्षित खानेपानीको सेवामा पहुँच वृद्धि भएको हुनेछ ।**						
१.१	उच्च स्तरको खानेपानी सेवामा पहुँच भएका घरधुरी संख्या / प्रतिशत	प्रतिशत	०	२५	५०	योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नमूना सर्वेक्षण, बार्षिक प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवदेन तथा अभिलेख	
१.२	मध्यम स्तरको खानेपानी सेवामा पहुँच भएका घरधुरी संख्या / प्रतिशत	प्रतिशत	०	२०	४०	”	
१.३	आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच पुगेका घरधुरी संख्या / प्रतिशत	प्रतिशत	६३.६	७९	९५	”	
१.४	सिमित खानेपानी सेवा पुगेका घरधुरी संख्या / प्रतिशत	प्रतिशत	११.५	५	०	”	
१.५	सेवा नपुगेका घरधुरी संख्या / प्रतिशत	प्रतिशत	२४.९	१२.५	०	”	
२	**नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सम्पूर्ण खानेपानी योजनाका उपभोक्ता समित्तीहरु पारदर्शी रुपले क्रियाशील भई निर्माण भएका खानेपानी योजनाको उचितरुपले मर्मत सम्भारगरि , नियमित रुपमा स्वच्छ र गुणस्तरयुक्त खानेपानी आपूर्ति गर्न सक्षम भएका हुनेछन**						
२.१	नियमित रुपमा मर्मत सम्भार भएका तथा पूर्ण क्षमतामा संचालन भएका योजना संख्या /प्रतिशत ।	प्रतिशत	१२.८२	२५	५०	योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नमूना सर्वेक्षण, बार्षिक प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवदेन तथा अभिलेख	
२.२	नियमित रुपमा खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण गरि गुणस्तरीय पानी आपूर्ति गरिरहेका योजना संख्या /प्रतिशत ।	प्रतिशत	०	२५	५०	”	
२.३	सुरक्षित खानेपानी युक्त समुदाय योषणा भएका खानेपानी उ.स.	प्रतिशत	०	२५	५०	”	
२.४	नियमित साधारणा सभा, लेखा परिक्षण र पारदर्शिता कायम भएका सकृय उपभोक्ता समिति	प्रतिशत	०	३०	६०	”	
२.५		प्रतिशत	०	३७.५		”	

	खानेपानी आयोजनाको उचित मर्मत संभार संयन्त्र (कोष, कार्यकर्ता, औजार) भएका खानेपानी उ.स.				७५		

ख) समष्टिगत रणनीतिहरु:

- खानेपानी आयोजनाको पहुँच एवं सेवा विस्तारका लागि एक घर एक धाराका नीति लिने, मौजुदा योजनाको मर्मत सम्भार वा विस्तार गर्दा जोखीमको न्यून प्रभाव हुने गरी वातावरणमैत्री बनाउने र निर्माण भएका खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिहरुको ब्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गरी जिम्मेवार बनाउने नीति अवलम्बन गर्ने र खानेपानी आयोजनाको सुचारुपना र दिगोपनाका लागि उपभोक्ता समितिलाई जिम्मेवार बनाउने।
- सुरक्षित खानेपानीको पहुँचका प्रवर्धन गतिबिधीहरुलाई प्रभावकारी, समावेशी र दिगो बनाउन सबैको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने र खानेपानी क्षेत्रको योजना तर्जुमा तथा यसको कार्यान्वयनमा स्थानीय तहको नेतृत्वमा संचालन गर्ने।
- खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरुमा खानेपानी मर्मत संभार कोष, मर्मत संभार कार्यकर्ताको ब्यवस्था आदिको अनुगमन गरी खानेपानी सुरक्षा योजना लागु गर्ने र आयोजनाहरुको मर्मत संभार तथा ब्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन नगरपालिका स्तरमा खानेपानी क्षेत्रका प्राविधिक र प्लम्बरहरुको विकास तथा परिचालन गर्ने।
- खानेपानीको नियमित रुपले गुणस्तर परिक्षणका लागि आबश्यक पर्ने किट, जनशक्ति, र ल्याब सेवा स्थानीय रुपमा उपलब्ध गराउनका लागि निजि क्षेत्रका सेवा प्रदायकको क्षमता अभिबृद्धिका साथ निजि क्षेत्रसंग सहकार्य र साझेदारीको कार्य आरम्भ गर्ने र खानेपानी आयोजनाको लगत राख्ने र समितिलाई अनिवार्य दर्ताको प्रक्रियामा ल्याउने।
- निर्माण भएका खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समितिहरुको ब्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गरी जिम्मेवार बनाउने नीति अवलम्बन गर्ने र खानेपानी आयोजनाको सुचारुपना र दिगोपनाका लागि उपभोक्ता समितिलाई जिम्मेवार बनाउने।
- खानेपानी क्षेत्रमा एकरुपता कायम गर्दै क्षेत्रगत समन्वय तथा सहकार्यलाई विशेष जोड दिने।
- हाल सम्म खानेपानीका योजना नबनेका, समाजिक रुपले बन्चितिकरणमा परेका समुदायको बसोबास भएका बस्ति लाई नयाँ योजनामा प्राथमिकता दिइनेछ।
- नियमित रुपले पानीको गुणस्तर परिक्षणका लागि आबश्यक पर्ने किट, जनशक्ति, र ल्याब सेवा स्थानीयरुपमा उपलब्ध गराउनका लागी निजि क्षेत्रका सेवा प्रदायकको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने।
- खानेपानी आयोजनाको सुचारुपना र दिगोपनाका लागि मर्मत संभार कोष, मर्मत संभार कार्यकर्ता, पानी शुल्कको अनिवार्य ब्यवस्था गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ साथै उपभोक्ता समितिलाई जिम्मेवार बनाउन नगरपालिका, वडा र उपभोक्ता समितिबिच त्रिपक्षिय कार्यक्षमता तथा दिगोपना सम्झौता गरि नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिने छ।
- खानेपानी आयोजनामा उपभोक्ता समितिको गठन, पुनर्गठन गरि उक्त आयोजनाहरु नगरपालिकामा अनिवार्य रुपमा दर्ता गर्ने एवं उपभोक्ता समितिहरुको ब्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गर्दै ब्यबस्थित र ब्यबसायिक बनाइनेछ।

ग) क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
	सुरक्षित खानेपानीको पहुँच र आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा								
१	नयां खानेपानी आयोजनाहरुको पहिचान तथा संचालन	वटा	३		१	१	१		नगरपालिका, साझेदार संस्था
२	एक घर एक धारा जडान कार्यकम	वडा	१०	३	२	२	२	२	”
३	अब्यबस्थित खानेपानी लाइन वितरणको उचित ब्यबस्थापन गर्ने	वडा	११	२	२	२	२	३	”
४	वडा स्तरीय खानेपानी उपभोक्ता समितिहरुको दर्ता तथा समिति गठन	वडा	११	निरन्तरता					”

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
	सुरक्षित खानेपानीको पहुँच र आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा								
५	खानेपानी आयोजनाहरुको संस्थागत तथा सूचारुपना सुधार योजना निर्माण	वटा	११	निरन्तरता					”
६	संचालित खानेपानी आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार	वटा	४२	६	८	७	११	१०	”
७	आयोजनाहरुको पुननिर्माण कार्यक्रम	वटा	६	१	२	१	१	१	”
८	आयोजनाहरुको स्तरोन्नती	वटा	५	१	१	१	१	१	”
९	श्रोत संरक्षण तथा उचित ब्यवस्थापन	वटा	१०	२	३	२	१	२	”
१०	आयोजनाहरुमा खानेपानी सुरक्षा योजना तर्जुमा	वटा	७	निरन्तरता					”
११	खानेपानीको नियमित गुणस्तर परिक्षण	पटक	४		१	१	१	१	”
१२	पानी प्रशोधन तथा सुरक्षा योजना लागु कार्यक्रम	वटा	२२	५	३	२	६	६	”
१३	आयोजनाहरुको मर्मत संभार तथा ब्यवस्थापन तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१४	प्राविधिक र प्लम्बर क्षमता विकास तालिम	पटक	२	१	१				”
१५	पानीको शुद्धिकरण गर्ने उपाय सम्बन्धी तालिम	पटक	१०	२	२	२	२	२	”
१६	सार्वजनिक धाराहरूको मर्मत तथा सम्हार	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१७	सेवाप्रदायक संस्थाहरूमा फिल्टर जडान	वटा	४१	६	५	७	९	१४	”
१८	पानीबाट हुने महामारी र दैवी प्रकोपसम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१९	सामान्य मर्मत संभार गर्नु पर्ने खानेपानी योजना:	वटा	२५	५	५	५	५	५	”
२०	ठुलो मर्मत गर्नु पर्ने खानेपानी योजना	वटा	१६		४	४	४	४	”
२१	नयाँ निर्माण तथा पुनः निर्माण गर्नु पर्ने खानेपानी योजना	वटा	५	१	१	१	१	१	”

घ) क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१	नयां खानेपानी आयोजनाहरुको पहिचान तथा संचालन	वटा	३	८००	०	२००	२००	२००	२००	प्रदेश संघ गै.स.स. रास्कोट नपा
२	एक घर एक धारा जडान कार्यकम	वडा	१०	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	”

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
३	अब्यबस्थित खानेपानी लाइन वितरणको उचित ब्यबस्थापन गर्ने	वडा	११	५१५	१००	१००	१००	१००	११५	,,
४	वडा स्तरीय खानेपानी उपभोक्ता समितिहरुको दर्ता तथा समिति गठन	वडा	११	५०	१०	१०	१०	१०	१०	,,
५	खानेपानी आयोजनाहरुको संस्थागत तथा सूचारुपना सुधार योजना निर्माण	वटा	११	३००	६०	६०	६०	६०	६०	,,
६	संचालित खानेपानी आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार	वटा	४२	६४०	०	१२०	१६०	१४०	२२०	,,
७	आयोजनाहरुको पुननिर्माण कार्यक्रम	वटा	६	२५०	०	५०	१००	५०	५०	,,
८	आयोजनाहरुको स्तरोन्नती	वटा	५	२००	०	५०	५०	५०	५०	,,
९	श्रोत संरक्षण तथा उचित ब्यवस्थापन	वटा	१०	५००	१००	१००	१५०	१००	५०	,,
१०	आयोजनाहरुमा खानेपानी सुरक्षा योजना तर्जुमा	वटा	७	५६०	८०	८०	१६०	१६०	८०	,,
११	खानेपानीको नियमित गुणस्तर परिक्षण	पटक	४	१००	०	२५	२५	२५	२५	,,
१२	पानी प्रशोधन तथा सुरक्षा योजना लागु कार्यक्रम	वटा	२२	११००	२५०	१५०	१००	३००	३००	,,
१३	आयोजनाहरुको मर्मत संभार तथा ब्यवस्थापन तालिम	पटक	५	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	,,
१४	प्राविधिक र प्लम्बर क्षमता विकास तालिम	पटक	२	४००	२००	२००	०	०	०	,,
१५	पानीको शुद्धिकरण गर्ने उपाय सम्बन्धी तालिम	पटक	१०	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	,,
१६	सार्वजनिक धाराहरूको मर्मत तथा सम्हार	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	,,
१७	सेवाप्रदायक संस्थाहरूमा फिल्टर जडान	वटा	४१	६१५	९०	७५	१०५	१३५	२१०	,,
१८	पानीबाट हुने महामारी र दैवी प्रकोपसम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	
१९	सामान्य मर्मत संभार गर्नु पर्ने खानेपानी योजना	वटा	२५	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	
२०	ठुलो मर्मत गर्नु पर्ने खानेपानी योजना	वटा	१६	८००	०	२००	२००	२००	२००	
२१	नयाँ निर्माण तथा पुनः निर्माण गर्नु पर्ने खानेपानी योजना	वटा	५	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१	कुल कार्यक्रम बजेट			१४३३०	२३९०	२९२०	२९२०	३०३०	३०७०	
२	प्रशासनिक बजेट (कुल कार्यक्रम बजेटको १०%)			१४३३	२३९	२९२	२९२	३०३	३०७	
३	प्रस्तावित कुल बजेट			१५७६३	२६२९	१५७६३	२६२९	३२१२	३२१२	३३३३

घ) सामान्य मर्मत संभार गर्नु पर्ने योजनाहरुको प्राथमिकता क्रम

यस नगरपालिकामा निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको संचालन अवस्थालाई नियमित सुचारु राख्न तथा थप ब्यवस्थित गर्न सामान्य मर्मत संभार गर्नु पर्ने खानेपानी आयोजनाहरुकाको प्राथमिकता तपसिल बमोजिम निर्धारण गरिएको छ।

सि.नं.	खानेपानी योजनाको नाम	वडा नं.	लाभान्भित घरधुरी	लाभान्भित जनसंख्या	अनुमानित लागत
१	औल डाँडा कायगडा खा.पा	२	४	४०	४३५८५३
२	खडी खोला जनजीवन	३	२०	२००	१५२९०७१
३	भेरा कन्देखोला खा.पा	३	२०	१६०	१२१४६६६
४	अडीपहडा खोपा खा.पा	३	२०	२८७	१२१४६६६
५	खडीखोला खा.पा	३	१२	७०	१६९६०४२
६	रिडारी खा.पा	४	१२	१२०	३३२६६६
७	कट्ने खेत खा.पा	४	२०	२४१	६२६७१७
८	इमिल्या खा.पा	४	१२	९६	२८८९१६
९	मटला खा.पा.	५	१३९	११८०	१०४३१४१६
१०	सितु खा.पा	५	१९	१९२	१८६२६०७
११	तल्लो नाउली खा.पा.	६	६३	७४९	२८९५८५
१२	मेजर पाखा खा.पा.	७	९७	८९०	१९५८६७५
१३	भेरा खोला तलसेरा खा.पा.	७	४४	४४२	५२४३४१
१४	चुली आरु मुला खा.पा.	८	१९	१२८	१४१९१०२
१५	बोहरा खा.पा.	८	३२	३५७	१८१५३३१
१६	बजेडीमेल घर खा.पा	८	१	४	४१०००७
१७	डीमु धारा खा.पा.	१०	५०	५००	२५९९८४
१८	खिराउले खा.पा	१०	१४१	१३८६	११५१५६११
१९	राहदेव खा.पा	१०	१९	२२५	१८८८१६२
२०	पानीखोला (जिम्जेडी) खा.पा	११	६	५६	३०१९८७
२१	वजेडी खा.पा	११	६	२७	८३७७६०
२२	बदालकोट खा.पा	११	४	३०	२६८९९९
२३	बर्बेडी खा.पा	११	२१	१०६	३९३९९०
२४	राथाडाब खा पा	५	२८	२८१	२५२६१२९
				जम्मा	**४४०४२२८३**

ङ) ठुलो मर्मत संभार तथा विस्तार गर्नु पर्ने योजनाहरुको प्रथामिकता क्रम

यस नगरपालिकामा निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको संचालन अवस्थालाई नियमित सुचारु राख्न तथा थप ब्यवस्थित गर्न ठुलो मर्मत संभार गर्नु पर्ने खानेपानी आयोजनाहरुका प्राथामिकता तपसिल बमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

सि.नं.	खानेपानी योजनाको नाम	वडा नं.	लाभान्भित घरधुरी	लाभान्भित जनसंख्या	अनुमानित लागत
१	मुग्रापाल्त खा.पा	१	अस्पताल	अस्पताल	७७१३६८
२	मान्म खाडाचक खा.पा	१	१६८	१६३२	३०३१९४
३	जडेलो (माथिल्लो सेरी) खा.पा.	२	१०	६१	४०२८२४
४	खडी खोला गैरीकाप्ल	३	१५	९१	१२५७५६५
५	खडीखोला खा.पा	३	१४	७०	११३०००५
६	विहानी खा.पा	५	१३	११६	११९७६८८
७	मुलखोला खा.पा	४	२२	१३२	५७६९०४
				जम्मा	५६३९५४८

च) पुन निर्माण तथा विस्तार गर्नु पर्ने योजनाहरुको प्रथामिकता क्रम

यस नगरपालिकामा निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको संचालन अवस्थालाई मध्येनजर गर्दा तपसिलका खानेपानी आयोजनाको पुनः निर्माण गर्नु पर्ने गरि प्राथामितामा राखिएको छ ।

सि.नं.	खानेपानी योजनाको नाम	वडा नं.	लाभान्भित घरधुरी	लाभान्भित जनसंख्या	अनुमानित लागत
१	रुता धैनेडी खा.पा	१	१५	११४	७७१३६८
२	रुता धैनेडी खा.पा	२	२०	१४८	२५३०११२
३	मुलखोला खा.पा.	८	५५	३००	२०५०००
४	दाहा खा.पा.	५	२४५	१४७४	११९७६८८
५	वर्म खा.पा	५	८	८६	४२७५८२
६	गर्से खोला खा.पा.	६	२२	२१०	२५३०११२
७	घट्ट गाढ खा.पा.	८	५०	६२०	१२२३९६२
८	बजेडी सेरावाडा खा.पा	८	१८	१८०	५८९३११
९	भिडदेव चिमगाँउ खा.पा	८	१०	८५	३०१३१८
१०	छाडेगाडा ओलिमुल स्कील	९	५०	४११	६५१०९९
				जम्मा	१०४२७५५२

छ) क्षेत्रगत आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन

यस नगरपालिकाको खासस्व योजना अन्तर्गत सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच बृद्धि, आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा निर्धारण गरेको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्नको लागि देहाय बमोजिमको आर्थिक स्रोतको प्रक्षेपण गरीएको छ

खासस्व योजनाका क्षेत्र	सहयोगी निकाय तथा संस्था

क्षेत्र : १: आयोजनाहरुको दिगोपना, सुरक्षा र सुरक्षित खानेपानी	नगरपालिका, प्रदेश र संघिय सरकार, खानेपानी,सिचाई तथा उर्जा विकास कार्यालय, युनिसेफ नेपाल, खानेपानि क्षेत्रमा काम गर्ने विकासका साझेदर, अन्य गैरसरकारी संघ संस्थाहरु

५.२.२: पूर्ण सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रबर्द्धन

क) क्षेत्रगत योजना सोच तालिका

	मापनका सूचकहरु						
क्र.सं	**सूचक**	**इकाई**	**२०७७/७८ वर्तमान अवस्था**	**२०७९/८१ मध्यम अवस्था**	**२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य**	**पुष्ट्याईका आधारहरु**	**पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष**
१	**सहभागितात्मक पद्धतिको माध्यमबाट समुदाय तथा नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा अपनत्वभावको विकास भई पूर्ण सरसफाइयुक्त घर, समुदाय, वडा तथा नगरपालिकाको विकास भएको हुनेछ।**						
१.१	सुधारीयको सरसफाइ सुबिधा पुगेका घरधुरीहरु	प्रतिशत	५	२५	५०	योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नमूना सर्वेक्षण, बार्षिक प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवदेन तथा अभिलेख	
१.२	आधारभुत सरसफाइ पहुँच पुगेका घरधुरी	प्रतिशत	१०	३०	५५	”	
२	**व्यक्तिगत सरसफाइ सम्बन्धी बानी व्यवहारको विकास भएको हुनेछ**						
२.१	साबुन पानी सहित हातधुनका लागि निश्चित स्थान भएका	प्रतिशत	३०.६३	७०	१००	”	
२.२	जोखीमपूर्ण समयमा सावुन पानीले हातधुने (घरका सबै सदस्यहरु)	प्रतिशत	६१.०३	८०	१००	”	
३	**ठोस तथा तरल फोहरको समुचित ब्यवस्थापन भई बातावरणिय सरसफाइ कायम भएको हुनेछ**						
३.१	ठोस फोहोर श्रोत स्तरमा सुरक्षित वर्गीकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	९.२३	६५	१००	”	
३.२	तरल फोहरको सुरक्षित व्यवस्थापन गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	९.२३	६५	१००	”	
३.३	दिसाजन्य लेदो समुचित ब्यवस्थापन गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	०	५०	१००	”	
३.४	पूर्ण सरसफाइ सुचक पूरा भएका घरधुरीको (प्रमाणिकरण)	प्रतिशत	०	५०	१००	”	
३.५	पूर्ण सरसफाइ युक्त वडा	संख्या	०	५०	११	”	

ख) समष्टिगत रणनीतिहरु:

- गरपालिकामा ब्यवस्थित रुपले सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवद्धन गर्न पूर्ण सरसफाइ नीति अवलम्बन गरि स्थानीय तहको नेतृत्वमा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा जोड दिने।
- पूर्ण सरसफाइ अभियानमा नगर तथा वडाहरुको नेतृत्वमा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा गरि सरसफाइको क्षेत्रमा कार्य गर्ने निकायहरु बीच समन्वय तथा सहकार्यमा सचेतनामुलक सहभागितात्मक अभियान संचालन गर्ने।
- प्रत्येक वडाहरुमा पुर्ण सरसफाइ सम्बन्धी कार्ययोजना निर्माण, सरसफाइ कोष स्थापना र सञ्चालन गर्ने,
- पुर्ण सरसफाइ सम्बन्धी कार्ययोजना निर्माण गरी सोको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि नगर स्तरमा पूर्ण सरसफाइ प्रवर्द्धन कोष स्थापना गरि परिचालन गर्ने र स्थानीय स्रोत साधनको पहिचान र परिचालन गर्ने,
- सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार जस्ता व्यवहार परिवर्तन सम्बन्धि क्रियाकलापहरु सञ्चालन गरी आम सरोकारवालाहरुको परिचालन गर्ने वातावरण सिर्जना नारी पूर्ण सरसफाइ प्रवर्द्धनको सामाजिक अभियान संचालनगर्ने।
- नगरपालिका क्षेत्रमा उत्सजीत तरल तथा ठोस फोहोर व्यवस्थापन, सार्वजनिक सौचालय निर्माण तथा ब्यवस्थापनमा सार्वजनिक नीजि साझेदारी पद्दति अपनाउने,
- तरल तथा ठोस फोहोरको घरायसी तहमा न्यून, कम तथा पुनः प्रयोगमा बिशेष जोड दिने र अनुगमन तथा प्रमाणिकरण संयन्त्रका लागि निर्देशिका तयार गरी सो बमोजिम गठन र परिचालन गर्ने
- सरससफाइका सामाग्रीहरुको ग्रामिण स्तरसम्म बजारीकरण गर्न निजि क्षेत्रको सहभागिता बढाउन जोड दिने तथा आवश्यक कार्यक्षेत्रहरुको पहिचान गरि कार्यन्वयन गर्ने।
- नगरक्षेत्रबाट निस्कने ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थानको लागि स्यानिटरी ल्याण्डफिल साइटको निर्माण गर्ने।
- उत्प्रेरित चेतना अभिवृद्धि, अनुगमन, मुल्याङ्कन गर्ने।

ग) क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१	आधारभूत सर्वेक्षण तथा तथ्यांक अद्यावधिक	पटक	४		१	१	१	१	न.पा.र वडा, साझेदार संस्था
२	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी सरोकारवालाहरुको क्षमता विकास	पटक	५	१	१	१	१	१	”
३	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी समुदाय स्तरमा सचेतना अभिबृद्धि	पटक	५	१	१	१	१	१	”
४	घरायसी शौचालय निर्माण तथा स्तरोन्नति / एक घर एक चर्पी निर्माण कार्यक्रम	घ.धु	३०००	६००	६००	६००	६००	६००	”
५	जुठेल्लो तथा चाङ्ग निर्माण कार्यक्रम	संस्था	६०		३०	३०			”
६	साबुन पानी सहित हातधुने निश्चित स्थान निर्माण र प्रयोग	संस्था	५०	१०	१०	१०	१०	१०	”
७	घर आँगनको सरसफाइ अभियान	वडा	११	११					”
८	स्वच्छता प्रवद्र्धन सम्बन्धी सचेतना	पटक	५	१	१	१	१	१	”
९	सुधारिएको चुल्हो निर्माण तथा मर्मत तालिम	पटक	३		१		१	१	”
१०	घरायसी फोहरमैलालाई स्रोतमा न्यूनीकरण, पुनः प्रयोग, प्रशोधन सम्बन्धि तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	”
११	पूर्ण सरसफाइ सुचकको प्रमाणिकरण	वडा	११					११	”

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१२	वातावरणीय सरसफाइका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१३	सार्वजनिक शौचालयको निर्माण, मर्मत सुधार तथा ब्यवस्थापन	वडा	११		३	३	३	२	”
१४	व्यवस्थित ढल व्यवस्थापन	स्थान	३		१		१	१	”
१५	ल्याण्डफिल साइटको व्यस्थापन	वटा	१	निरन्तर					”
१६	पूर्ण सरसफाइ प्रर्वद्धनका लागि होर्डिङ्ग बोर्ड, भित्ते लेखन सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सम्बन्धी सामग्रीहरु तयार कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१७	पालिका तथा वडाको पूर्ण सरसफाइ अनुगमन तथा प्रमाणीकरण	पटक	१०	२	२	२	२	२	”

घ) क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१	आधारभूत सर्वेक्षण तथा तथ्यांक अद्यावधिक	पटक	४	८००	०	२००	२००	२००	२००	प्रदेश संघ गै.स.स. नपा
२	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी सरोकारवालाहरुको क्षमता विकास	पटक	५	८००		२००	२००	२००	२००	”
३	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी समुदाय स्तरमा सचेतना अभिबृद्धि	पटक	५	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	”
४	घरायसी शौचालय निर्माण तथा स्तरोन्नति / एक घर एक चर्पी निर्माण कार्यक्रम	घ.धु	३०००	१५०००	३०००	३०००	३०००	३०००	३०००	”
५	जुठेल्लो तथा चाङ्ग निर्माण कार्यक्रम	संस्था	६०	६००	०	३००	३००	०	०	”
६	साबुन पानी सहित हातधुने निश्चित स्थान निर्माण र प्रयोग	संस्था	५०	७५०	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	”
७	घर आँगनको सरसफाइ अभियान	वडा	११	५००	१००	१००	१००	१००	१००	”
८	स्वच्छता प्रवद्र्धन सम्बन्धी सचेतना	पटक	५	५००	१००	१००	१००	१००	१००	”
९	सुधारिएको चुल्हो निर्माण तथा मर्मत तालिम	पटक	३	६००	०	२००	०	२००	२००	”

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१०	घरायसी फोहरमैलालाई स्रोतमा न्यूनीकरण, पुनः प्रयोग, प्रशोधन सम्बन्धि तालिम	पटक	५	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	”
११	पूर्ण सरसफाइ सुचकको प्रमाणिकरण	वडा	११	५५०	०	०	०	०	५५०	”
१२	वातावरणीय सरसफाइका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	५	५००	१००	१००	१००	१००	१००	”
१३	सार्वजनिक शौचालयको निर्माण, मर्मत सुधार तथा ब्यवस्थापन	वडा	११	७७००	०	२१००	२१००	२१००	१४००	”
१४	व्यवस्थित ढल व्यवस्थापन	स्थान	३	३०००	०	१०००	०	१०००	१०००	”
१५	ल्याण्डफिल साइटको व्यस्थापन	वटा	१	२६००	०	६५०	६५०	६५०	६५०	”
१६	पूर्ण सरसफाइ प्रवर्द्धनका लागि होर्डिङ्ग बोर्ड, भित्ते लेखन सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सम्बन्धी सामग्रीहरु तयार कार्यक्रम	पटक	५	१००	२०	२०	२०	२०	२०	”
१७	पालिका तथा वडाको पूर्ण सरसफाइ अनुगमन तथा प्रमाणीकरण	पटक	१०	१००	२०	२०	२०	२०	२०	
१	**कुल कार्यक्रम बजेट**			३५८५०	३८४०	८४९०	७२९०	८१९०	८०४०	
२	**प्रशासनिक बजेट (कुल कार्यक्रम बजेटको १०%)**			३५८५	३८४	८४९	७२९	८१९	८०४	
३	**प्रस्तावित कुल बजेट**			३९४३५	४२२४	९३३९	८०१९	९००९	८८४४	

ङ) क्षेत्रगत आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन

यस नगरपालिकाको खासस्व योजना अन्तर्गत सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रबर्द्धनको लागि निर्धारण गरेको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्नको लागि देहाय बमोजिमको आर्थिक स्रोतको प्रक्षेपण गरीएको छ

खासस्व योजनाका क्षेत्र	सहयोगी निकाय तथा संस्था
क्षेत्र : २: पूर्ण सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रबर्द्धन	नगरपालिका तथा वडाहरु, युनिसेफ नेपाल लगायत विकासका साझेदर, उद्योग बाणिज्य संघ लगायत सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरु सामुदायिक संस्थाहरु (टोल विकास समिति, नागरिक मञ्च), सहकारी, क्लबहरु, गुठी, धार्मिक मञ्चहरु/संस्थाहरु, पर्यटन व्यवसायीहरु, व्यवसायी संघ, निर्माण व्यवसायी संघ, अन्य (सांसद, मेयेर, कार्यक्रम विकास संस्था), संघिय र प्रदेश सरकारसंग सहकार्य

५.२. ३ : संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता

क) क्षेत्रगत योजना सोच तालिका

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	विद्यालयहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको सुनिश्चत भई समुचित प्रयोग तथा ब्यवस्थापन भएका तीन तारे नमुना विद्यालयहरुको विकास भएको हुनेछ।						
१.१	राष्ट्रिय मापदण्ड बमोजिम कावास सुविधा भएका तथा तिन तारे सुचक पुरा भएका नमु	प्रतिशत			५०	योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, बिद्यालय स्वमुल्याङ्कन प्रतिवेदन त	

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	नाविद्यालय					था अभिलेख	
१.२	दुई तारे सुचक पुरागरेका विद्यालय	प्रतिशत			८०	,,	
१.३	एक तारे सुचक पुरागरेका विद्यालय	प्रतिशत			१००	,,	
१.४	विद्यालयहरुमा सुरक्षित तथा	प्रतिशत			१००	,,	

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	नियमित खानेपानीको सेवा भएका विद्यालय						
१.५	शौचालयहरुको व्यवस्थित रुपमा प्रयोग भएका विद्यालय	प्रतिशत			१००	”	

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१.६	छात्र र छात्राका लागि अलग अलग सुधारीएका तथा सुचारु शौचालयको व्यवस्था भएका विद्यालय	प्रतिशत			१००	”	
१.७	अपाङ्ग	प्रति			७५	”	

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	तामैत्री शौचालय सुविधा भएका विद्यालय	शत					
१.८	सामुहिक हात धुने सुविधा (नियमित पानी तथा साबुनको ब्य	प्रतिशत			८५	,,	

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	वस्था) भएका विद्यालय						
१.९	खानेपानी तथा सरसफाइ ब्यवस्थापन सयन्त्र विकास (समिति गठन कार्ययोजना	प्रतिशत			१००	”	

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	र कोष स्थापना) भएका विद्यालय						
१.१	ठोस तथा फोहर संकलन तथा समुचित ब्यवस्थापन भएका विद्यालय	प्रतिशत			१००	"	
२	स्वास्थ्य संस्थाहरुमा प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको सुनिश्चत भई समुचित प्रयोग तथा ब्यवस्थापन भएको हुनेछ।						

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
२.१	सुरक्षित खानेपानीको नियमित आपूर्ती ब्यवस्था भएका	प्रतिशत			१००	स्वास्थ्य संस्था र नपाको खास स्व प्रतिवेदन	
२.२	प्रयोगकर्तामैत्री शौचालयको सुविधा भएका	संख्या			१००	”	

क्र. सं	**मापनका सूचकहरु**	**इकाई**	**२०७७/७८ वर्तमान अवस्था**	**२०७९/८१ मध्यम अवस्था**	**२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य**	**पुष्ट्याईका आधाररु**	**पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष**
	संस्था						
२.३	सावुनपानी सहितको हात धुने सुविधा भएका	प्रतिशत			१००	”	
३	स्वास्थ्य संथाहरुको फोहरको उचित रुपमा संकलन, निर्मुलिकरण तथा ब्यवस्थापन प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।						
३.१	संस्थाको फोहरको उचित संकलन, निर्मली	प्रतिशत			१००	”	

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	करण र ब्यवस्थापन गर्ने						
३.२	प्लासान्टा पिट भइ फोहर ब्यवस्थापन गर्ने स्वास्थ्य संस्था	प्रतिशत			१००	”	
३.३	फोहर जलाउन इन्सीनेटरको ब्यव	प्रतिशत			१००	”	

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	स्था भएका स्वास्थ्य संस्था						
३.४	संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता ब्यवस्थापन संयन्त्र भएका (फोकल ब्यक्ति,	प्रतिशत			१००	”	

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	कार्ययोजना, शाखा, आचारसंहिता आदि)						

ख) समष्टिगत रणनीतिहरु:

- विद्यालयको अगुवाईमा सेवा क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वाच्छता प्रवद्र्धन जस्ता पद्धती लागु गर्ने।
- विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सुरक्षित खानेपानी तथा सुधारीएको सरसफाइ सुबिधा निर्माण ब्यवस्थापनमा विशेष जोड दिई अनुदान र कार्यमुल्याङ्कनसंग जोडिने छ।
- विद्यालयको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था अनुगमन, सुधार तथा ब्यवस्थापन गर्ने तिन तारे अवधारणा अवलम्बन गर्ने।
- विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुको खानेपानी तथा सरसफाइ अवस्थाको नियमित अनुगमन गरि विशेष प्राथमिकताका साथ सुधारका कार्यहरु गर्ने।
- खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको अनुगमनका आधारमा प्रमाणिकरण गरि प्रोत्साहन गर्ने।
- सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सकरात्मक बानी विकासका बाल केन्द्रीत तथा अनुकरणिय प्रयासहरुको थालनी गर्ने।

ग) क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	लक्षित क्षेत्र तथा वर्ग	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
			एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१.	विद्यालय वास तर्फ									
१.१	विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि	विद्यालय	पटक	५	१	१	१	१	१	विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, न.पा, साझेदार संस्था

१.२	विद्यालय वास अवस्था सुधार सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	विद्यालय	पटक	१		१				”
१.३	प्रयोगकर्ता मैत्री (लैगिक, महिनावारी मैत्री, अपांगतामैत्री) शौचालय निर्माण, स्तरोन्नती, संचालन तथा व्यवस्थापन	विद्यालय	वटा	३८	६	८	८	८	८	”
१.४	वालवालिकामैत्री सुरक्षित खानेपानी सुबिधाको निर्माण/मर्मत सुधार, पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुबिधाको ब्यवस्थापन	विद्यालय	वटा	३८		९	९	९	११	”
१.५	सामूहीक हातधुने निश्चित स्थान निर्माण	विद्यालय	वटा	३८	१०	१०	१०	४	४	”
१.६	विद्यालय सरसफाइ कोष स्थापना, वृद्धि तथा सञ्चालन	विद्यालय	वटा	३८	६	८	८	८	८	”
१.७	विद्यालयमा सरसफाइ तथा स्वाच्छता सम्बन्धी ब्यवहारिक तालिम तथा कक्षा सञ्चालन	विद्यालय	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.८	पूर्ण सरसफाइ प्रवद्र्धनात्मक क्रियाकलापहरु सञ्चालन (र्‍याली, हाजिरी जवाफ, घरदैलो, गीत, नाच, नाटक)	सामुदायिक विद्यालय	पटक	१०	२	२	२	२	२	”
१.९	महिनावारी स्वाच्छता सम्बन्धी तालिम	विद्यालय	पटक	१०	२	२	२	२	२	”
१.१०	सरसफाइ आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन (फेलेक्स वा भित्तेलेखन सहित)	विद्यालय	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.११	विद्यालयहरुको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार तथा जोखिम नक्साङ्कन तयार	विद्यालय	वटा	१			१			”
१.१२	ठोस तथा फोहर संकलन तथा समुचित ब्यवस्थापन भएका विद्यालय	विद्यालय	वटा	३८	८	८	८	८	६	”
१.१३	विद्यालय अवलोकन	विद्यालय	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.१४	विद्यालय वास समिति, बाल क्लबको संस्थागत विकास	विद्यालय/बाल क्लब	वटा	१०	२	२	२	२	२	”
१.१५	विद्यालयको वास अवस्थाको नियमित अनुगमन तथा प्रमाणिकरण गर्ने	विद्यालय	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.१६	तारे सुचक पुरा गरेको नमुना विद्यालय घोषणा	विद्यालय	पटक	१०	२	२	२	२	२	”
२.	**स्वास्थ्य संस्था तर्फ**									
२.१	वस फिट (स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता) प्रवद्र्धन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि	व्यवस्थापन समिति, स्वास्थ्यकर्मी	पटक	५	१	१	१	१	१	पलिका, संघसंस्था, सहयोगी निकाय

२.२	स्वस्थ्य संस्थाको वास अवस्था सुधार सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	सेवाग्राही	वटा	१		१				”
२.३	स्वस्थ्य संस्थाको प्रयोगकर्ता मैत्री (लैगिक, महिनावारी मैत्री, अपांगतामैत्री) शौचालय निर्माण, स्तरोन्नती, संचालन तथा व्यवस्थापन	सेवाग्राही	वटा	१०		३	३	२	२	”
२.४	स्वास्थ्य संस्थाहरुको सुरक्षित खानेपानी सुबिधाको निर्माण/मर्मत सुधार, पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुबिधाको ब्यवस्थापन	कर्मचारी, सेवाग्राही	पटक	५	१	१	१	१	१	”
२.५	स्वास्थ्य संस्थाको मुख्य स्थानहरुमा हातधुने स्थान निर्माण/मर्मत सुधार	सेवाग्राही	वटा	१०		३	३	३	१	”
२.६	सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सचेतना अभियान (बालबालिबाका आमाहरुलाई लक्षित गरि)	सुनौला अजार दिनका आमा	पटक	५	१	१	१	१	१	”
२.७	सरसफाइ आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन (फेलेक्स वा भित्तेलेखन सहित)	कर्मचारी, सेवाग्राही	पटक	१०	२	२	२	२	२	”
२.८	स्वास्थ्य संस्थाको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार तथा जोखिम नक्साङ्कन तयार	व्यवस्थापन समिति	पटक	१		१				”
२.९	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलन तथा समुचित ब्यवस्थापन	स्वास्थ्यकर्मी, अन्य कर्मचारी	पटक	१०		३	३	२	२	”
२.१०	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलका लागि इन्सीनेटर, पिटहरुको मर्मत सुधार	समिति	संस्था	१०			२	५	३	”
२.११	वास अवस्थाको नियमित अनुगमन तथा प्रमाणिकरण गर्ने	नगर पालिका	पटक	५	१	१	१	१	१	”

घ) क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१	**विद्यालय वास तर्फ**									
१.१	विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि	पटक	५	५०००	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	प्रदेश संघ गै.स.स.नपा
१.२	विद्यालय वास अवस्था सुधार सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	पटक	१	४००	०	४००	०	०	०	”
१.३	प्रयोगकर्ता मैत्री (लैगिक, महिनावारी मैत्री, अपांगतामैत्री) शौचालय निर्माण, स्तरोन्नती, संचालन तथा व्यवस्थापन	वटा	३८	२१०००	४२००	४२००	४२००	४२००	४२००	”

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१.४	वालवालिकामैत्री सुरक्षित खानेपानी सुबिधाको निर्माण/मर्मत सुधार, पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुबिधाको ब्यवस्थापन	वटा	३८	१९०००	०	४५००	४५००	४५००	५५००	”
१.५	सामूहीक हातधुने निश्चित स्थान निर्माण	वटा	३८	३८०	१००	१००	१००	४०	४०	”
१.६	विद्यालय सरसफाइ कोष स्थापना, वृद्धि तथा सञ्चालन	वटा	३८	१९०००	३०००	४०००	४०००	४०००	४०००	”
१.७	विद्यालयमा सरसफाइ तथा स्वाच्छता सम्बन्धी ब्यवहारिक तालिम तथा कक्षा सञ्चालन	पटक	५	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	”
१.८	पूर्ण सरसफाइ प्रवद्र्धनात्मक क्रियाकलापहरु सञ्चालन (र्याली, हाजिरी जवाफ, घरदैलो, गीत, नाच, नाटक ई.)	पटक	१०	३०००	६००	६००	६००	६००	६००	”
१.९	महिनावारी स्वाच्छता सम्बन्धी तालिम	पटक	१०	२०००	४००	४००	४००	४००	४००	”
१.१	सरसफाइ आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन (फेलेक्स वा भित्तेलेखन सहित)	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	”
१.११	विद्यालयहरुको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार तथा जोखिम नक्साङ्कन तयार	वटा	१	५००	०	०	५००	०	०	”
१.१२	ठोस तथा फोहर संकलन तथा समुचित ब्यवस्थापन भएका विद्यालय	वटा	३८	७६०	१६०	१६०	१६०	१६०	१२०	”
१.१३	विद्यालय अवलोकन	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	”
१.१४	विद्यालय वास समिति, बाल क्लबको संस्थागत विकास	वटा	१०	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	”
१.१५	विद्यालयको वास अवस्थाको नियमित अनुगमन तथा प्रमाणिकरण गर्ने	पटक	५	५००	१००	१००	१००	१००	१००	”
१.१६	तारे सुचक पुरा गरेको नमुना विद्यालय घोषणा	पटक	१०	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	”
२	**स्वास्थ्य संस्था तर्फ**									
२.१	वस फिट (स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता) प्रवद्र्धन सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	”
२.२	स्वस्थ्य संस्थाको वास अवस्था सुधार सम्बन्धी कार्य योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	वटा	१	२५०	०	२५०	०	०	०	”

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
२.३	स्वस्थ्य संस्थाको प्रयोगकर्ता मैत्री (लैगिक, महिनावारी मैत्री, अपांगतामैत्री) शौचालय निर्माण, स्तरोन्नती, संचालन तथा व्यवस्थापन	वटा	१०	१२००	०	३६०	३६०	२४०	२४०	,,
२.४	स्वास्थ्य संस्थाहरुको सुरक्षित खानेपानी सुबिधाको निर्माण/मर्मत सुधार, पानी भण्डारण तथा शुद्धिकरण सुबिधाको ब्यवस्थापन	पटक	५	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	,,
२.५	स्वास्थ्य संस्थाको मुख्य स्थानहरुमा हातधुने स्थान निर्माण/मर्मत सुधार	वटा	१०	२००	०	६०	६०	६०	२०	,,
२.६	सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सचेतना अभियान (बालबालिबाका आमाहरुलाई लक्षित गरि)	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	,,
२.७	सरसफाइ आचारसंहिता निर्माण तथा कार्यान्वयन (फेलेक्स वा भित्तेलेखन सहित)	पटक	१०	२००	४०	४०	४०	४०	४०	,,
२.८	स्वास्थ्य संस्थाको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार तथा जोखिम नक्साङ्कन तयार	पटक	१	१००	०	१००	०	०	०	,,
२.९	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलन तथा समुचित ब्यवस्थापन	पटक	१०	५००	०	१५०	१५०	१००	१००	,,
२.१	स्वास्थ्य संस्थाको फोहर संकलका लागि इन्सीनेटर, पिटहरुको मर्मत सुधार	संस्था	१०	१०००	०	०	२००	५००	३००	,,
२.११	वास अवस्थाको नियमित अनुगमन तथा प्रमाणिकरण गर्ने	पटक	५	२००	४०	४०	४०	४०	४०	,,
१	**कुल कार्यक्रम बजेट**			८२१९०	११०४०	१७८६०	१७८१०	१७३८०	१८१००	
२	**प्रशासनिक बजेट (कुल कार्यक्रम बजेटको १०%**			८२१९	११०४	१७८६	१७८१	१७३८	१८१०	
३	**प्रस्तावित कुल बजेट**			९०४०९	१२१४४	१९६४६	१९५९१	१९११८	१९९१०	

ङ) क्षेत्रगत आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन

यस नगरपालिकाको खासस्व योजना अन्तर्गत संस्थागत (विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था) को खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रबर्द्धन गर्न निर्धारण गरेको लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्नको लागि देहाय बमोजिमको आर्थिक स्रोतको प्रक्षेपण गरीएको छ

खासस्व योजनाका क्षेत्र	सहयोगी निकाय तथा संस्था
क्षेत्र : ३ : संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता	नगरपालिका, स्वास्थ्य सेवा कार्यालय,युनिसेफ नेपाल लगायत विकासका साझेदर, संस्थागत सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरु

५.२. ४ : जलवायु परिवर्तन, असर न्यूनीकरण र खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा

क) क्षेत्रगत योजना सोच तालिका

	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
१	पानीका मूलहरुको संरक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कनद्वारा भौतिक निर्माणलाई व्यवस्थित गर्दै जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण गर्नुको साथै विपदमा प्रभावकारी खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाका लागि ब्यवस्थापन गर्ने ।						
१.१	मुहान तथा जलाधार संरक्षण गरिएको संख्या	संख्या	१	१५	३०	योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, अध्ययन प्रतिवेदन तथा अभिलेख, खासस्व प्रतिवेदन, NWASH तथांक	
१.२	मूहान संरक्षण तथा पुर्नभरण गरीएका खापा आयोजना	प्रतिशत	०	२	३	"	
१.३	DRR/CCA लाई सबै तहमा समावेस गरी निर्माण तथा मर्मत गरीएका खापा आयोजना	प्रतिशत	०	१५	२५	"	
१.४	आपतकालीन खानेपानी र सरसफाइ सम्बन्धी योजना निर्माण भई पूर्व तयारी संयन्त्र भएका नगरपालिका तथा वडा संख्या	प्रतिशत	०	७.५	१५	"	

ख) समष्टिगत रणनीतिहरु:

- वडास्तरको विपद जोखिम न्यूनिकरण समितिको गठन गरी सकृय गर्ने ।
- स्थानीय विपद तथा जलवायु प्रतिरक्षा योजना (LDCRP), र स्थानीय अनुकुलन योजना (LAPAs) को विकास तथा कार्यान्वयनमा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमालाई मुल प्रवाहमा ल्याई आवश्यक क्रियाकलाप संचालन गर्ने ।
- खानेपानीका श्रोतहरुको नक्साङ्कन गरि श्रोतहरु संरक्षण र पुर्नभरणमा बिशेष जोड दिइनेछ भने खानेपानी क्षेत्रको बहुउपयोग योजना बनाई सोहि अनुसारका कार्यक्रम तथा योजनाहरुलाई प्राथमिकता दिने ।
- विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा विश्लेषण र अभ्यासका माध्यमले "वास"का मजबुत भौतिक संरचनाहरूको वृद्धि एबम कमजोर संरचनाको पुन: स्थापना गरी समुदायको विपद प्रतिरोधि क्षमता वृद्धि गरिने छ ।
- खानेपानीको बहुउपयोग योजना बनाई सोहि अनुसारका कार्यक्रम तथा योजनालाई प्राथामिकता दिने ।
- सम्भावित विपदहरुलाई सामाना गर्न विपद् पूर्व तयारी योजना निर्माण गर्नका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्लष्टर गठन र परिचालन गरिने छ र आवश्यकता अनुसारको क्षमता विकास, सामाग्रीको मौज्दात र विपद कोषको स्थापना गरिने छ ।
- जलवायु परिवर्तन र जोखीम न्यूनीकरण बारेमा प्रचार प्रसारका साथै वृक्षारोपण र वनजंगलको संरक्षणमा जोड दिने ।
- खानेपानी आयोजनाहरुको निर्माण गर्दा जोखीमको न्यून प्रभाव हुने गरी वातावरणमैत्री बनाउने ।
- खा पा उपभोत्ताको खातामा २% कोषमा कट्टि गर्ने ।

ग) क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१.१	जलवायु परिवर्तनका असर तथा सोको न्यूनीकरण सम्बन्धि खानेपानी उ.स. लाई तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	न.पा, साझेदार संस्था
१.२	न.पा स्तरीय जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्ययोजना तर्जुमा (खानेपानी योजना)	पटक	१		१				"

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१.३	जलवायु परिवर्तन, विपद् ब्यवस्थापन र पानीको समुचित प्रयोग तथा ब्यवस्थापनमा चेतना अभिवृद्धि	पटक	४		१	१	१	१	”
१.४	खानेपानी योजनाको मुहान क्षेत्रमा बृक्षारोपण तथा वन संरक्षण गने	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.५	जलाधार क्षेत्रहरूको संरक्षण र प्रवर्धन गर्दै उच्च क्षेत्रहरूमा पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण गर्ने	वटा	३		१		१	१	”
१.६	मुलखोला, नालाहरू नियन्त्रणका लागि जैविक बाँधहरू निर्माण गर्न प्रश्रय दिने	ठाउँ स्थान	२५	५	५	५	५	५	”
१.७	विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्य योजना निर्माण अध्यावधिक	पटक	१					१	”
१.८	नगरंपालिका तथा वडा स्तरमा जोखिमको नक्सांकन गर्ने अध्यावधिक	पटक	१					१	”
१.९	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी सामाग्रीको मौजाद गर्ने (पियूष, वाटरगार्ड जस्ता क्लोरिनेसन गर्ने औषधि, खानेपानी र सरसफाइ सामाग्री)	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.१०	सहजकर्ता/स्वयंसेवकहरूलाई तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.११	नगरपालिकामा विपद् जोखिम जगेडा कोष व्यवस्थापन गर्ने	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.१२	आपतकाल र महामारी संग जुझ्न सामुदायिक स्तरमा विपद व्यवस्थापन समिति गठन तथा परिचालन	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.१३	सूचना व्यवस्थापन ब्यवस्थित गर्ने	पटक	५	१	१	१	१	१	”

घ) क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१.१	जलवायु परिवर्तनका असर तथा सोको न्यूनीकरण सम्बन्धि खानेपानी उ.स. लाई तालिम	पटक	५	१२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	प्रदेश संघ गै.स.स. नपा
१.२	जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्ययोजना तर्जुमा (खानेपानी योजना)	पटक	१	४५०	०	४५०	०	०	०	”
१.३	जलवायु परिवर्तन, विपद् ब्यवस्थापन र पानीको समुचित प्रयोग तथा ब्यवस्थापनमा चेतना अभिवृद्धि	पटक	४	१२००	०	३००	३००	३००	३००	”

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१.४	खानेपानी योजनाको मुहान क्षेत्रमा बृक्षारोपण तथा वन संरक्षण गने	पटक	५	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	”
१.५	जलाधार क्षेत्रहरूको संरक्षण र प्रवर्धन गर्दै उच्च क्षेत्रहरूमा पानी पुनर्भरण पोखरीहरू निर्माण गर्ने	वटा	३	१५००	०	५००	०	५००	५००	”
१.६	मुलखोला, नालाहरू नियन्त्रणका लागि जैविक बाँधहरू निर्माण गर्न प्रश्रय दिने	स्थान	२५	७५००	१५००	१५००	१५००	१५००	१५००	”
१.७	विपद् पूर्व तयारी तथा प्रर्तिकार्य सम्बन्धी कार्य योजना निर्माण अध्यावधिक	पटक	१	४००	०	०	०	०	४००	”
१.८	नगरंपालिका तथा वडा स्तरमा जोखिमको नक्सांकन गर्ने	पटक	१	४००	०	०	०	०	४००	”
१.९	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी सामाग्रीको मौजाद गर्ने (पियूष, वाटरगार्ड जस्ता क्लोरिनेसन गर्ने औषधि, खानेपानी र सरसफाइ सामाग्री)	पटक	५	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	”
१.१	सहजकर्ता /स्वयंसेवकहरूलाई तालिम	पटक	५	१५००	३००	३००	३००	३००	३००	”
१.११	नगरपालिकामा विपद् जोखिम जगेडा कोष व्यवस्थापन गर्ने	पटक	५	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	”
१.१२	आपतकाल र महामारी संग जुझ्न सामुदायिक स्तरमा विपद व्यवस्थापन समिति गठन तथा परिचालन	पटक	५	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	”
१.१३	सूचना व्यवस्थापन / ब्यवस्थित गर्ने।	पटक	५	१००	२०	२०	२०	२०	२०	”
१	कुल कार्यक्रम बजेट			२०३००	३२७०	४५२०	३५७०	४०७०	४८७०	
२	प्रशासनिक बजेट (कुल कार्यक्रम बजेटको १०%)			२०३०	३२७	४५२	३५७	४०७	४८७	
३	प्रस्तावित कुल बजेट			२२३३०	३५९७	४९७२	३९२७	४४७७	५३५७	

ङ) क्षेत्रगत आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन

यस नगरपालिकाको खासस्व योजना अन्तर्गत जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण बाट आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा निर्धारण गर्न तय: गरिएका लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न देहाय बमोजिमको आर्थिक स्रोतको प्रक्षेपण गरीएको छ

खासस्व योजनाका क्षेत्र	सहयोगी निकाय तथा संस्था
क्षेत्र : ४ : जलवायु परिवर्तन, असर न्यूनीकरण र खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा	नगरपालिका, खानेपानी,सिचाई तथा उर्जा विकास कार्यालय, जिल्ला वन डिभिजन कार्यालय जलवायु परिवर्तन कार्यक्रम, युनिसेफ नेपाल लगायत विकासका साझेदर, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरु, सामुदायिक वन समुह, खा पा उपभोत्ता समुह

५.२. ५ : संस्थागत तथा क्षमता विकास

क) क्षेत्रगत योजना सोच तालिका

क्र.सं	मापनका सूचकहरु	इकाई	२०७७/७८ वर्तमान अवस्था	२०७९/८१ मध्यम अवस्था	२०८१/८२ पाँचौं वर्षको लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरु	पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्ष
	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवालाई प्रभाबकारी र दिगो गर्न नगरपालिका र वडास्तरीय सबै कार्यालय तथा संस्थाहरुमा प्रयोगकर्ता मैत्री खानेपानी तथा सरसफाइको पहुँच भएको हुनेछ।						
१	पाइप प्रणालीबाट खानेपानीको नियमित आपूर्ती ब्यवस्था भएका	प्रतिशत	३३.३३	६६.६५	१००	योजनाको अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन, स्वमुल्याङ्कन प्रतिवेदन तथा अभिलेख	पहिरोको जोखिम, हिउँदे याममा हिउजम्ने जोखिम
२	प्रयोगकर्ता शौचालयको सुविधा भएका कार्यालय तथा संस्था	प्रतिशत	७३.३३	८५	१००	”	भौतिक संरचना नयाँ निर्माण हुनु
३	साबुन पानी सहितको हात धुने ब्यवस्था भएका	प्रतिशत	४२.८६	७१.५	१००	”	सहियोजना निर्माण नहुनाले भैतिक संरचना त्यो खालको नहुनु र सरसफाई चेतना अभिवृद्धिको कमि हुनु
४	ठोस तथा तरल फोहरको उचित संकलन तथा ब्यवस्थापन भएका कार्यालय तथा संस्था	प्रतिशत	७.१४	५३.५	१००	”	संस्थाको योजनामा ध्यान कम हुदा योजनाको कमि
५	अपाङ्गता वा विशेष सहयोग चाहिने ब्यक्तिहरुलाई पानीको सहच पहुँच	प्रतिशत	४६.६७	७३.५	१००	”	अपाङ्ग मैत्री, बालमैत्री धारा, अपाङ्गता मैत्री रुमको व्यवस्थापन तथा कसैको ध्यान नजानु
६	पानीको सुद्धीकरण गरी प्रयोग गर्ने कार्यालय तथा संस्थाहरु	प्रतिशत	३३.३३	६६.५	१००	”	कार्यालयमा निति तथा चेतनाको कमी

ख) समष्टिगत रणनीतिहरु:

- खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा संस्थागत विकास र सुशासन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा सरकारी निकाय, गैर सरकारी संस्था र सामुदायिक संस्था मञ्चबाट एकीकृत बार्षिक कार्ययोजना तयार गरी सो अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- स्थानीय निकाय तथा सार्वजनिक सेवा प्रदायक निकायका पदाधिकारी, प्राविधिक तथा अन्य कर्मचारीको क्षमता र कार्य व्यवहारमा सुधार गर्ने।
- यस क्षेत्रको दिगोपना कायम गर्न स्थानीय स्तरमा दक्ष जनशक्ति विकास तथा परिचालनमा जोड दिने।
- नगर तथा वडा समन्वय समितिहरुको क्षमता विकास योजना बनाई समन्वायात्मक रुपमा संचालन गर्ने ।स्थानीय खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा विकास निर्माणका आयोजना तथा कार्यहरुमा स्थानीय स्रोत तथा साधनको अधिकतम प्रयोग तथा परिचालनको लागि प्रयास गर्ने।
- नगर तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्न नगर खानेपानी तथा सरसफाइ समन्वय शाखाले पुर्ण भुमिका निर्वाह गर्ने र वडा तहमा समन्वय समिति निर्माण गरि आवश्यक भुमिका निर्वाह गर्ने।

- सरसफाइ प्रर्वधन कोषको ब्यवस्था र सञ्चालनगर्ने तथा सरसफाइ आचारसंहिताको निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने
- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको योजना तर्जुमा तथा यसको कार्यान्वयनमा स्थानीय निकायहरुको नेतृत्वमा संचालन गर्ने ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा प्रबर्द्धनमा संस्थागत तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी निर्णय प्रक्रिया समावेशी र सहभागितामूलक बनाउने र सेवाको पहुँचमा फरक क्षमता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई विशेष प्राथमिकता दिने ।
- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा एकरुपता कायम गर्दै क्षेत्रगत समन्वय तथा सहकार्यलाई विशेष जोड दिने ।
- स्थानीय तहहरुको योजना अनुसार सहयोगी संस्थाहरुले स्थानीय निकायहरुसंग समझदारी गरेर मात्र कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा क्षेत्रमा सामुदायिक सशक्तिकरण तथा सामाजिक परिचालन कार्यक्रम विस्तार गरी कार्यक्रमलाई अझ प्रभावकारी बनाउने र कार्यक्रमहरुको नतिजा तथा प्रभावकारिताको अनुगमन गर्ने ।

ग) क्षेत्रगत कार्ययोजना तालिका:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		कार्य योजना (वर्ष)					जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण	१	२	३	४	५	
१	संस्थागत तथा क्षमता विकास								
१.१	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कोष निर्माण	वडा	११		११				न.पा, सम्बन्धित शाखा, साझेदार संस्था
१.२	पालिका / वडा स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको गठन	वडा	१२	१२					”
१.३	क्षेत्रगत अनुगमन तथा मुल्यांकन	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.४	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी स्थानीय स्तरका समन्वय समिति, सरोकारवाला र संजालहरुको क्षमता विकास तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.५	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा प्रदायक निकायका पदाधिकारी, प्राविधिक तथा अन्य कर्मचारीको क्षमता तालिम	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.६	स्थानीय सञ्जालहरुको पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम ((स्वास्थ्य, शिक्षा, सामाजिक परिचालन)	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.७	पालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिहरुको कार्य योजना निर्माण	पटक	१		१				”
१.८	खनेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको संयुक्त अनुगमन	पटक	५	१	१	१	१	१	”
१.९	वडा तथा नगर स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति तथा पूर्ण सरसफाई सम्बन्धि सुचक पुरा गर्न कार्यक्रम	पटक	५	१	१	१	१	१	”

घ) क्षेत्रगत कार्ययोजना अनुसार वित्तीय श्रोत विश्लेषण:

क्र स	क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम	५ बर्षको लक्ष्य		बजेट रु. हजारमा	कार्यान्वयन वर्ष (आ.व.)					बजेटको श्रोत/ जिम्मेवारी
		एकाई	परिमाण		१	२	३	४	५	
१	संस्थागत तथा क्षमता विकास									
१.१	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कोष निर्माण	वडा	११	२२००	०	२२००	०	०	०	प्रदेश संघ स्थानीय तह, अन्य संघ संस्था
१.२	पालिका / वडा स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको गठन	वडा	१२	६०	६०	०	०	०	०	,,
१.३	क्षेत्रगत अनुगमन तथा मुल्यांकन	पटक	५	५०	१०	१०	१०	१०	१०	,,
१.४	पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी स्थानीय स्तरका समन्वय समिति, सरोकारवाला र संजालहरुको क्षमता विकास तालिम	पटक	५	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	,,
१.५	खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा प्रदायक निकायका पदाधिकारी, प्राविधिक तथा अन्य कर्मचारीको क्षमता तालिम	पटक	५	१२००	२४०	२४०	२४०	२४०	२४०	,,
१.६	स्थानीय सञ्जालहरुको पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिम ((स्वास्थ्य, शिक्षा, सामाजिक परिचालन)	पटक	५	१०००	२००	२००	२००	२००	२००	,,
१.७	पालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिहरुको कार्य योजना निर्माण	पटक	१	५०००	०	४००	०	०	०	,,
१.८	खनेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको संयुक्त अनुगमन	पटक	५	२५०	५०	५०	५०	५०	५०	,,
१.९	वडा तथा नगर स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति तथा पूर्ण सरसफाई सम्बन्धि सुचक पुरा गर्न कार्यक्रम	पटक	५	२५००	५००	५००	५००	५००	५००	,,
१	कुल कार्यक्रम बजेट			१३२६०	१२६०	३८००	१२००	१२००	१२००	
२	प्रशासनिक बजेट (कुल कार्यक्रम बजेटको १०%)			१३२६	१२६	३८०	१२०	१२०	१२०	
३	प्रस्तावित कुल बजेट			१४५८६	१३८६	४१८०	१३२०	१३२०	१३२०	

ङ) क्षेत्रगत आर्थिक स्रोत साधनको व्यवस्थापन

यस नगरपालिकाको खासस्व योजना अन्तर्गत संस्थागत सुदृढीकरण तथा क्षमता विकासको लागि तय: गरिएका लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न देहाय बमोजिमको आर्थिक स्रोतको प्रक्षेपण गरीएको छ

खासस्व योजनाका क्षेत्र	सहयोगी निकाय तथा संस्था
क्षेत्र : ५ : संस्थागत तथा क्षमता विकास	नगरपालिका, युनिसेफ नेपाल लगायत विकासका साझेदर, संस्थागत सुदृढीकरण तथा क्षमता विकास क्षेत्रमा कार्य गरिरहेका गैरसरकारी संघ संस्थाहरु

परिच्छेद–६
संस्थागत संरचना, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन बिधि

६.१ पालिकाको संगठन र खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन संयन्त्रको पहिचान तथा विश्लेषण

स्थानिय तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी क्रियाकलाप संचालन गर्दा सबै सरकारी तथा गैर सरकारी संघ सस्था र सरोकारवालाहरूले नगरपालिकास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका रणनीति र मान्यताहरूलाई अवलम्वन गर्नु पर्ने हुन्छ। नगरबासीलाई आधारभूत स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा प्रदान गर्नु प्रमुख जिम्मेवारी रहेको र सोको ब्यवस्थापनमा स्पष्ट कानुनी ब्यवस्था गरी कार्यसम्पादन गर्न वाञ्छनीय भएकोले नेपालको संविधानको धारा २२१ को अनुसूची ८ को सूची नं. ९ र १० को अधिकारहरुलाई र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ उपदफा २ को (झ) मा भएको व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्न सोही ऐनको दफा १०२ वमोजिम नगरपालिकाको नगरसभाले स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा स्वच्छता ऐन तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ। नगरपालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिले नगरपालिकामा संचालित कुनै पनि खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताका कार्यक्रम नेपाल सरकारको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता नीति, नियम र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुरुप संचालन गर्ने सुनिश्चितता एवं सहजीकरण गर्नु पर्दछ। अत: नगरपालिकाको संगठन र खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमन संयन्त्रको संरचना नेपाल सरकारले खासस्व क्षेत्रमा कार्यक्रम योजना बनाउन, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्नका लागि तयारीको निम्न संरचना अनुसार स्थापना गर्न सकिनछ।

"खासस्व" सेवाहरुको लागि संघीय संरचनामा बिभिन्न तहको भूमीका र जिम्मेवारी

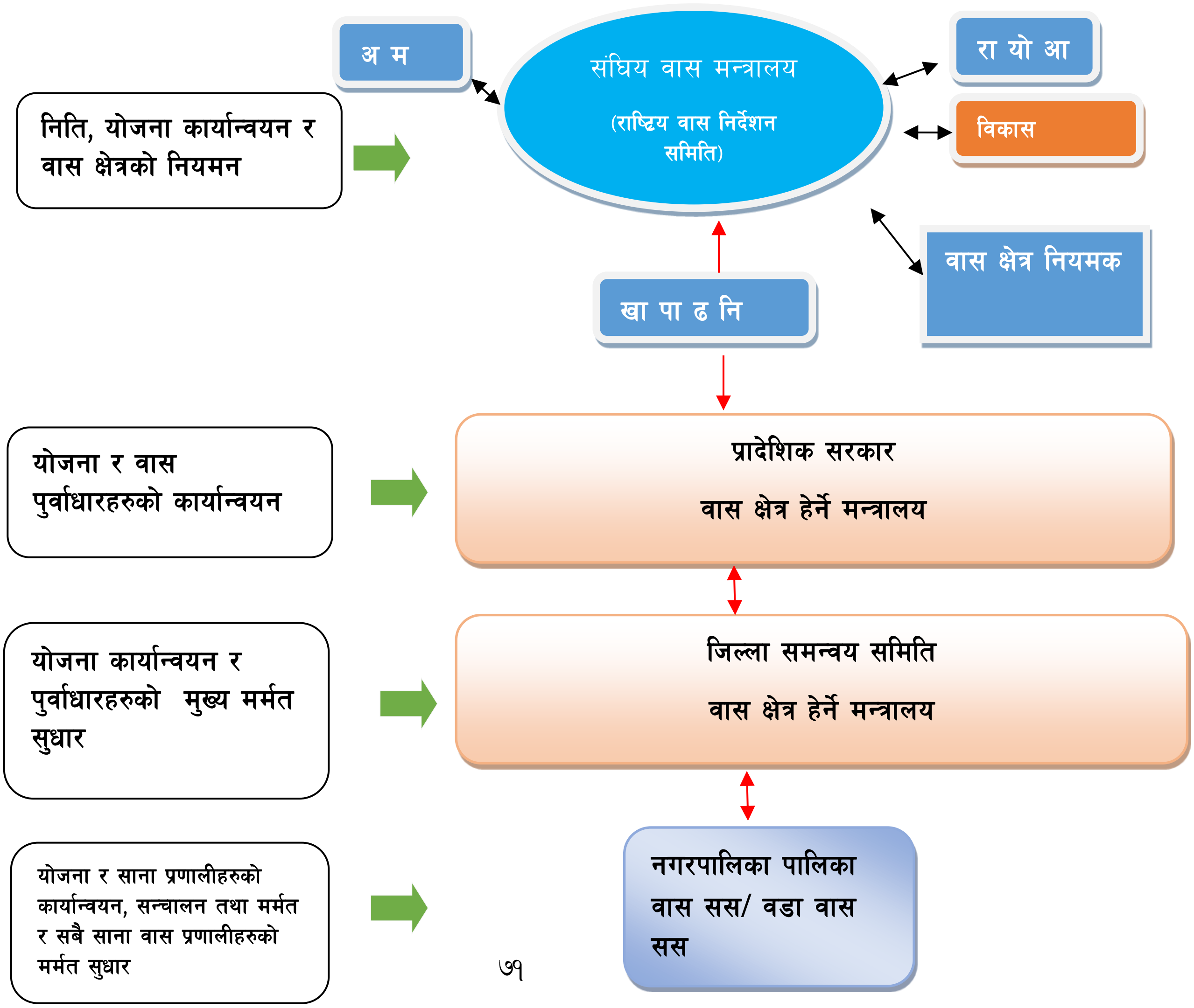

६.२ खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमनका लागि आवस्यक मानव श्रोतको व्यवस्था

खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको दिगो तथा समुचित विकास लक्ष्य हासिल गर्न नियमित अनुगमन र गुणस्तरको प्रमाणीकरण अपरिहार्य अंगका रुपमा रहेको हुन्छ। तसर्थ पूर्र्ण सरसफाइका क्षेत्रमा आधारभूत तथा विस्तारित सूचकहरुका साथै यस रणनीतिक योजनाका विभिन्न विषय क्षेत्रमा निर्धारित सूचकहरु समेतलाई समेटेर एक एकीकृत चेकलिष्ट तयार गरी सो को आधारमा सहभागितात्मक अनुगमन पद्धति अगाडि बढाइनेछ। समग्रमा देहाय बमोजिमको अनुगमन सन्यंत्र तथा पद्धतिको आधारमा अनुगमनको कार्यलाई अनिवार्य तथा नियमित गराईनेछ। तपसिलमा उल्लेखित कार्यविधी र प्रमाणीकरण प्रकृया अपनाइ पूर्ण सरसफाइ क्षेत्र घोषणा गरीने छ। सफा र स्वच्छ समुदाय तथा नगरको अवस्थालाई कायम गर्दै कुनै पनि वडा, नगरपालिका क्षेत्रमा पूर्ण सरसफाइका सूचकहरु पूरा भएको अवस्थामा उक्त क्षेत्रलाई पूर्ण सरसफाइयुक्त क्षेत्र घोषणा गर्न सकिनेछ। यसरी कुनै पनि क्षेत्रलाई पूर्ण सरसफाइयुक्त क्षेत्र घोषणा गर्न निम्न प्रकृया अवलम्बन गर्नु पर्ने छ।

६.३ अनुगमन योजना

मापनयोग्य सूचकको आधारमा नतिजामुलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणली सुदृढ गरी खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रको विकास कार्यक्रमआयोजनाहरुको निर्धारित लक्ष्य हासिल भए-नभएको अवस्थाको चित्रण गर्न एक राम्रो राम्रो अनुगमन प्रिक्रियाको खाचो पर्दछ। यो योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रयोजनका लागि विद्यमान कानुनी व्यवस्था तथा प्रचलनका आधारमा देहायका संरचना प्रस्ताव गरिएको छ।

- सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिको निर्माण
- सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन उपसमितिको निर्माण
- संयुक्त अनुगमन समितिको निर्माण
- विषयगत समितिको निर्माण

अनुगमन प्रक्रिया: पटके तथा नियमित अनुगमन, नागरिक अनुगमन, नतिजामा आधारित अनुगमन ढाँचा अनुसार वार्षिक समीक्षा, मध्यावधि मूल्यांकन, अन्तिम मूल्यांकन र नतिजामा आधारित अनुगमन– मूल्यांकन कार्यान्वयन अवधारणा, यी विभिन्न तह तथा समयमा गरिने अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रयाक्रिया हुन।

६.३.१ नतिजामा आधारित अनुगमन ढाँचा अनुसार वार्षिक समीक्षा

विद्यमान सन्दर्भमा अनुगमन पद्धतिको प्रभावकारिताका लागि मूलतः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्रहरुलाई सक्रिय तुल्याउने तथा उपरोक्त संयन्त्रहरुलाई काम गर्न उपयुक्त वातावरणको तयारी गर्नु आवश्यक हुन आउँछ। व्यवस्थित, भरपर्दो तथा अद्यावधिक तथ्याङ्क र यसको विश्लेषणले मात्र योजनामा तोकिएका उद्देश्य हासिल गर्नेतर्फ उन्मुख भए-नभएको सुनिश्चित गर्न सकिने भएकाले यस योजना अन्तर्गत विद्यमान संरचनाहरुलाई सक्रिय तुल्याउने तथा योजना कार्यान्वयन लक्ष्यअनुरुप एवं कार्यान्वयन योजना मुताविक भए नभएको एवं योजनाको निर्दिष्ट लक्ष्य हासिल भए नभएको मापन गरिनेछ।

यसका लागि सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति तथा उपसमितिलाई सक्रिय बनाउन आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ। साथै, हरेक विषयगत योजनासँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको नियमित संकलन, अद्यावधिक तथा विश्लेषण गरी प्रस्तावित आयोजनाहरुबाट योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य, उद्देश्य हासिल गर्ने दिशामा के कस्तो प्रगति भइरहेको हो निचोडमा पुगिनेछ। प्राप्त निचोडको आधारमा जिम्मेवार निकायलाई सचेत वा प्रोत्साहित गर्ने व्यवस्था गरिनेछ।

यसका साथै विषयगत समिति, सरोकारवाला तथा कार्यान्वयन निकायले समेत पटके, चौमासिक र वार्षिक रुपमा अनुगमन गर्नेछ भने योजनाको मद्यावधि र अन्तमा तेस्रो पक्षीय अनुगमनको व्यवस्था हुनेछ। साथै, यस योजनाका सूचकहरुमा आधारित रही वार्षिक योजना समीक्षा गर्ने पद्धतिको पालना गरिनेछ। मद्यावधी र अन्तिम मूल्यांकन योजना कुन दिशामा गइरहेकोछ र सहि दिशा दिन के गर्न आवश्यक छ भन्ने सुझाव दिनेछ।

विभिन्न तह तथा समयमा गरिने अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र सो को अपेक्षित उपलब्धी देहायअनुसार हुनेछः

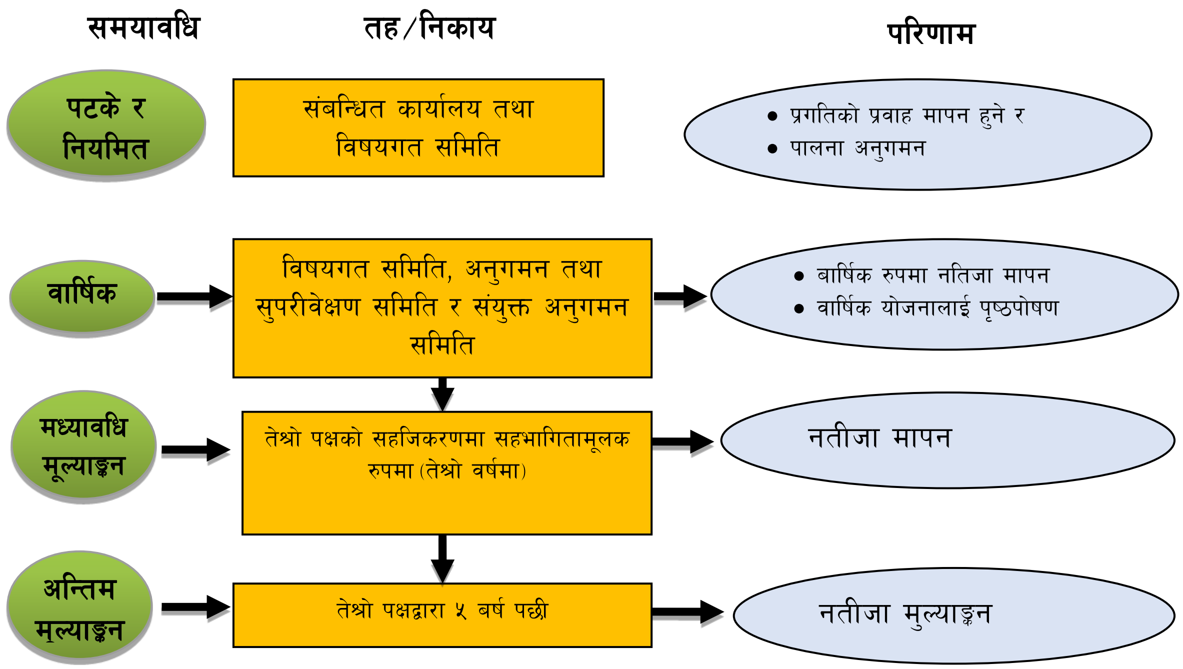

६.३.२.अनुगमनको विधी

यस योजनालाई निम्नानुसार अनुगमन तथा मूल्यांकन निम्मनुसरको तहगत विधिबाट गरिनेछः

(क) नगर अनुगमन समितिः नगरपालिकाममा सक्रिय जिविस अनुगमन समितिले वार्षिक योजनाको लागि पृष्ठपोषण गर्ने हेतुले वार्षिक अनुगमन गर्नेछ।

(ख) संयुक्त वहुसरोकारवाला अनुगमन समितिःसंयुक्त वहुसरोकारवाला अनुगमन समिति बनाउने र उक्त समितिले वार्षिक रुपमा अनुगमन गर्नेछ।

(ग) वार्षिक समीक्षा नतिजामा आधारित : नतिजामा आधारित वार्षिक समीक्षा पालिकाको योजना शाखाले गरी नतिजामा आधारित सारांश तयार गरी अनुगमन गर्नेछ।

(घ) मध्यावधि मूल्यांकनः योजनामा निर्धारित लक्ष्य, उद्देश्य, सूचक र नीतिहरुका आधारमा योजना कार्यान्वयनको मध्यावधि मूल्यांकन हुनेछ। यस मूल्यांकन टोलीमा योजना सम्बन्धी दखल भएका र अनुभवी पेशाविद्को समूह संलग्न हुनेछन्। मध्यावधि मूल्यांकन टोलीमा रहने अन्य सदस्यहरु र यसको कार्यविधि पालिकाको नगरपालिका सभाले निर्धारण गर्नेछ।

(ङ) अन्तिम मूल्यांकनः यस दस्तावेजमा निर्धारित लक्ष्य, उद्देश्य, सूचक र नीतिहरुका आधारमा योजनाको समयावधि सम्पन्न भएपछि अर्थात् योजना सम्बन्धी दखल भएका र अनुभवी पेशाविद्को समूह संलग्न हुनेछन्। अन्तिम मूल्यांकन टोलीमा रहनेअन्य सदस्यहरु र यसको कार्यविधि नगर शभाले निर्धारण गर्नेछ। अन्तिम मूल्यांकनको प्रतिवेदन सार्वजनिक गरिनेछ।

६.३.३. अनुगमनको तहः

यस नगरपालिकाको खासस्व योजना कार्यान्वयन तथा अनुगमनका पद्दति नुअसर अनुगमनको तह यसप्रकार हुनेछ;

समुदाय स्तर: समुदाय आफै, संघ/संस्थाहरु जस्तै विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थाहरु

वडा स्तर : वडा स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिती

नगरपालिका स्तर: नगरपालिका स्तरी खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति

६.३.४. सूचक

यस नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको उद्देश्य अनुसार सुरक्षित खानेपानीको पहुँच र आयोजनाहरुको दिगोपना तथा सुरक्षा; पूर्ण सरसफाइ प्रर्वद्धन; संस्थागत (विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रर्वद्धन; जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण तथा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा; र संस्थागत तथा क्षमता विकास गरि पाँच क्षेत्रको सूचकहरु निर्धारण गरिएको छ। यी यस्ता सुचकहरु विकास गर्दा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रको मौजुदा आधार रेखा, खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी नीति, नियम, मार्गदर्शन र सम्बन्धित योजनाको उदेश्य र कार्यपद्धति लगायतका संरचनालाई ध्यान दिइएको।

६.३.५. नतिजामूलक अनुगमन खाँका

विषयगत क्षेत्रअनुसारका कार्यक्रमको अनुगमन सम्बन्धित कार्यान्वयन गर्ने निकाय तथा विषयगत समिति, संयुक्त अनुगमन समितिले पटके र आवधिक (चौमासिक, अर्धवार्षिक र बार्षिक) अनुगमन गरी नगरपालिकाको कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने छन्। सहभागितामूलक रुपमा वार्षिक समीक्षा कार्यक्रम र तेश्रो पक्षद्वारा समेत कार्यक्रमको गुणस्तरीयता, लागत प्रभावकारिता र नतिजाको मापन गरिनेछ। योजनाको तेश्रो पक्षद्वारा मध्यावधि तथा अन्तिम मुल्याङ्कन गरी नतिजा सार्वजनिक गरिनेछ। विषयगत क्षेत्रको कार्यक्रमको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने जिम्मेवारी नगरस्थित विषयगत समितिको हुनेछ। साथै नगर योजना, अनुगमन तथा विश्लेषण प्रणाली संचालन निर्देशिकामा उल्लेखित अनुगमनका सूचक र अनुगमन योजना समेत उपयोग गरिनेछ। विषयगत क्षेत्र अनुसारको विस्तृत अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजनाको खाँका देहाय अनुसार छ।

	सूचक (मापन गर्ने विषय) विषयगत क्षेत्र विवरण	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य	अनुगमनका विषयहरु (के मापन गर्ने?)	अनुगमनका साधन	अनुगमनको समय	अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी
						नक्साङ्कन/ अध्ययन/ गणना / अध्ययन तथा	मध्यावधि/ अन्तिम / बार्षिक/ चौमासिक	अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति/

	सूचक (मापन गर्ने विषय) विषयगत क्षेत्र विवरण	इकाई	आधाररेखा	लक्ष्य	अनुगमनका विषयहरु (के मापन गर्ने?)	अनुगमनका साधन	अनुगमनको समय	अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी
						सर्वेक्षण/ अवलोकन/ नमूना सर्वेक्षण / सहभागितामूलक अनुगमन/ नागरिक अनुगमन		विषयगत समिति / संयुक्त अनुगमन समिति / तेश्रो पक्ष

६.४: निष्कर्ष तथा भावी कार्यदिशा

सम्बन्धित स्थानीय तहका सबै जनप्रतिनिधि, कार्यपालिका, कार्यकारी, प्राविधिकहरु, कार्यदल सहित संभव भएसम्म संघीय र प्रदेशस्तरीय सम्बन्धित मन्त्रालय/विभाग/ कार्यालयका प्रतिनिधिहरु र सो स्थानीय तहमा कार्यरत खासस्व क्षेत्रका सरोकारवाला संस्थाका प्रतिनिधिहरु सहित उपस्थितिमा एक दिने मस्यौदा खासस्व योजनाको प्रस्तुती गोष्ठीको आयोजना गरि सो मस्यौदा खासस्व योजना प्रस्तुत गरिने छ । सो गोष्ठीमा खासस्व योजनामा बुँदागत छलफल गरिने छ र सो मा उपस्थित सहभागीहरुको सुझाव, पृष्ठपोषण र क्ष्लउगत प्राप्त गरी मस्यौदा योजनामा समावेश गरि तयार पारिएको यो योजना तयार पारिएको छ । यस मा वार्ड स्तरमा प्राप्त अल्पकालिन, मध्यकालिन, दीर्घकालिन आयोजनाहरुलाई प्राथमीकीकरण गरि आयोजनामा समावेश गरि यस योजनाका कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ । यसरि तयार पारिएको यो योजना दस्तावेज पुन: पालिका स्तरीय गोष्ठीबाट प्राप्त सुझाव, पृष्ठपोषण र आयोजनाहरुको प्राथमीकीकरणको आधारमा यस पालिकाको पहिलो खासस्व योजना तयार गरिएको हो । र यसलाई यस नगरको कार्यपालिकामा छलफल गरि पारित गरिने छ र कार्यन्वयनको कार्यविधि निर्माण र स्वीकृति गरि र कार्यान्वयनका लागि जारी गरिने छ । स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनको निर्माण पश्चात तत्काल अनिवार्य रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याइएको हुनेछ । प्रस्तुत दस्तावेजलाई यस पालिकाको एकिकृत योजना समिति र सभादमा समेत पेश गरी अनुमोदन गरिने छ । यो दस्तावेज कार्यान्वयनको मूख्य जिम्मेवार निकाय यो खाँडाचक्र नगरपालिका स्वयं हुने हुदा सो ले निर्दिष्ट गरेका दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्यहरु हासिल गर्नका निमित्त सरकारी, दातृ निकाय, विकासे संघ-संस्था संगको समन्वय, सञ्जालीकरण र सहकार्यलाई महत्वपुर्ण स्थान दिइनेछ। हरेक वर्ष यो योजनाले निर्दिष्ट गरेका क्षेत्रगत लक्ष्य तथा उद्देश्य वार्षिक योजना मार्फत प्रतिविम्वित गरी कार्यान्वयन गरिएको हुनेछ । यो योजनाको कार्यान्वयन सन्दर्भमा देखा पर्ने सम्भावित समस्या तथा विवादहरु आपसी छलफल तथा समझदारीबाट टुंगो लगाइएको हुनेछ । यसका अतिरिक्त, आवधिक एंव वार्षिक योजनाको समीक्षा गरी प्रस्तुत योजनको अद्यावधिक पनि गर्न सकिनेछ ।

६.४.१ खासस्व योजना स्वीकृति र अवधि

यस खासस्व योजना नगरपालिकाले स्विकृत गरेर नगरसभाबाट पास गरेको मिति देखि लागू हुने छ । यस खासस्व योजनाको समयावधि नेपाल सरकार खानेपानी मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा तयार पारिएको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास योजना (SDP) २०७४(२०८७ संग सामन्जस्यता हुने गरी ५ वर्ष (सन २०२५ अर्थात बि. सं २०८१) सम्मको हुनेछ। यो अवधिलाई दुई चरणमा बाँडिएको छ । पहिलो चरण सन २०२०–२०२२ र दास्रो चरण सन २०३–२०२५ सम्म हुनेछ । प्रत्येक चरणको समाप्ति र नयाँ चरणमा प्रवेश गर्दा खासस्व योजना अद्यावधिक र पुनरावलोकन गरिने छ ।

६.४.२ नगरपालिकाको खासस्व संरचना

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रमहरू पूर्वाधार विकास र वातावरण शाखा अन्तर्गत संचालन गरिने गरिन्छ । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रमका लागि छुट्टै वास संरचना बनि नसकेको अवस्थामा यथासक्य चाँडो खासस्वको प्रभावकारी कार्यान्वयका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता शाखाको स्थापना तथा जिम्मेवार कर्मचारीको ब्यवस्थापन गरी त्यसलाई साधन श्रोत सम्पन्न गरेर अगाडि बढने निति यस नगरपालिकाले लिएको छ ।

६.४.३ नगरपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) कोष

पालिका खासस्व समन्वय समितिको रोहवरमा खासस्व कोषको स्थापना गरिने छ। उक्त कोष खासस्व क्षेत्रमा कार्यक्रम संचालन गर्न चाहने अन्य संघ संस्थाहरूको पनि सहयोगको अपेक्षा गरिएको छ। सो कोषको रकम केवल खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता प्रबर्द्धनमा मात्र खर्च गरिने छ। खासस्व समन्वय समितिले कोष संचालन निर्देशिका १ वर्षभित्र तयार गरी कोषको परिचालन तथा व्यवस्थापन गर्नेछ।

अनुसूचीहरु :

अनुसूची १ तथ्याङ्क प्रमाणिकरण तथा मस्यौदा योजनामाथि छलफल कार्यशालाका सहभागीहरुको उपस्थिति तथा प्रतिवद्धता

हाजिरी फारम

कार्यक्रम : खानेपानी योजना तर्जुमा ... कार्यक्रम संचालन भएको गाविस/न.पा./वडा नं. खाँडाचक्र न.पा. - १

क्रियाकलाप (बैठक/तालिम/गोष्ठी/कार्यशाला/अन्तरक्रिया) को नाम : तथ्यांक प्रमाणिकरण तथा मस्यौदा योजना माथि छलफल ... क्रियाकलापको अवधि : २०७८/६/२९ देखि २०७८/६/३०

क्र.सं.	सहभागीको नाम	संस्था/समूह/ठेगाना	पद	लिंग	उमेर	फोन नं.	हस्ताक्षर २०७८/६/२९	हस्ताक्षर २०७८/६/३०	हस्ताक्षर २०७३/.../...	हस्ताक्षर २०७३/.../...	जातिगत कोड	विशेष क्षेत्र वा वर्ग (कोड राख्ने)
१	शास्त्री प्रसाद पाण्डे	खा.न.पा.	का. प्रमुख	पुरुष								
२	निजया विष्ट	,,	का. उपप्रमुख	महिला	२६	९८४८३६६७८७						
३	गणेश बहादुर शाही	खाँ.न.पा. १	वडा अध्यक्ष					—				
४	चिरेन्द्र सिं. के.	वडा २	,, ,,				—	—				
५	महाविर पाण्डे	वडा ३	,, ,,				—	—				
६	धनमौली कार्की	,, ४	,, ,,			९८७८२०२४७३						
७	खडानन्द चौलागाई	,, ५	,, ,,	पु	५२	९८६८४८६८४६						
८	कुनालेह शाही	,, ६	अध्य. ,,									
९	रज बहादुर मल्ल	,, ७	वडा अध्यक्ष		४६	९८७८५२८८८						
१०	अग्नि चन्द्र चौलागाई	,, ८	,, ,,				—	—				
११	गोविन्द बहादुर मल्ल	,, ९	,, ,,				—	—				
१२	दिल बहादुर शाही	,, १०	,, ,,		३१	९८४८३५५४८						
१३	पुष्पराज थोरी	,, ११	,, ,,		३८	९८४८३०६०८						
१४	खड्ग प्रसाद उपाध्याय	,,	प्र.प्र.अ.		३०	९८४८०८९४४						
१५	धर्मराज शाह	,,	कृषि शाखा प्रमुख			९८६८३०९४३						
१६	ज्ञवी प्रसाद चौलागाई	,, ,,	शिक्षा शाखा			९८४८३६६५५४२						
१७	ओमराज शाही	,, ,,	प्रशासन प्रमुख	पु	२८	९८४८३६६५५४२					०१	
१८	रविन्द्र रोकाया	,, ,,	स्वास्थ्य शाखा	पुरुष	४४	९८४८३४६८					०८	

नोट विशेष वर्ग (१. अपाङ, २. एकल महिला, ३. गर्भवती महिला, ४. सुत्केरी महिला, ५. पिएल एचआइभी, ६. सिएबीए, ७. टुहुराटुहुरी)

कार्यक्रम सम्पन्न मिति : ...

हाजिरी फारम

कार्यक्रम : खानेपानी योजना तर्जुमा ... कार्यक्रम संचालन भएको गाविस/न.पा./वडा नं. खाँडाचक्र न.पा. - १

क्रियाकलाप (बैठक/तालिम/गोष्ठी/कार्यशाला/अन्तरक्रिया) को नाम : तथ्यांक प्रमाणिकरण तथा मस्यौदा योजना माथि छलफल ... क्रियाकलापको अवधि : २०७८/६/२९ देखि २०७८/६/३०

क्र.सं.	सहभागीको नाम	संस्था/समूह/ठेगाना	पद	लिंग	उमेर	फोन नं.	हस्ताक्षर २०७८/६/२९	हस्ताक्षर २०७८/६/३०	हस्ताक्षर २०७३/.../...	हस्ताक्षर २०७३/.../...	जातिगत कोड	विशेष क्षेत्र वा वर्ग (कोड राख्ने)
१९	बल बहादुर शाही	खाँ.न.पा.	सोसल डे.	पुरुष	४१	९८७९३७८						
२०	उमतराज शाही		सूचना अधिकारी	पुरुष		९८४८४८३०२						
२१	असी प्रसाद चौलागाई		शिक्षा अधिकृत	,,	४१	९८४८३०१९४३						
२२	सरिता आचार्य	,,	कार्यपालिका सदस्य	म	३६	९८४८३८३३१६						
२३	खड्ग बहादुर शाही	,,	शिक्षक	पुरुष	३४	९८६८७२८९						
२४	मानिजर शाही	खा.न.पा.	सब इन्जिनियर	पु.	४५	९८४८७८११४						
२५	नवराज कडायत	,,	प्रा.स.पु.	पु	३३	९८४८६४९						
२६	सुमित भट्ट	,,	Engineer	M	25	9851185						
२७	फुलचन्द्र बाम्ले	,,	Accountant	M	२८	९८४८३९९२८९						
२८	भक्ति प्रसाद पाण्डे	,,	स्टोरकिपर	पु	४८	९८६८७९०४						
२९	मोहन महरा	,,	शाखा	पु	४४	९८४८९०४४						
३०	भिम प्र. बराल	,,				९८४८०४४३६						
३१	विरेन्द्र ब. शाही	,,	प्रा. सं.	पु	३४	९८४८०३४७०						
३२	ललित जंग शाही	SAC	Team leader	पु	३५	९८४८२०८८						
३३	गंगा गुरुङ	,,	सहजकर्ता	म.		९८४५०८९४४						
३४	मान ब. शाही	,,	कार्यक्रम संयोजक	पु	२६	९८४८११९३						
३५	चौधानसिंह राना	,,	का.स.स.			९८४८०४२८४						
३६												

नोट विशेष वर्ग (१. अपाङ, २. एकल महिला, ३. गर्भवती महिला, ४. सुत्केरी महिला, ५. पिएल एचआइभी, ६. सिएबीए, ७. टुहुराटुहुरी)

कार्यक्रमका अध्यक्षको नाम : गरी प्रसाद पाण्डे (न.पा. प्रमुख) कार्यक्रमका प्रमुख अतिथि : ....

प्रस्तावहरु :

१. खाँडाचक्र नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता योजना निर्माणको संचालन तथा प्रमाणिकरण सम्बन्धमा ।

२. खा.स.स्व. योजनाको मस्यौदा माथि छलफल सम्बन्धमा।

३. तर्जुमा गरिएको खा.स.स्वा योजना खाँडाचक्र नगरपालिकाबाट पारित गर्ने सम्बन्धमा ।

निर्णयहरु :

निर्णय नं. १ प्रस्ताव नं. १ माथि छलफल गर्दा यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको खा.स.स्वा योजना निर्माणको लागि वडागत रुपमा गणकहरुले NWASH, APPS बाट र अन्य श्रोतबाट संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरु यस कार्यपालिका सदस्यहरु सम्बन्धित शाखाका प्रमुख तथा प्रतिनिधि र सरोकारवाला बिच प्रस्तुत गरी आवश्यक संशोधन सहित प्रमाणिकरण गरियो

निर्णय नं. २ प्रस्ताव नं. २ माथि छलफल गर्दा प्रस्तुत यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको खा.स.स्वा योजनाको मस्यौदा प्रतिवेदनलाई सुक्ष्म रुपमा छलफल गरि यस योजनाले निर्दिष्ट लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति तथा कार्यनीतिको तर्जुमा र संचालन गर्ने क्रियाकलाप अनुसार बजेट अनुमान माथि आवश्यक सुझाव एवम संशोधन गरि खा.स.स्वा योजनालाई पुर्णता दिइयो ।

निर्णय नं. ३ प्रस्ताव नं. ३ माथि छलफल गरी निर्णय नं. २ अनुसारको सुझावहरुलाई समेटेर यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको खा.स.स्वा योजना (२०७७/०७८-२०८१/०८२) लाई वैधानिकता दिई कार्यान्वयनमा ल्याउन आगामी कार्यपालिकाको बैठकमा पेश गरी पारित गर्नका लागि प्रतिबद्धता व्यक्त गरियो ।

अनुसुचि २: वडागत रुपमा खानेपानीको सेवाको स्तर विवरण

क्रम संख्या	वडा नं	सुरक्षित व्यवस्थित सेवा	आधारभूत सेवा	सीमित सेवा	सेवा छैन	जम्मा
१	१	०	२७	०	५	३२
२	२	०	१५	१०	१८	४३
३	३	०	१८	५	३	२६
४	४	०	११	६	१४	३१
५	५	०	३०	१	०	३१
६	६	०	२०	२	०	२२
७	७	०	२५	०	०	२५
८	८	०	२	७	२८	३७
९	९	०	१२	७	१०	२९
१०	१०	०	१७	०	४	२१
११	११	०	३३	०	०	३३
जम्मा		०	२१०	३८	८२	३३०

अनुसुचि ३: मौजुदा खानेपानी आयोजनाको विवरण

खानेपानी योजनाको नाम	वडा नं.	मुहान संख्या	ट्यांकी संख्या	सार्वजनिक धारा	घरपरिसर धारा	संख्यागत धारा	जम्मा धारा	जम्मा घरधुरी	पुरुष	महिला	जम्मा जनसंख्या
रुता धैनेडी खा.पा	१	१	१	४	०	०	४	१५	५७	५७	११४
मुग्रापाल्त खा.पा	१	१	१	०	०	५	५				
मान्म खाडाचक्र खा.पा	१	६	३	१	१५६	३	१६१	१६८	८६३	७६९	१६३२
जडेलो (माथिल्लो सेरी) खा.पा.	२	१		२	०	०	२	१०	३४	२७	६१
रुता धैनेडी खा.पा	२	१	१	८	०	०	८	२०	७२	७६	१४८
औल डाँडा कायगडा खा.पा	२	१		२	०	०	२	४	१९	२१	४०
खडी खोला गैरीकाप्ल	३	१	१	१	०	०	१	१५	५१	४०	९१
खडी खोला जनजीवन	३	१	१	१	०	०	१	२०	९०	११०	२००
खडीखोला खा.पा	३	१		१	०	०	१	१४	३०	४०	७०
भेरा कन्देखोला खा.पा	३	२	१	१	०	०	१	२०	६०	१००	१६०
अडीपहडा खोपा खा.पा	३	१		१	०	०	१		१३०	१५७	२८७
खडीखोला खा.पा	३	१		१	०	०	१	१२	३०	४०	७०
रिडारी खा.पा	४	१		१	०	०	१	१२	५०	७०	१२०
कट्ने खेत खा.पा	४	१		१	०	०	१	२०	१११	१३०	२४१
इमिल्या खा.पा	४	१		१	०	०	१	१२	३६	६०	९६
मुलखोला खा.पा.	८	१		०	०	१	१	०	१५०	१५०	३००
मटला खा.पा.	५	१	१	११	०	२	१३	१३९	५८३	५९७	११८०
दाहा खा.पा.	५	१	१	४	०	०	४	२४५	७०६	७६८	१४७४
विहानी खा.पा	५	१		४	०	०	४	१३	५६	६०	११६
वर्म खा.पा	५	२	१	१	३	०	४	८	४३	४३	८६
सितु खा.पा	५	१		३	०	०	३	१९	९१	१०१	१९२
गर्से खोला खा.पा.	६	१	१	२	०	०	२	२२	९५	११५	२१०
तल्लो नाउली खा.पा.	६	१	१	३	०	०	३	६३	३८९	३६०	७४९
मेजर पाखा खा.पा.	७	१	२	०	९३	३	९६	९७	४५७	४३३	८९०
भेरा खोला तलसेरा खा.पा.	७	१	१	७	३	०	१०	४४	२५२	१९०	४४२
घट्ट गाढ खा.पा.	८	२		१	०	०	१	५०	३२०	३००	६२०
चुली आरु मुला खा.पा.	८	१	१	२	०	०	२	१९	७१	५७	१२८
बोहरा खा.पा.	८	१		१	०	०	१	३२	१९२	१६५	३५७
बजेडीमेल घर खा.पा	८	१		१	०	०	१	१	२	२	४

खानेपानी योजनाको नाम	वडा नं.	मुहान संख्या	ट्यांकी संख्या	सार्वजनिक धारा	घरपरिसर धारा	संख्यागत धारा	जम्मा धारा	जम्मा घरधुरी	पुरुष	महिला	जम्मा जनसंख्या
बजेडी सेरावाडा खा.पा	८	१		२	०	०	२	१८	८०	१००	१८०
मुलखोला खा.पा	४	१		१	०	०	१	२२	६२	७०	१३२
भिडदेव चिमगाँउ खा.पा	८	१		१	०	०	१	१०	४०	४५	८५
छाडेगाडा ओलिमुल स्कील	९	१	१	५	०	०	५	५०	१८९	२२२	४११
डीमु धारा खा.पा.	१०	१	१	२	०	०	२	५०	२२०	२८०	५००
खिराउले खा.पा	१०	१	१	६	०	०	६	१४१	६७१	७१५	१३८६
राहदेव खा.पा	१०	१		१	०	०	१	१९	१२५	१००	२२५
पानीखोला (जिम्जेडी) खा.पा	११	१		१	०	०	१	६	२६	३०	५६
मालागाडा खा.पा.	११	१		१	०	०	१	३१	८५	१०६	१९१
वजेडी खा.पा	११	१		१	०	०	१	६	१५	१२	२७
बदालकोट खा.पा	११	१		१	०	०	१	४	१५	१५	३०
बर्बेडी खा.पा	११	१		१	०	०	१	२१	५६	५०	१०६
राथाडाब खा पा	५	१		५	०	०	५	२८	१४२	१३९	२८१
जम्मा		५०	२१	९४	२५५	१४	३६४	१५००	६७६६	६९२२	१३६८८

अनुसुचि ४: विद्यालय,खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि सूचकगत विवरण

क.सं	आधारहरु	सुचकहरु		
		एक तारा	दुई तारा	तिन तारा
१	पानी	१.१.पिउन, हातधुन र सरसफाइ गर्नका लागि पानीको उपलब्धता	१.२.विद्यालयमा पिउनका लागि शुद्धीकरण गरिएको पानीको व्यवस्था	१.३.पिउन र सरसफाइका लागि सुरक्षित र पर्याप्त पानीको उपलब्धता (प्रति व्यक्ति दैनिक १२ लि.)
२	शौचालय	२.१.छात्रा तथा छात्रहरूका लागि चुकुल सहितका अलग अलग शौचालय भएको	२.२.बाल, लैङ्गिक , अपाङ्गता र वातावरण मैत्री युरिनल र पानी सहितको धारा भएको शौचालयको व्यवस्था	२.३.सुरक्षित स्थानमा बाल, लैङ्गिक, अपाङ्गता र वातावरण मैत्री १:४० शैचालय र विद्यार्थिको अनुपातमा सुविधा सहित दिसा, पिसाबको सुरक्षित निकास तथा व्यवस्था गरिएको
३	बातावरणिय सरसफाई	३.१.ठोस फोहरलाई डस्टबिनमा सङ्कलन गरी समय समयमा बिसर्जन गर्ने गरिएको	३.२.ठोस फोहरहरूलाई सिसा वा धातुजन्य, नकुहिन र कुहिने गरी अलग अलग डस्टबिनमा सङ्कलन गरी कम्तिमा हप्तामा एक पटक बिसर्जन गर्ने गरिएको	३.३.सामगीहरूको प्रयोग घटाउने, पुन:प्रयोग गर्ने र पुन:चक्रणको पद्धति लागु गरी फोहोरको व्यवस्थापन गरिएको
४	सफा र हरियाली बातावरण	४.१.विद्यालय सेवाक्षेत्र खुला दिसा मुक्त घोषणा भएको	४.२.विद्यालय परिसरभित्र फूलहरू रोपी बगैंचाको व्यवस्था भएको	४.३विद्यालय भित्रको उपयुक्त खाली जमिनमा वृक्षरोपण र करेसाबारीको विकास गरिएको

क.सं	आधारहरु	सुचकहरु		
		एक तारा	दुई तारा	तिन तारा
५	स्वच्छता सुविधा	५.१.पानी र साबुन सहितको हातधुने सुविधा भएको	५.२.समूहमा साबुन पानीले हातधुने स्थायी सुविधा सहित साबुन र पानीको नियमित व्यवस्था भएको	५.३.समूहमा साबुन पानीले हातधुने स्थायी सुविधा (४० विद्यार्थी बराबर एक धारा) मा सबैको सहज पहुँच भई नाली वा सोकपिट वा करेसाबारीमा पानीको निकासको व्यवस्था गरिएको
६	स्वच्छता शिक्षा	६.१.सबै कक्षामा स्वच्छता शिक्षा अध्ययन, अध्यापन हुने गरेको र पाँच कक्षाभन्दा माथि महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन पठन पाठन गर्ने गरिएको	६.२.विद्यार्थीहरूको व्यावहारिक/जीवन उपयोगी स्वच्छता शिक्षामा सक्रिय सहभागिता हुने गरेको	६.३.स्वास्थ्य तथा वातावरण विषयमा विद्यार्थीहरूको व्यक्तिगत सरसफाइ र स्वच्छता व्यवहार का आधारमा अङ्क दिने पद्धतिको अवलम्बन गरिएको
७	महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुविधा	७.१.सेनिटरी प्याड व्यवस्थापनका लागि छात्रा शौचालयहरूमा ढकन सहितको डस्टबिन राखिएको	७.२.आकस्मिक अवस्थाका लागि सहज सेनीटरी प्याडको व्यवस्था र प्रयोग गरिएका प्याडहरूको सुरक्षित बिसर्जन गर्न छात्रा शौचालयमा इन्सीनेटर सुबिधा भएको	७.३.छात्राहरूले पुन प्रयोग गर्ने सेनिटरी प्याड तयार गर्ने सिप सिकी व्यवहारमा ल्याएका र महिनावारी स्वच्छता सुविधाहरू सञ्चालनमा रहेका
८	संस्थागत व्यवस्था र दिगोपना	८.१.बाल क्लब र विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति गठन भएको	८.२.विद्यालय सुधार योजनामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना समावेश भएको	८.३.मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था, आवश्यक सिप र जगेडा औजारहरूको व्यवस्था भएको र नियमित रूपमा तालिका अनुसार शौचालयको सरसफाइ गर्ने गरिएको
९	विपद जोखिम व्यवस्थापन	९.१.शिक्षक तथा बालबालिकाहरूलाई विपत जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धमा क्षमता विकास गरिएको	९.२.खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समेतको विपत पूर्व तयारी र प्रतिकार्य योजना तयार गरिएको र जोखिम नक्साङ्कन तयार गरी सबैले देख्ने स्थानमा टाँगिएको	९.३.खानेपानी तथा सरसफाइका संरचनाहरू नेपाल सरकारको स्वीकृत मापदण्डअनुसार निर्माण भएको
१०	अनुगमन तथा जवाफदेहिता	१०.१.खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता र महिनावारी स्वच्छताका लागि सम्पर्क शिक्षक (महिलालाई पाथमिकता) को व्यवस्था गरिएको	१०.२.खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता र महिनावारी स्वच्छता सम्पर्क शिक्षकको निगरानीमा दैनिक रूपमा शौचालयको सफाइ र साबुन पानीले हात धुने गरिएको	१०.३.खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता र महिनावारी स्वच्छता सम्पर्क शिक्षकको सहजीकरणमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कर्नर को स्थापना गरिएको

अनुसुची ५: स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानीको अवस्था

स्वास्थ्य संस्थाको नाम	वडा नं	औसत बिरामी संख्या (दैनिक)	नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको	२४ सै घण्टा खानेपानीको उपलब्धता	सुरक्षित श्रोतको खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको	पिउनका लागि शुद्धिकरण गरिएको	खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण गरिएको	अपांगता भएको व्यक्तिहरुलाई खानेपानीको सुविधा भएको
बिस्ट मेडिकल एण्ड स्वास्थ किल्निक	१		छ	हुन्छ	छ	गरिदैन	गरेको छैन	छैन
गुराँस मेडिकल हल	१		छ	हुँदैन	छ	गरिदैन	गरेको छैन	छैन

स्वास्थ्य संस्थाको नाम	वडा नं	औसत बिरामी संख्या (दैनिक)	नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको	२४ सै घण्टा खानेपानीको उपलब्धता	सुरक्षित श्रोतको खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको	पिउनका लागि शुद्धिकरण गरिएको	खानेपानीको गुणस्तर परिक्षण गरिएको	अपांगता भएको व्यक्तिहरुलाई खानेपानीको सुबिधा भएको
चन्खेली फार्मा अथवा स्वास्थ किलिनिक	१		छ	हुँदैन	छ	गरिदैन	गरेको छैन	छैन
जिल्ला अस्पताल	१	१००	छ	हुन्छ	छ	संधै गरिन्छ	गरेको छैन	छ
शाही मेडिकल हल	१		छ	हुँदैन	छ	गरिदैन	गरेको छैन	
आधारभूत स्वास्थ केन्द्र	२		छैन		छैन			
आधारभूत स्वास्थ्य इकाइ	३	६	छ	हुन्छ	छ	कहिले काहींमात्र गरिन्छ	थाह छैन	छैन
आधारभूत स्वास्थ सेवा केन्द्र	४		छैन		छैन			
दाहा स्वास्थ्य चा ौकी	५	१०	छ	हुन्छ	छ	संधै गरिन्छ	गरेको छ	छ
आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाई कार्यालय, पिली	७		छ	हुन्छ	छ	संधै गरिन्छ	गरेको छ	छ
स्वास्थ्य चौकी पांखा	९	१५	छैन		छैन			
आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ कार्यालय चौकी	१०		छैन		छैन			
सामुदायिक स्वास्थे ईकाइ बदालकोट	११	७	छैन		छैन			

अनुसुची ६: स्वास्थ्य संस्थाको शौचालयको सरसफाईको अवस्था

		सुधारिएको शौचालय			शौचालय छ भने				शौचालय प्रयोगकर्ता मैत्री भएको			
स्वास्थ्य संस्थाको नाम	वडा नं	छ	जम्मा संख्या	प्रयोगमा रहेको संख्या	महिला का लागि शौचालय	बिरामी का लागि छुट्टै	स्टाफका लागि छुट्टै शौचालय	सर्बसाधारण का लागि छुट्टै शौचालय भएको	बाल बालिका लागि	महिला का लागि	अपांगता भएको	शौचालयमा ह्यान्ड वाशिंग स्टेशन भएको
बिस्ट मेडिकल एण्ड स्वास्थ किल्निक	१	छ	१	१	छैन			१	छ	छैन	सक्दैन न	छैन
गुराँस मेडिकल हल	१	छ	१	१	छैन			१	छ	छैन	सक्दैन न	छ
चन्खेली फार्मा अथवा स्वास्थ किलिनिक	१	छ	१	१	छैन			१	छैन	छैन	सक्दैन न	छ
जिल्ला अस्पताल	१	छ	३३	३३	छ	२५	६	२	छ	छ	सक्छन	छ
शाही मेडिकल हल	१	छ	१	१	छैन			१	छ	छैन	सक्दैन न	छ
आधारभूत स्वास्थ केन्द्र	२	छ	१	१	छैन			१	छ	छैन	सक्दैन न	छैन

		सुधारिएको शौचालय			शौचालय छ भने				शौचालय प्रयोगकर्ता मैत्री भएको			
स्वास्थ्य संस्थाको नाम	वडा नं	छ	जम्मा संख्या	प्रयोगमा रहेको संख्या	महिला का लागि शौचालय	बिरामी का लागि छुट्टै	स्टाफका लागि छुट्टै शौचालय	सर्बसाधारण का लागि छुट्टै शौचालय भएको	बाल बालिका लागि	महिला का लागि	अपांगता भएको	शौचालयमा ह्यान्ड वाशिंग स्टेशन भएको
आधारभूत स्वास्थ्य इकाइ	३	छ	१	१	छैन		१		छैन	छैन	सक्दैनन	छैन
आधारभूत स्वास्थ सेवा केन्द्र	४	छ	१	१	छैन			१	छैन	छैन	सक्दैनन	छैन
दाहा स्वास्थ्य चा◌ैकी	५	छ	३	२	छैन		१	१	छ	छैन	सक्छन	छैन
आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाई कार्यालय, पिली	७	छ	१	१	छैन			१	छैन	छैन	सक्दैनन	छ
स्वास्थ्य चौकी पांखा	९	छ	१	१	छैन			१	छैन	छैन	सक्दैनन	छ
आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ कार्यालय चौकी	१०	छ	१	१	छैन			१	छैन	छैन	सक्दैनन	छैन
सामुदायिक स्वास्थे ईकाइ बदालकोट	११	छ	१	१	छैन			१	छैन	छैन	सक्दैनन	छैन

अनुसुची ७: स्वास्थ्य संस्थाको फोहोर ब्यवस्थापन

स्वास्थ्य संस्थाको नाम	वडा नं	ठोस फोहोरको सुरक्षित संकलन गर्न बकेटहरुको लेवलिङ्ग सहित व्यवस्था गरिएको	ठोस फोहोरको सुरक्षित निर्मलिकरण गर्न गरिएको	ठोस फोहोरको सुरक्षित रुपमा विसर्जन गर्न गरेको	पून: प्रयोग गर्न मिल्ने औजारहरुको निर्मलिकरण तथा अटो क्लेभिंग गर्ने गरेको
बिस्ट मेडिकल एण्ड स्वास्थ किल्निक	१	छैन	गरिन्छ	फोहोर बिसर्जन केन्द्रमा पठाउने ¬ Engineered method designed and constructed to keep waste isolated from environment	Autoclave with prescribed equipment Steam sterilization under pressure
गुराँस मेडिकल हल	१	छैन	गरिन्छ	गाढेर (Bury in special pit)	Autoclave with prescribed equipment Steam sterilization under pressure
चन्खेली फार्मा अथवा स्वास्थ किलिनिक	१	छैन	गरिन्छ	फोहोर बिसर्जन केन्द्रमा पठाउने ¬ Engineered method designed and constructed to keep waste isolated from environment	Autoclave with prescribed equipment Steam sterilization under pressure
जिल्ला अस्पताल	१	छ	गरिन्छ	फोहोर बिसर्जन केन्द्रमा पठाउने ¬ Engineered method designed and constructed to keep waste isolated from environment	Autoclave with prescribed equipment Steam sterilization under pressure
शाही मेडिकल हल	१	छैन	गरिन्छ	फोहोर बिसर्जन केन्द्रमा पठाउने ¬ Engineered method designed and constructed to keep waste isolated from environment	Autoclave with prescribed equipment Steam sterilization under pressure
आधारभूत स्वास्थ केन्द्र	२	छैन	गरिन्छ	गाढेर (Bury in special pit)	Autoclave with local process

स्वास्थ्य संस्थाको नाम	वडा नं	ठोस फोहोरको सुरक्षित संकलन गर्न बकेटहरुको लेवलिङ्ग सहित व्यवस्था गरिएको	ठोस फोहोरको सुरक्षित निर्मलिकरण गर्न गरिएको	ठोस फोहोरको सुरक्षित रुपमा विसर्जन गर्न गरेको	पून: प्रयोग गर्न मिल्ने औजारहरुको निर्मलिकरण तथा अटो क्लेभिंग गर्ने गरेको
आधारभूत स्वास्थ्य इकाइ	३	छैन	गरिन्छ	कुनै प्रक्रियागत बिधि नअपनाउने	Autoclave with prescribed equipment Steam sterilization under pressure
आधारभूत स्वास्थ सेवा केन्द्र	४	छ	गरिदैन	गाढेर (Bury in special pit)	Autoclave with local process
दाहा स्वास्थ्य चा◌ैकी	५	छ	गरिन्छ	गाढेर (Bury in special pit)	Autoclave with local process
आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाई कार्यालय, पिली	७	छैन	गरिदैन	कुनै प्रक्रियागत बिधि नअपनाउने	Autoclave with local process
स्वास्थ्य चौकी पांखा	९	छ	गरिदैन	गाढेर (Bury in special pit)	Autoclave with local process
आधारभुत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ कार्यालय चौकी	१०	छैन	गरिदैन	कुनै प्रक्रियागत बिधि नअपनाउने	Autoclave with local process
सामुदायिक स्वास्थे ईकाइ बदालकोट	११	छैन	गरिन्छ		Autoclave with prescribed equipment Steam sterilization under pressure